

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ 1

การพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ตามแนวพระราชดำริ พื้นที่

ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

Community's Capacity Development for Community Tourism towards His Majesty Initiative

Task Force in Tep Sadet, Doi Saket District, Chiang Mai Province

โดย

ผศ.ดร. สิ้นธุ์ สโรบล

8 กุมภาพันธ์ 2557

คำนำ

โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำริ พื้นที่ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโครงการวิจัยย่อยที่อยู่ภายใต้แผนงานวิจัย “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ผ่านการจัดการชุมชนโดยเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พัฒนาผู้ประกอบการชุมชนและการตลาด ตามแนวพระราชดำริ พื้นที่ตำบลเทพเสด็จ อ.ดอยสะเก็ด เชียงใหม่” โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์เพื่อใช้ในการวางแผนการท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ รวมทั้งวิเคราะห์พื้นที่ที่ใช้แนวคิดขงชั้นโอกาสด้านนันทนาการเพื่อจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ ตลอดจนการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำริในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ และหาแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำริในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ

งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือและการให้ความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ทั้งนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณคุณไกรสร ใจมา นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จ และคณะผู้บริหารทุกท่านที่ให้ข้อมูลและให้ความอนุเคราะห์ในสถานที่จัดประชุม ขอขอบพระคุณผู้นำชุมชนและผู้แทนหมู่บ้าน 8 หมู่บ้าน ได้แก่ บานปางบง บ้านน้ำโคง บ้านป่าปาน บ้านแม่ตอน บ้านพงษ์ทอง บ้านดง บ้านปางไฮ บ้านกำแพงหิน ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ดที่มีส่วนร่วมให้ข้อมูล ระดมสมองและแลกเปลี่ยนเรียนรู้จนได้ข้อสรุปในการหาแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำริในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ(วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้การสนับสนุนทุนการวิจัย และขอบคุณทีมประสานงานทุกท่าน ที่กรุณาให้ขอแนะนำและติดตาม งานวิจัยจนสำเร็จลุล่วงมาด้วยดี อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ อาจมีความไม่สมบูรณ์บางประการ อันเนื่องมาจาก ขอบจำกัดของข้อมูลและพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยขอนอมรับเพื่อปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สินธุ์ สโรบล

วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 การทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงานวิจัย	35
บทที่ 4 ผลการวิจัย	39
บทที่ 5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ	110
บรรณานุกรม	117

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำริ พื้นที่ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” เป็นการศึกษาแหล่งที่สามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ รวมถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างถูกต้องโดยชุมชน พร้อมทั้งชุมชนสามารถได้ประโยชน์อย่างสูงสุดตามแนวพระราชดำริ งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษา วิจัยเพื่อสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์เพื่อใช้ในการ วางแผนการท่องเที่ยวชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ตามแนวพระราชดำริ วิเคราะห์ช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (ROS) และรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ผ่านการจัดการชุมชนโดยเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พัฒนาผู้ประกอบการชุมชนและการตลาดตามแนวพระราชดำริ พื้นที่ตำบลเทพเสด็จ อ.ดอยสะเก็ด เชียงใหม่” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2555 (งบเร่งด่วน) โดยพื้นที่ในการพัฒนาคือ หมู่บ้านในตำบลเทพเสด็จการศึกษาครั้งนี้ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการจัดการเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ และสามารถนำผลจากการวิจัยนี้มาใช้ในการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่สามารถสร้างรายได้แก่ชุมชนต่อไป

(ผศ.ดร. สิ้นธ์ สโรบล)

หัวหน้าโครงการ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแหล่งที่สามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ รวมถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างถูกต้องโดยชุมชน พร้อมทั้งชุมชนสามารถได้ประโยชน์อย่างสูงสุดตามแนวพระราชดำริ งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษา วิจัยเพื่อสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์เพื่อใช้ในการวางแผนการท่องเที่ยวชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ตามแนวพระราชดำริ วิเคราะห์ช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (ROS) และรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

วิธีวิจัยเชิงคุณภาพถูกนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้นำชุมชน ชาวบ้านกลุ่มเป้าหมายและผู้ที่เกี่ยวข้องในตำบลเทพเสด็จ โดยการดำเนินการได้สำรวจข้อมูลฐานทรัพยากรท่องเที่ยวและการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิของชุมชนตำบลเทพเสด็จ ประกอบด้วย 8 หมู่บ้านได้แก่ บ้านปางบง บ้านน้ำโคง บ้านป่าปาน บ้านแม่ตอน บ้านพงษ์ทอง บ้านดง บ้านปางไฮ และบ้านกาแพงหิน ทำการประเมินศักยภาพของทรัพยากรนันทนาการ และช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (ROS) เพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน 8 แห่ง รวมทั้งการจดเสวนา ระดมความคิดแลกเปลี่ยนความคิด อบรมการเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ตรวจสอบข้อมูล องค์ความรู้ นำเสนอ การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน และความสอดคล้องระหว่างวัฒนธรรมกับการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนเป็นต้นแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับสภาพวิถีชีวิตและกาลสมัย โดยใช้กระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เน้นให้ชุมชนเป็นเจ้าของการจัดการ ผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นผลดังต่อไปนี้

ด้านการสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ อัตลักษณ์ เพื่อใช้ในการวางแผนการท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ พบว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลเทพเสด็จมีความสอดคล้องกับ คำขวัญของตำบลที่กล่าวว่า “กาแฟชั้นหนึ่ง นาเที่ยงดอยลังกา สวนยามอนฤาษี กาแฟดี มีธรรมชาติ สวยงาม” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าตำบลเทพเสด็จเป็นพื้นที่ที่ยังคงมีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่อุดม สมบูรณ์ แม้จะมีที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่มากนัก ความสมบรูณ์ดังกล่าวได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ตำบลเทพเสด็จเป็นพื้นที่ที่ผลิตเมล็ดและสารกาแฟที่มีคุณภาพ รวมไปถึงความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะพืชสมุนไพรที่พบอยู่เป็นจำนวนมากจนประชาชนเรียกชื่อพื้นที่ที่เป็นภูเขาบริเวณนั้นว่า สวนยามอนฤาษีตามลำดับ ทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลเทพเสด็จสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ๆ ได้แก่

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยพบพื้นที่ป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์ได้ในชุมชนทั้ง 8 แห่ง ส่งผลให้ตำบลเทพเสด็จมีอากาศเย็นสบาย และยังพบน้ำตกที่มีน้ำไหลตลอดทั้งปีอีก 3 แห่ง ได้แก่ น้ำตกแมวอง น้ำตกเทพเสด็จ และน้ำตกห้วยแก้ว มีสวนยา(สมุนไพร) มอนฤาษี จุดชมวิวกะจายอยู่ทั่วไปหลายแห่ง เช่น ดอยกิ่วลม และทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญคือดอย/ภูลังกา ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเดินป่าศึกษา ธรรมชาติที่สำคัญ แม้ที่ผ่านมากการจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินการโดยอุทยานแห่งชาติขุนแจ แต่ก็พบทางขึ้น ดอย/ภูลังกา ในชุมชนบ้านกำแพงหินและ บ้านแม่ตอน ซึ่งพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับอุทยาน แห่งชาติขุนแจได้ในอนาคต

2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น พื้นที่ตำบลเทพเสด็จในอดีต เป็นแหล่งผลิตเมี่ยงซึ่งเป็นสินค้าที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่และอาณาจักรล้านนา ซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม เขามายูอาอาศัยเพื่อผลิตเมี่ยงได้แก่ กลุ่มชาวเงี้ยว กลุ่มชาวขมุ และชาวลัวะ ต่อมาได้มีประชาชนชาวพื้นเมืองได้ เขามาผลิตเมี่ยงรวมด้วย เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมจนเป็น ชาวพื้นเมืองล้านนามีการขยายตัวเป็นชุมชน เพิ่มขึ้นเรื่อยตั้งแต่ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 โดยตำบลเทพเสด็จในขณะนั้นเป็นส่วนหนึ่งของตำบลเชิงดอย แยกออกมาเป็นตำบลป่าเมี่ยงในปีพ.ศ.2515 ต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงได้แบ่งเขตการปกครองแยกออกมา เป็นตำบลเทพเสด็จในปี พ.ศ.2537 สำหรับความเป็นมาของชื่อตำบลเทพเสด็จนั้นสืบเนื่องมาจาก เมื่อปี พ.ศ. 2524 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินตรวจเยี่ยมราษฎรในพื้นที่บ้านโป่ง ทรงทราบถึง ความเดือดร้อนของการประกอบอาชีพทำสวนเมี่ยงที่ตกต่ำ จึงทรงมีพระเมตตาพระราชทานค่าใช้จ่าย เป็นเงิน ประมาณ 300,000 บาท สำหรับการปลูกสร้างศูนย์พัฒนาโครงการหลวงป่าเมี่ยง บนพื้นที่ 60 ไร่ในเขต หมู่บ้านปางบง และดำเนินการส่งเสริมการปลูกกาแฟจนเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีในปัจจุบัน จากการเป็นพื้นที่ ผลิตเมี่ยง/ชา และเปลี่ยนแปลงมาเป็นการปลูกกาแฟ ซึ่งเป็นรูปแบบการผลิตที่ช่วยให้พื้นที่ป่าของตำบล เทพเสด็จไม่ถูกแผ้วถางทำลายมากนัก และได้กลายมาเป็น วิถีชีวิตการอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างยั่งยืน จนอาจกล่าว ได้ว่าตำบลเทพเสด็จเป็นป่าต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์เป็นทั้งปอดและมีสายน้ำลำห้วยจำนวนมาก เป็นสายเลือดหล่อเลี้ยงเมืองเชียงใหม่มาเป็นเวลานาน และคนตำบลเทพเสด็จคือผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลรักษา และปกป้องผืนป่าแห่งนี้ เอาไว้นั่นเอง

สำหรับองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวของตำบลเทพเสด็จประกอบด้วย

1) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ประกอบด้วย กิจกรรมการท่องเที่ยวของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงป่าเมี่ยง กิจกรรมวันดกเสียวบานที่จัดโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จ กิจกรรม การท่องเที่ยวโหนสลิงของเอกชนในชุมชนบ้านน้ำไค้ง และบ้านพงษ์ทอง รวมไปถึงจนถึงการเดินทางศึกษา ธรรมชาติดอย/ภูลังกา ที่ดำเนินการโดยอุทยานแห่งชาติขุนแจโดยมีเส้นทางผ่านมายังชุมชนบ้านแม่ตอนและ บ้านกำแพงหิน

2) เส้นทางทะเลสาบ สามารถเข้าถึงตำบลเทพเสด็จได้โดยง่าย ทางเข้าอยู่บริเวณกิโลเมตรที่ 27 เส้นทางสายเชียงใหม่ – เชียงราย ใช้เวลาเดินทางจากเชียงใหม่ถึงพื้นที่ตำบลเทพเสด็จใช้เวลาราว 1 ชั่วโมง – 1 ชั่วโมง 30 นาที เส้นทางเป็นทางลาดยาง มีบางจุดเป็นเส้นทางขรุขระ ทางโค้ง และลาดชัน รถโดยสารขนาดใหญ่ไม่สามารถเดินทางเข้าถึงได้

3) การให้บริการที่พักและอาหาร พบกลุ่มผู้นำเที่ยว กลุ่มให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ที่ชุมชนบ้าน แม่ตอน และบ้านพักรับรองที่ชุมชนบ้านปางบง แต่ยังคงขาดการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวจึงเกิดขึ้นอย่างไม่สม่ำเสมอตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์พื้นที่โดยใช้นิเวศวัฒนธรรมเชิงพื้นที่โอกาสตามนันทนาการ

พื้นที่ตำบลเทพเสด็จจัดแบ่งประเภทเขตการท่องเที่ยวได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่

- 1) เขตพื้นที่สันโดษ มีเส้นทางเดินท่องเที่ยวประกอบด้วย น้ำตกห้วยแก้ว และภูลังกาน้อย
- 2) เขตพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษไม่ใช่นันทนาการ มีเส้นทางเดินท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ ม่อนฤาษี
- 3) เขตพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษไม่ใช่นันทนาการ เป็นบริเวณพื้นที่ส่วนหนึ่งของน้ำตกห้วยแก้ว
- 4) เขตพื้นที่ธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้น/ดัดแปลง ซึ่งเป็นพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ของตำบลเทพเสด็จ ซึ่งนอกจากจะเป็นสวนเมี่ยง ชา และกาแฟของประชาชนในตำบลเทพเสด็จแล้วยังมีเส้นทาง เดินท่องเที่ยวประกอบด้วย ภูลังกา น้ำตกห้วยแก้ว (บางส่วน) ม่อนฤาษี (บางส่วน) น้ำตกเทพเสด็จ และมีจุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจคือ น้ำตกแม่วาง วัดปางไฮ (พบไม้แกะสลักภาพพุทธประวัติ) และ วัดตาดเหมย (พบ พระพุทธรูปแกะสลักจากไม้) ตามลำดับ

ผลการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในตำบลเทพเสด็จ จากการวิเคราะห์พื้นที่โดยใช้นิเวศวัฒนธรรมเชิงพื้นที่โอกาสตามนันทนาการ ซึ่งพบว่าแหล่งที่ตั้งชุมชนทั้ง 8 แห่งในตำบลเทพเสด็จส่วนใหญ่จัดเป็นพื้นที่ธรรมชาติดัดแปลง/พื้นที่ชนบท (Modified Natural Area/Rural Area - MN) ตามหลักการกำหนดช่วงชั้นโอกาสตามนันทนาการ (Recreation Opportunity Spectrum: ROS) ซึ่งจากการค้นข้อมูลและจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว สามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสรุปได้ดังนี้

- การเดินชมธรรมชาติ (walking for pleasure) ซึ่งประชาชนได้เสนอให้มีการพัฒนาเส้นทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติม่อนฤาษี ทางเท้าขึ้นดอย/ภูลังกา ตลอดจนการจัดทำเส้นทางเดินป่าศึกษา ธรรมชาติเชื่อมโยงชุมชนทั้ง 8 แห่ง ตามลำดับ

- การพักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ (relaxing) ซึ่งพบการให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ บ้านแม่ตอน การให้บริการบ้านพักรับรองบ้านปางบง และบ้านปางปาน ตลอดจนการพัฒนาน้ำตกเทพเสด็จ แห่งที่ 2 ให้เป็นสถานที่พักผ่อน เป็นต้น- การขับรถเพื่อชมทัศนียภาพ (auto tour/ sightseeing) ซึ่งสามารถใช้เส้นทางจากทางเข้า บริเวณกิโลเมตรที่ 27 เข้ามาเที่ยวชมทัศนียภาพ ในการนี้ประชาชนในชุมชนบ้านกำแพงหิน และบ้านปางไฮ ได้เสนอให้จัดทำศูนย์บริการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ในขณะที่นักท่องเที่ยวเมื่อเที่ยวชมเสร็จสามารถเดินทาง ต่ไปยังแจซฮอน และ/หรือ

จังหวัดเชียงราย ต่อไปโดยสะดวก

- การขี่จักรยาน (biking/bicycling) ซึ่งมีจุดชมทิวทัศน์ นก และสัตว์ป่า กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ชุมชนทั้ง 8 ของตำบลเทพเสด็จ

- การพักแรมด้วยเต็นท์ (tent camping) ซึ่งสามารถดำเนินการได้ในชุมชนทั้ง 8 แห่ง ในตำบลเทพเสด็จ

- การศึกษาธรรมชาติโดยอาศัยโปรแกรมสื่อความหมาย เช่นการนาศึกษาธรรมชาติ โดยนักสื่อความหมาย (conducted activity) โดยเฉพาะในเส้นทางม่อนยาอาชี ดอย/ภูลังกา เป็นต้น

- การเดินศึกษาธรรมชาติด้วยตนเองบนเส้นทางสื่อความหมาย (self-guided trail)

ผลการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำริในเขตตำบลเทพเสด็จ การดำเนินการเป็นการทบทวนข้อมูลผลการสำรวจ ROS การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวพร้อมกับการจัดประชาคมจัดทำแผนพัฒนาชุมชนของตำบลเทพเสด็จ ซึ่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จได้นำ ข้อเสนอที่ได้รับจากประชาชนไปบรรจุไว้ในแผนพัฒนาประจำตำบลและดำเนินการในงบประมาณถัดไป นอกจากนี้ยังได้ทำความเข้าใจถึงแนวความคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บทเรียนและประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแม่กำปองตามลำดับ

รูปแบบการจัดท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำริในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ การจัดการท่องเที่ยวชุมชนในเขตตำบลเทพเสด็จสามารถดำเนินการได้อย่างหลากหลาย ทั้งการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ม่อนยาอาชี ดอย/ภูลังกา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนผู้ผลิตเมี่ยง/ชา กาแฟ เป็นต้น โดยการท่องเที่ยวในชุมชนตำบลเทพเสด็จควรเป็นเส้นทางหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกันทั้ง 8 ชุมชน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม (cluster) ได้แก่ cluster ที่ 1 กลุ่มเส้นทางดอย/ภูลังกา และ cluster ที่ 2 กลุ่มเส้นทางม่อนยาอาชี ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม การวิจัยในครั้งนี้ยังพบอีกว่ารูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น และมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้นชุมชนตำบลเทพเสด็จคือ การเข้ามาลงทุนของผู้ประกอบการของเอกชน ซึ่งหากมีผู้ประกอบการมากขึ้นอาจนำไปสู่การท่องเที่ยวที่เน้นการแข่งขัน และสร้างผลกระทบทางลบแก่ชุมชนและทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังนั้นประชาชนในตำบลเทพเสด็จจึงควรให้ความสำคัญกับการบริหารการท่องเที่ยว ร่วมกับภาคเอกชนในมากขึ้นนั่นเอง

ชื่อโครงการ : โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
ชุมชนตามแนวพระราชดำริ พื้นที่ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ชื่อผู้วิจัย : นายสินธ์ สโรบล¹

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภท : งบเร่งด่วน ประจำปี 2555 จำนวนเงิน 865,254 บาท

ระยะเวลาทำการวิจัย : 1 สิงหาคม 2555 ถึง 30 กันยายน 2556

บทคัดย่อ

ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแหล่งที่สามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ รวมถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างถูกต้องโดยชุมชน พร้อมทั้งชุมชนสามารถได้ประโยชน์อย่างสูงสุดตามแนวพระราชดำริ งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษา วิจัยเพื่อสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์เพื่อใช้ในการวางแผนการท่องเที่ยวชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ตามแนวพระราชดำริ วิเคราะห์ช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (ROS) และรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

วิธีวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณถูกนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้นำชุมชนชาวบ้านกลุ่มเป้าหมายและผู้ที่เกี่ยวข้องในตำบลเทพเสด็จ รวมถึงการวิเคราะห์ROS ผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงความเป็นแหล่งธรรมชาติที่สมบูรณ์ ที่สามารถนำมาส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ได้ และสามารถกำหนดเขตท่องเที่ยวได้ 4 ประเภท ได้แก่เขตพื้นที่สันโดษ ได้แก่ น้ำตกเทพเสด็จและภูลังกาน้อย เขตพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษไม่ใช้ยานยนต์ เส้นทางเดินท่องเที่ยวที่สำคัญคือ ม่อนยาชี เขตพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษใช้ยานยนต์ เป็นบริเวณพื้นที่ส่วนหนึ่งของน้ำตกห้วยแก้ว และ เขตพื้นที่ธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้น/ดัดแปลง ซึ่งเป็นพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ของตำบลเทพเสด็จ เช่น สวนเมี่ยง ชา และกาแฟ รวมถึงเส้นทางท่องเที่ยว ม่อนยาชี น้ำตกแม่วองและวัดปางไฮ นอกจากนี้แผนพัฒนาการท่องเที่ยว สามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ดังนี้ การเดินชมธรรมชาติ การพักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ การขี่จักรยาน การพักผ่อนกางเต็นท์ เป็นต้น การพัฒนาขีดความสามารถ ได้มีการนำผลที่ได้เช่นแผนพัฒนาจากข้อเสนอชาวบ้าน ไปบรรจุไว้ในแผนพัฒนาประจำปีตำบล สำหรับรูปแบบการท่องเที่ยว ควรเป็นเส้นทางหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกันทั้ง 8 ชุมชน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม (Cluster) ได้แก่ Cluster ที่ 1 กลุ่มเส้นทางดอย/ภูลังกา และ Cluster ที่ 2 กลุ่มเส้นทางม่อนยาชี

คำสำคัญ : การท่องเที่ยว, ขีดความสามารถ, แผนการท่องเที่ยว, รูปแบบ

¹ คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จ.เชียงใหม่ 50290

Project Title: The competency development of community and Tourism by Community
in Ampure Thepsadaj, Chiangmai, Thailand

Researcher: Pusanisa Thechatakerng¹

Project Fund: amount 225,324 THB

Project period: May, 1 2012 to April, 30 2013

Abstract

Tepsadej District can be developed as a new tourist destination in Chiang Mai as well as properly natural conservation by community. In addition, this natural resource can be advantaged for community. This research aims to explore eco-tourism, cultural resource, local wisdom and its identities, community tourism planning, community competency increasing in eco-tourism destination follows his majestic task, the analysis of Recreation Opportunity Spectrum, and type of community tourism management study local people's competency in natural conservation through community management; tourism resource assessment PAR and Survey research were used to collected data through target group in Tepsadej district. The results show that Tepsadej has abundant natural resources that can be developed as a tourist destination, and the local people has highly competency in natural conservation.

Keyword: Community management, Natural conservation, Tourism,

¹ Faculty of Administrative science, Maejo University, Chiang Mai, Thailand 50290

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญ และที่มาของปัญหา

การท่องเที่ยวได้เติบโตขึ้นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา (พ.ศ.2488 / ค.ศ.1945) โดยองค์การท่องเที่ยวแห่งโลก (United Nations World Tourism Organization /UNWTO) สรุปสถานการณ์ของการท่องเที่ยวไว้ว่าในปี พ.ศ.2543 / ค.ศ.2000 มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลกจำนวน 668 ล้านคน ปี พ.ศ. 2553/ ค.ศ. 2010 มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลก 1,006 ล้านคน และในปี พ.ศ. 2563 / ค.ศ. 2020 จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลก 1,561 ล้านคน (ธีรยุทธ วัฒนาสุโขต: 2551) ส่งผลต่อเนื่องสู่การพัฒนาภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยอาศัยการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยที่มีการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ และได้มีการพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมใหญ่ ด้วยศักยภาพในด้านลักษณะภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ มีความหลากหลายทางด้านความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและแหล่งวัฒนธรรมที่เป็นจุดแข็งของประเทศในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม การพัฒนารูปแบบของการท่องเที่ยวที่ผ่านมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยวมวลชน (mass tourism) ตามกระแสการท่องเที่ยวหลักเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ทำให้ความสนใจกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในยุคหลังสมัยใหม่ (Postmodern) ทำให้ความต้องการในการเดินทางแตกต่างไปจากเดิม โดยจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจกับสิ่งแวดล้อมเริ่มจากการประชุม “Earth Summit” ในปี ค.ศ. 1992 (Derek Hall and Greg Richards: 2004) ที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการวางแผนและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืน ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการท่องเที่ยวกระแสหลักสู่การท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) ที่มีแนวคิดในการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาเรียนรู้ การพัฒนาคนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จากการศึกษาของ Butler, R.W.(1990) เรื่อง Alternative Tourism, Pious Hope or Trojan Horse? ซึ่งประเด็นความสำคัญของการท่องเที่ยวแบบมีทางเลือก ว่ามีความแตกต่างกับการท่องเที่ยวมวลชนในด้านการมีปฏิสัมพันธ์ของเจ้าบ้านกับผู้มาเยือนที่มีโอกาสในการเรียนรู้และรับรู้สัจจจากการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ดีกว่า ดังนั้นการท่องเที่ยวแบบทางเลือกจึงต้องอาศัยคนในท้องถิ่นมีส่วนช่วยในการดำเนินงานการท่องเที่ยวอย่างมีทิศทางโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในท้องถิ่น

การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มีความนิยมมากในปัจจุบันคือ การท่องเที่ยวชุมชน (Community-based Tourism) ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวทางเลือก บนฐานคิดที่ว่าทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว มุ่งหวังให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปสู่แหล่งธรรมชาติตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อการศึกษาเรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ ตลอดจนวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศและใน ขณะเดียวกันก็ช่วยให้ชุมชนได้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย (มนัส ศุภลักษณ์,2544) อีกทั้งเป็นการ พัฒนาเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน รวมถึงการนำ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมโดยชุมชนเข้ามา กำหนดเป้าหมายและทิศทางของการท่องเที่ยว มีการสร้างความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนจากการมีส่วนร่วม ในการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวที่เกิดประโยชน์ต่อชุมชน (ยศ สันตสมบัติ .2544:39-40) การพัฒนาคนใน ชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถและบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงาน ตั้งแต่ การวางแผน การตัดสินใจ การ สรุป และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลาน เพราะอย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวก็เหมือนภาคอุตสาหกรรมอื่น ๆ

ที่จะต้องถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นมุมมองว่าจะต้องช่วยกันดูแลรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และก็สร้างผลประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่น การจัดการการท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องใช้หลักการทำงานอย่างมีส่วนร่วม ร่วมเข้ามาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน เนื่องจากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในยุคใหม่จึงไม่ควรเน้นแต่ ปริมาณนักท่องเที่ยว และปล่อยให้เป็นที่ของกลไกทางการตลาดเพียงอย่างเดียวซึ่งเป็นการบริหารจัดการที่ ล้มเหลวในอดีต (Ried,2003:225) ชุมชนท้องถิ่นจึงมีบทบาทสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม (participation) เป็นกระบวนการที่ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการร่วม คิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล เป็นกระบวนการที่กลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาสและใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด แก้ไขปัญหาความต้องการของตน โดยการช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด (ทะนงศักดิ์ คุ่มไชนะ, 2532:76)

ดังนั้น แนวคิดการให้ความสำคัญกับชุมชนและสิ่งแวดล้อม จึงมีความพิเศษเฉพาะด้าน เนื่องจากความมีความสำคัญในสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ที่ทรงมุ่ง ถึงความสอดคล้องเกื้อกูลกันระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัดมาโดยตลอด ความเข้าใจถ่องแท้ถึงธรรมชาติและสภาวะตามธรรมชาติ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติของพระองค์นั้นทำให้เกิดแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเรื่องของทรัพยากรป่าไม้ และเรื่องของการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในด้านต่างๆ (มูลนิธิชัยพัฒนา)¹ และสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเฉพาะราย เฉพาะกลุ่ม ที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย ที่สุดคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) โดยเน้นให้นักท่องเที่ยว ได้มีการศึกษา เรียนรู้ ได้รับ ประสบการณ์ที่ประทับใจ น่าจดจำ ซึ่งผลจากส่วนนี้จะเป็นการสร้างรายได้แก่ประชาชนในชุมชน ให้สามารถ อยู่ได้ด้วยตนเอง เนื่องจากประชาชนในชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนและได้ประโยชน์ร่วมกัน ดังหลักการทำงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 2549)

ตำบลเทพเสด็จ เดิมที่ยังไม่ได้แยกมาเป็นตำบล การปกครองขึ้นอยู่กับตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เดิมตำบลป่าเมี่ยง มีจำนวน 12 หมู่บ้าน ในปี 2534 ตำบลเทพเสด็จ ได้แยกตัวมา มีจำนวน 7 หมู่บ้าน ในขณะนั้น ต่อมาในปัจจุบันมีหมู่บ้านเพิ่มขึ้นอีก 1 หมู่บ้าน รวมหมู่บ้านทั้งสิ้น 8 หมู่บ้าน สาเหตุที่ตั้งชื่อตำบลว่า "ตำบลเทพเสด็จ" เพราะว่ามีพื้นที่ทั้งหมดเป็นภูเขา ตั้งอยู่ในเขตโครงการหลวง ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จมาเยี่ยมโครงการหลวงถึง 2 ครั้ง ทางคณะกรรมการสภาตำบลป่าเมี่ยง จึงมีมติตั้งชื่อว่า "ตำบลเทพเสด็จ" ภายหลังที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ทำให้ สภาตำบลเทพเสด็จ ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น องค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จ มีฐานะเป็นนิติบุคคลและราชการส่วนท้องถิ่น ตามกฎหมายตั้งแต่วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2540

สภาพทั่วไปของตำบลเทพเสด็จ มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 75,625 ไร่ หรือประมาณ 12 ตารางกิโลเมตร สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นหุบเขาสลับซับซ้อน เป็นป่าดิบเขา และมีพื้นที่ที่มีความลาดชันมากกว่า 35 % มีความสูงจากระดับน้ำทะเลระหว่าง 520 - 1,950 เมตร ทั้งนี้ อาณาเขตตำบลทิศเหนือ ติดกับ ต.แม่เจดีย์ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ทิศใต้ ติดกับ ต.ห้วยแก้ว กิ่ง อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ ทิศตะวันออก ติดกับ ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน จ.ลำปาง

¹ <http://www.chaipat.or.th/chaipat/index.php/th/concept-and-theory-development/development-and-conservation-of-natural-resources>

และ ทิศตะวันตกติดกับ ต.ป่าเมียง อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ ทั้งนี้อาชีพของประชากรตำบลเทพเสด็จ มีอาชีพหลัก ทำกาแฟสด ทำชา เมี่ยง และมีการทำ หมอนชาหอม หมูบ้านโฮมสเตย์ ค้าขาย เป็นอาชีพเสริม

อย่างไรก็ตาม ตำบลเทพเสด็จ เป็นตำบลหนึ่งที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวจากจังหวัดเชียงใหม่ สู่จังหวัด เชียงรายและจากการเข้าศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนในเขตตำบลเทพเสด็จ ร่วมกับผู้นำชุมชน พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่เริ่มได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบใหม่ๆมากขึ้น เช่น การท่องเที่ยวแบบ โฮมสเตย์ การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งรูปแบบดังกล่าวได้เริ่มเข้ามา ในพื้นที่ตำบลเทพเสด็จมากขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยร่วมกับผู้นำชุมชนจึงได้จัดทำโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาขีด ความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามแนวพระราชดำริ พื้นที่ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเป้าหมายในการเตรียมความพร้อมและพัฒนาให้ชุมชนสามารถ จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์เพื่อใช้ในการวางแผนการท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ
2. เพื่อวิเคราะห์เชิงพื้นที่โดยใช้แนวคิดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ
3. เพื่อจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ
4. เพื่อพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำรินในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ
5. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำรินในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการวิจัย

1. ทราบถึงขีดความสามารถของชาวบ้านในการจัดการด้านการประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. ชุมชนได้ทราบแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ในชุมชนเพื่อใช้ในการวางแผนการท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ
3. ข้อมูลที่ได้นำมาจัดทำแผนพัฒนาพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ และใช้ในการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและพัฒนารูปแบบการจัดท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำรินในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ

4. ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ศึกษาคือ ตำบล เทพเสด็จ ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านปางบง บ้านน้ำไค้ง บ้านป่าป่าน บ้านแม่ต้อน บ้านพงษ์ทอง บ้านดง บ้านปางไฮ บ้านกำแพงหิน อำเภอ ดอยสะเก็ด ซึ่งเป็นหมู่บ้านทั้งหมดในตำบล และเน้นไปที่การจัดการชุมชนเพื่อพัฒนาขีดความสามารถของชุมชน ให้ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ ทั้งหมดเพื่อคัดเลือกและใช้ในการวางแผนการท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ อีกทั้งงานวิจัยนี้ได้ดำเนินตามแนวพระราชดำริ ซึ่งแนวทางพระราชดำรินั้น จะทรงให้ธรรมชาติรักษาธรรมชาติ ด้วยจิตสำนึกร่วมกัน มากกว่าวิธีการใช้อำนาจบังคับ และใช้การรวมกลุ่มประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาหลักของชุมชนชนบท ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญประการหนึ่ง

ของการพัฒนาพึ่งตนเอง ทรงเน้นเสมอถึงความจำเป็นที่จะต้องกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันในรูปแบบต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกัน หรือเพื่อให้การทำมาหากินของชุมชนโดยส่วนรวมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัด และกระตุ้นผู้นำชุมชนให้เป็นผู้นำในการพัฒนา

บทที่ 2

การทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การตรวจสอบเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง การพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำริ พื้นที่ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แนวคิด ทฤษฎีและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นฐานในการวิจัยซึ่งครอบคลุมแนวคิดและทฤษฎีหลัก ดังต่อไปนี้

1. ระบบการท่องเที่ยว
2. แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (recreational opportunity spectrum)
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. ระบบการท่องเที่ยว

1.1 ความหมายการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่อาศัยหรือที่ทำงานเป็นการชั่วคราว โดยกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จัดขึ้นระหว่างนั้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว องค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวตามความหมายนี้ จึงเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายการเดินทางไปยังจุดหมายปลายทางต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน องค์ประกอบหลักประการที่สอง คือ การเดินทางไปยังจุดหมายปลายทางและการพักอาศัย ณ จุดหมายปลายทางนั้น ๆ การเดินทางและการพักอาศัยเป็นการกระทำนอกสถานที่ที่อยู่เป็นประจำ ดังนั้นกิจกรรมต่าง ๆ ที่กระทำจะแตกต่างจากการดำเนินชีวิตประจำวันไปด้วย การเดินทางเป็นการออกจากที่พักเป็นการชั่วคราวระยะสั้น ๆ และมีความตั้งใจที่จะเดินทางกลับ จุดมุ่งหมายในการเยี่ยมชมไม่ใช่การย้ายที่ทำงานหรือย้ายที่อยู่เป็นการถาวร ดังที่องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยขึ้น ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี (อ้างถึงใน นิคม จารุมณี, 2544)

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางที่มีค่า 3 ค่าเป็นเงื่อนไขของการท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวจะต้องมีการเดินทาง (Travel) หมายถึง การเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่งโดยใชยานพาหนะนำไปเป็นระยะทางไกลหรือไกลก็ได้ การท่องเที่ยวจะต้องมีจุดหมายปลายทาง (Destination) หมายถึง มีสถานที่ที่เลือกเดินทางไปเยือนและใช้ช่วงเวลาหนึ่งอยู่ ณ ที่นั้น มักมีสถานที่ที่มีความสวยงามทางทัศนียภาพมาก หรือเป็นสถานที่ที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่หรือเป็นสถานที่ที่มีวัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมน่าสนใจซึ่ง ณ ที่นั้น มีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการท่องเที่ยวมีเพียงพอสำหรับสนองความต้องการและความพอใจแก่ผู้มาเยือน และการท่องเที่ยวจะต้องมีความมุ่งหมาย (Purpose) หมายถึง มีจุดประสงค์ในการเดินทางที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือไปอยู่ประจำ แต่มีความมุ่งหมายในการเดินทางอย่างอื่นโดยผู้เดินทางอาจมีจุดมุ่งหมาย

ในการเดินทางมากกว่า 1 อย่างก็ได้ สอดคล้องกับ มล.ต๋อย ชุมสาย และญิบพัน พรหมโยธี (2527: 2) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวไม่ใช่เฉพาะการเดินทางพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานบันเทิงเท่านั้น แต่การเดินทางเพื่อประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาเรียนรู้ เพื่อการกีฬา เพื่อการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมญาติพี่น้อง ก็นับเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น

การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง กิจกรรมการเดินทางจากถิ่นที่อยู่ประจำไปยังอีกสถานที่หนึ่งเป็นการชั่วคราว โดยสมัครใจและไม่เป็นการไปหารายได้ ทั้งนี้ต้องใช้เวลาไม่น้อยกว่า 24 ชั่วโมงและไม่เกิน 60 วัน (WTO, 1993) สำหรับจุดมุ่งหมายของการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวต้องมีใช้เพื่อการประกอบอาชีพและไปอยู่ประจำ แต่เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างได้แก่ เพื่อพักผ่อนในวันหยุด เพื่อวัฒนธรรมหรือศาสนา เพื่อการศึกษา เพื่อการกีฬาและบันเทิง เพื่อชมประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ เพื่องานอดิเรก เพื่อเยี่ยมเยียนญาติมิตร และเพื่อเข้าร่วมประชุมหรือสัมมนา ดังนั้น กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางจากที่หนึ่งไปยังจุดหมายปลายทางอีกที่หนึ่งมีระยะเวลานับได้ไม่น้อยกว่า 10 วันและไม่เกิน 6 เดือน ซึ่งเป็นการเดินทางที่ไม่มุ่งหวังผลประโยชน์หรือรายได้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ทำการศึกษาจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาประเทศได้สรุปการท่องเที่ยวที่มีมาตรฐานสากล ดังนี้

1. มีแหล่งท่องเที่ยวที่งดงาม ไม่อยู่ในสภาพเสื่อมโทรมหรือถูกทำลาย
2. คงประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม ดำรงเอกลักษณ์ของไทยไว้ให้ลือชื่อในโลก
3. สิ่งแวดล้อมปลอดภัย
4. มีความปลอดภัยจากอาชญากรรม อุบัติเหตุและโรคภัยไข้เจ็บ
5. มีระบบสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกในปริมาณที่เหมาะสมสะดวก และบริการที่มี

คุณภาพ

6. มีการคมนาคมที่ติดต่อถึงกันได้ทุกระบบ
7. มีระบบคมนาคมสาธารณะที่ติดต่อกับทั่วโลกได้ทุกเมืองท่องเที่ยวหลัก
8. คนไทยมีความพร้อมที่จะให้บริการในมาตรฐานสากล และมีส่วนร่วมอย่างสูงสุดในการได้รับ

สวัสดิการอย่างเท่าเทียมกัน

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมของมนุษย์ที่มีวิวัฒนาการมายาวนานและยังคงความสำคัญได้เป็นอย่างดี ดังนี้

1. ความสำคัญต่อบุคคล

- การท่องเที่ยวเป็นสื่อสร้างสรรค์และสร้างความสำเร็จผลิตพลีใจช่วยให้มนุษย์ได้รับการพักผ่อนหย่อนใจเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้ดีและสมบูรณ์ขึ้น
- การท่องเที่ยวเป็นการเปิดโลกทัศน์ ช่วยให้ผู้มีทัศนคติกว้างไกลสามารถรับและเข้าใจสภาพการณ์ที่เป็นจริง ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิตให้แก่มนุษย์ได้เป็นอย่างดี
- การท่องเที่ยวเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างมนุษยชาติ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชนในชาติและนานาชาติ ส่งผลให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

2. ความสำคัญต่อสังคม

- การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสืบทอดทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความสำนึก และตระหนักในคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการรักษาเอกลักษณ์ของชาติให้มีการสืบทอดต่อไป
- การท่องเที่ยวทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นและผู้ที่มาเยือน
- การท่องเที่ยวทำให้เกิดพัฒนาด้านคมนาคม โครงสร้างพื้นฐาน เป็นต้น

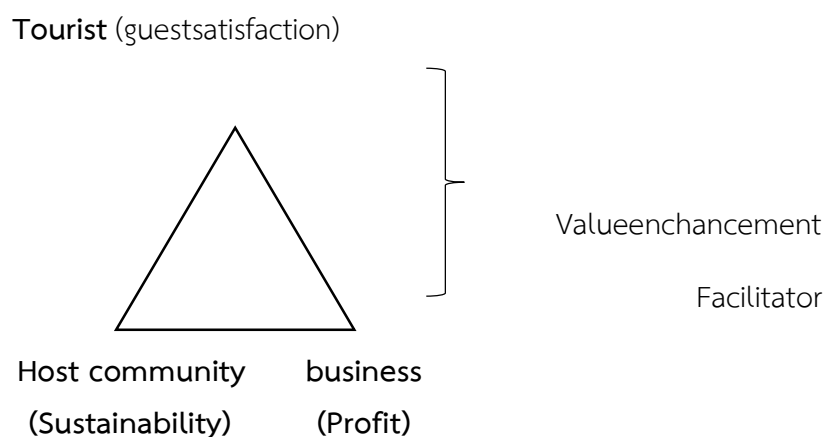
3. ความสำคัญต่อเศรษฐกิจ

- การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงาน ทำให้คนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้น
- การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการลงทุนในภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว คือ การเดินทางจากที่หนึ่งไปยังจุดหมายปลายทางอีกที่หนึ่งโดยสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้เดินทางภายใต้เงื่อนไข คือ เป็นการเดินทางชั่วคราวด้วยความสมัครใจและไม่แสวงหารายได้หรือประกอบอาชีพ การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือของผู้เดินทางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรม ก่อเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและมิตรภาพระหว่างมนุษยชาติ

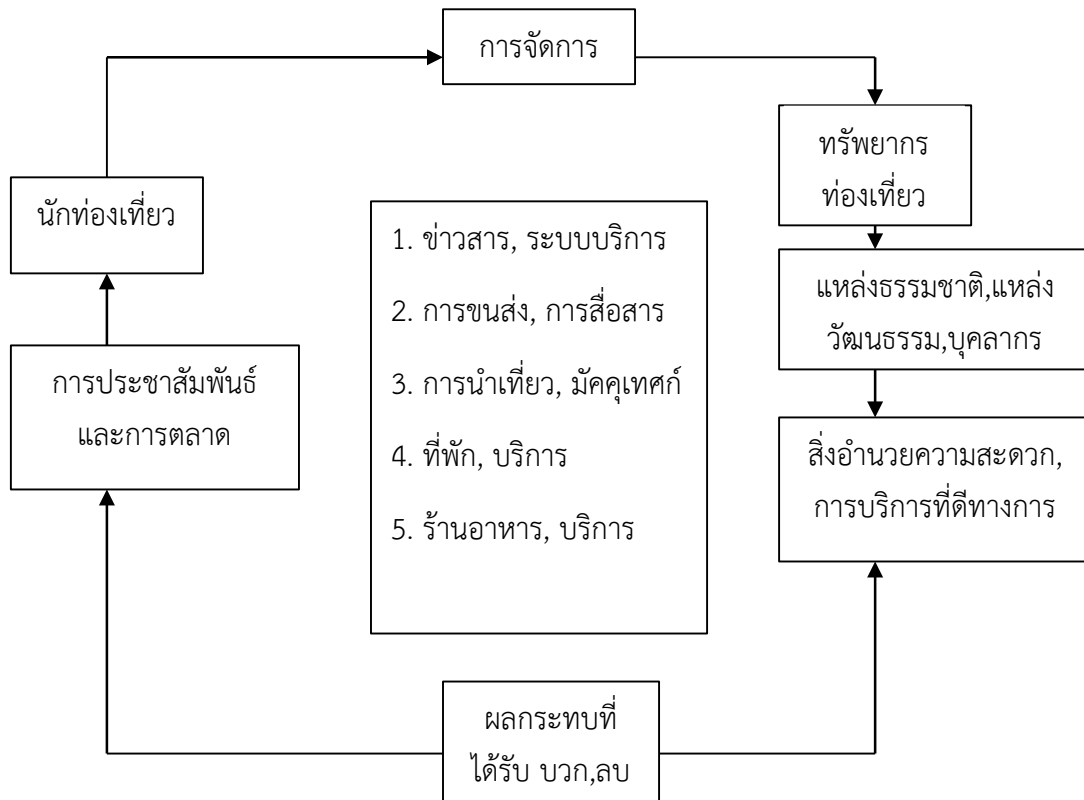
1.2 องค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยว

Prahalad and Ramaswamy (2000) กล่าวว่า ส่วนประกอบที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการของท่องเที่ยว ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ 1) นักท่องเที่ยวซึ่งได้รับความพึงพอใจจากการเดินทางท่องเที่ยว 2) เจ้าของชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างยั่งยืน และ 3) ผู้ประกอบการธุรกิจทางการท่องเที่ยว โดยองค์ประกอบระหว่างเจ้าบ้านกับนักท่องเที่ยวเป็นส่วนสำคัญที่จะเชื่อมโยงให้เกิดรูปแบบของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะสร้างความพอใจและทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามายังชุมชน ทั้งนี้ชุมชนจึงต้องมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนให้มีประสิทธิภาพร่วมกับผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่สอดคล้องกับทรัพยากรสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม จึงก่อให้เกิดคุณค่าทางการท่องเที่ยว (ตามภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 Tourist destination as a contested space.

การจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว นั้น มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องเป็นวงจร แต่ละส่วนมีความเชื่อมโยงและส่งผลกระทบต่อกัน ดังภาพที่ 2 ประกอบการอธิบาย

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ของการจัดการท่องเที่ยว

1.2.1 ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว เป็นปัจจัยพื้นฐานของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แบ่งได้ 3 ประเภท คือ

1. ทรัพยากรทางธรรมชาติ (Natural Tourism Resources) คือ สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือ สถานที่ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มีภูมิทัศน์สวยงามแปลกตา ได้แก่ ป่าเขา ถ้ำ ลำธาร น้ำตก บึง หาดทราย เกาะ และแนวปะการัง บางแห่งมีการจัดการให้เป็น สวนพฤกษศาสตร์ วนอุทยาน อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น

2. ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man – made Tourism Resources) คือ สถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาด้วยภูมิปัญญาของตน ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (History Tourism Resource) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต (Cultural and Rural way of Life) แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ และบันเทิง (Recreational Attraction)

3. ทรัพยากรบุคคลทางการท่องเที่ยว (Tourism human resources) คือ บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ บุคลากรในภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงชุมชนท้องถิ่น

1.2.2 ระบบการจัดการ คือ การนำทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเข้าสู่ธุรกิจที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีหลักการดังนี้

1. การขนส่ง คือ การเดินทางสู่แหล่งท่องเที่ยว โดยทางรถโดยสาร รถประจำทาง เรือโดยสาร เครื่องบินโดยสาร ซึ่งมีการกำหนดการเดินทางและค่าบริการเป็นราคาเดียวกัน ชัดเจน

2. ที่พัก การบริการที่พัก เช่น โรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮาส์ ที่มีมาตรฐานบริการสากล

3. การนำชมสถานที่ ควรมีมัคคุเทศก์ที่รอบรู้ นำชม อาจเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นหรือวิทยากรท้องถิ่น เพื่อสื่อความหมาย การใช้ภาษาการสื่อสารได้ชัดเจน

4. ร้านอาหารและบริการ การจัดทำอาหารต้องสะอาด คำนึงถึงสุขอนามัยและคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยว แঙ্গราคาชัดเจน ควรมีการจัดระบบรักษาสิ่งแวดล้อม มีระบบการบำบัดน้ำเสีย และการจัดการขยะ เป็นต้น

5. สินค้าที่ระลึก การจัดทำสินค้าที่ระลึกต้องคำนึงถึงควมมีเอกลักษณ์ท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ที่มีระบบการจัดการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีการแ้จรงราคาชัดเจน และควรสร้างมาตรฐานสินค้าให้ได้ระดับสากลสินค้าของที่ระลึก

1.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยว

แนวคิดของการจัดแบ่งทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเมื่อนำมาจัดแบ่งแหล่งท่องเที่ยวจึงสามารถแบ่งแหล่งท่องเที่ยวได้ 2 ประเภทเช่นเดียวกัน ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ(Natural Attractions) และแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Manufactured Attractions)หมายถึง สถานที่ที่นักท่องเที่ยวจะเข้ามาแวะพักหรือหยุดอยู่เพื่อการท่องเที่ยว จับจ่ายซื้อของ ฯลฯ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ก่อนจะจากไปด้วยความพึงพอใจ โดยมีองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) เกิดจากความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มีสถานที่ และมีเหตุการณ์ที่น่าสนใจ

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) เป็นการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ได้แก่ ที่พัก ร้านอาหารและบริการและเครื่องดื่ม และสถานบริการ

3. ปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) ในด้านการท่องเที่ยว ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ระบบการสื่อสาร การคมนาคม สาธารณูปโภค ทั้งนี้เพื่อเกิดความสะดวกในการจองที่พัก การติดต่อกับครอบครัว ความสะดวกในการเดินทาง ปัจจัยพื้นฐานดังกล่าวนอกจากอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวแล้ว ยังทำให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์โดยตรงอีกด้วย

4. การขนส่ง (Transportation) การท่องเที่ยวเกิดจากการที่คนต้องเดินทางไปสู่สถานที่ซึ่งมีความแตกต่างด้านวัฒนธรรม ภูมิอากาศและภูมิประเทศ เพื่อสัมผัสสิ่งที่แปลกออกไปจากประสบการณ์เดิม ดังนั้นการขนส่งจึงเป็นสิ่งสำคัญในการนำนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว สะดวกสบาย และปลอดภัย

5. การต้อนรับอย่างมีมิตรไมตรีต่อนักท่องเที่ยว (Hospitality) การต้อนรับนักท่องเที่ยวของคนในแต่ละพื้นที่ย่อมแตกต่างกันออกไปตามประเพณี วัฒนธรรม การต้อนรับเป็นสิ่งที่สำคัญมากเพราะเป็นการสร้างความประทับใจ

Collier & Harraway (1997) ได้นำเสนอ แนวคิดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่จะประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ 3As ได้แก่

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ที่เกิดจากสถานที่ หรือ เหตุการณ์ โดยสถานที่อาจเกิดจากธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น แต่เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกิดจากมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น
2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) หมายถึง บริเวณพื้นที่และโครงสร้างสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นรองรับกิจกรรมของผู้มาเยือนและกิจกรรมในการบริหารจัดการพื้นที่ สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว การก่อสร้างปัจจัยพื้นฐาน เช่น ระบบขนส่ง ระบบสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยวเพราะจะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายและเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวด้วย
3. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ซึ่งจะต้องมีระบบขนส่ง ประกอบด้วยเส้นทางยานพาหนะ และผู้ประกอบการขนส่งเพื่อลำเลียงคนและสิ่งของไปยังจุดหมายปลายทาง

1.4 รูปแบบการท่องเที่ยว

แนวโน้มการท่องเที่ยวในปัจจุบันส่งผลต่อรูปแบบการท่องเที่ยวเนื่องจาก ความต้องการในการเดินทางท่องเที่ยวของประชากรโลกจะยังขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากทัศนคติของคนที่เปลี่ยนไป โดยการท่องเที่ยวไม่ใช่เป็นการบริโภคที่ฟุ่มเฟือยอีกต่อไป แต่การท่องเที่ยวสามารถให้ความรู้ ประสบการณ์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเพิ่มขึ้น UNWTO (United Nations World Tourism Organization) ได้ประมาณการจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศทั่วโลก ว่าจะมีถึง 668 ล้านคนในปี 2000 การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการลดชั่วโมงการทำงาน เช่น ในไต้หวัน เกาหลี ส่วนประเทศญี่ปุ่น ได้สนับสนุนให้ประชากรได้มีโอกาสพัฒนาประสบการณ์ของตน จากการเดินทางท่องเที่ยว รวมทั้งจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้านการบิน ซึ่งจะช่วยย่นระยะทางในการเดินทาง รวมทั้งการลดลงของอัตราค่าโดยสาร หรือการพัฒนาด้าน Information Technology (IT) ซึ่งทำให้เกิดการแสวงหาข้อมูลเพื่อการเดินทาง รวมทั้งการจัดเตรียมการเดินทางเป็นไปได้อย่างสะดวกมากขึ้น จะเป็นสิ่งที่ช่วยเอื้อต่อการเดินทางท่องเที่ยวตามมา โดยเฉพาะการจัดการเดินทางด้วยตนเองจะเป็นรูปแบบการเดินทางที่ได้รับความนิยมมากขึ้น ลักษณะการเดินทางข้ามภูมิภาคจะมีมากขึ้น โอกาสในการรับนักท่องเที่ยวนอกภูมิภาคจะมีมากขึ้น ขณะเดียวกันการสูญเสียตลาดนักท่องเที่ยวภายในภูมิภาคก็จะมีมากขึ้นเช่นกัน ระดับการแข่งขันของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นการแข่งขันระดับโลก มากกว่าการแข่งขันระดับภูมิภาคเช่นที่ผ่านมา ประเทศต่าง ๆ ได้

มุ่งใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตน ระดับการแข่งขันในด้านการท่องเที่ยว จะทวีความรุนแรงมากขึ้นในทศวรรษต่อไป โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวเกิดใหม่จะเข้ามามีบทบาทในการแข่งขันมากยิ่งขึ้นการเปลี่ยนไปของการเดินทางท่องเที่ยวมีปัจจัยเกี่ยวข้องมากมายจากแนวคิดและรูปแบบในการใช้ชีวิต นอกจากปัจจัยทางด้านประชากร สังคม เทคโนโลยี เศรษฐกิจ การเมืองแล้ว ในปัจจุบันรูปแบบการใช้ชีวิตและแนวคิดจะเป็นสิ่งบ่งบอกรูปแบบการท่องเที่ยวทั้งในปัจจุบันและอนาคต ที่พัฒนาขึ้นจากความต้องการที่ไม่หยุดนิ่งเกี่ยวกับของนักท่องเที่ยว และส่วนหนึ่งมาจากสภาพข้อจำกัดในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการและนโยบายของรัฐที่ต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีช่องทางเลือกมากขึ้นกว่าเดิม โดยจะมีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะกลุ่มสนใจพิเศษ (Special Interest) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องดำรงอยู่ได้โดยมีนักท่องเที่ยวมาเยือนเยื่อนอย่างสม่ำเสมอและทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจไว้ได้ไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจบริการที่มีผลกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในการให้บริการอยู่เสมอก็ตาม ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นจะต้องไม่เกิดขึ้น หรือหากมีต้องเป็นผลกระทบน้อยที่สุด มีแต่การจัดการอย่างยั่งยืนเท่านั้น จึงจะสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไว้ได้ โดยมีรูปแบบทางการท่องเที่ยว ดังนี้

1.4.1 การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสรรพสิ่งในโลกที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ (ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ,2540:9-10) วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวก็คือ เพื่อที่จะสร้างความคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่นอื่น ๆ หรือประเทศอื่น ๆ เพื่อที่จะเข้าใจและซาบซึ้งต่อวัฒนธรรมของประชาชนเหล่านั้น ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงเป็นการก่อให้เกิดความรู้และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจของคนทั้งโลกเข้าด้วยกัน อันจะนำไปสู่สันติสุขในการอยู่ร่วมกันทั้งปัจจุบันและอนาคต จากรายงานวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548:16) ได้จัดรูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural based tourism) ไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว ได้ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาคมในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

2. การท่องเที่ยวชมงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural & Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่าง ๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมมีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

3. การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism / Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ครอบงำผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรม

ท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่เน้นความเป็นมิตรกับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะชื่นชม และเพลิดเพลินกับการศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมต่าง ๆ ในแหล่งธรรมชาติด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ขณะเดียวกันสามารถที่จะสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวได้ด้วย โดยสุกรานต์ (2542:345) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ว่า เป็นการเดินทางยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพสภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

1.4.3 รูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ที่ได้รับคามนิยมจากนักท่องเที่ยว New Design ประกอบด้วย การท่องเที่ยวที่เป็นลักษณะ Eco-Lodges Tourism , Low-cost Airline สำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบผจญภัย Unusual คือการท่องเที่ยวแบบแปลกๆ ใหม่ ๆ Hospitality leading country คือการใช้ความเป็นเจ้าบ้านที่ดี มีน้ำใจ อธิบายไม่ตรีเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว การที่นักท่องเที่ยวได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในท้องถิ่น ทำให้นักท่องเที่ยวได้ Real Experience นอกจากนี้ยังรวมถึงการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) เพื่อบำบัดโรค บำรุงรักษาฟื้นฟูสุขภาพกายและจิตใจ New Attitude ประกอบด้วย Micro-segment การท่องเที่ยวยุคใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะ (Niche Specialized) เช่น Boutique Hotel, Bungi Jumping การท่องเที่ยวแบบประหยัด (Bag pack Tourism) การท่องเที่ยวกับบุคคลสำคัญ (Celebrity Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อชิมอาหาร (Culinary Tourism) การดำน้ำ (Dive Tourism) การท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มสตรี (All female trip) การท่องเที่ยวไปในอวกาศ (Space Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อเข้าร่วมในเทศกาลหรือเหตุการณ์สำคัญ (Event Tourism) การท่องเที่ยวแบบข้ามพรมแดน (Border Tourism / Cross-border Tourism) เป็นความร่วมมือทางการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศเพื่อรองรับการยกระดับและการเปลี่ยนแปลงด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวรวมถึงการใช้ทรัพยากรร่วมกันการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Education Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อต้องการเรียนรู้โดยมีการจัดการ การวางแผนล่วงหน้า มีครูผู้สอนที่ชำนาญและมีการฝึกหัดตามแบบแผน ซึ่งจะเน้นที่การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เช่น การเรียนทำอาหารไทย การเรียนรำไทย การเรียนภาษาไทย การเรียนดำน้ำ เป็นต้นการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมีจุดมุ่งหมายที่ต้องการเข้าไปสัมผัสกับชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มคนต่าง ๆ โดยตรงเพื่อให้มีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น มิใช่ผ่านวัตถุหรือการแสดงที่จัดขึ้น อาทิ การเยี่ยมชมหรือพำนักรักกับชาวไทยภูเขา ชาวบ้านพื้นเมือง Homestay ฯลฯ

1.5 การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วม ดร.เอนสมิงเจอร์ (อ้างในสัญญา สัญญาวิวัฒน์ , 2547:27) กล่าวว่า เป้าหมายของการพัฒนา คือ การพัฒนาคน การทำให้เขาสามารถพึ่งตนเองได้อย่างนับถือตนเอง การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ผู้มีส่วนร่วมต้องมีความรับผิดชอบในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน ซึ่งจุดเด่นของการมีส่วนร่วม คือ การพยายามประสานประโยชน์ที่เหมาะสมของทุกฝ่าย กล่าวคือ ผู้ประกอบการได้ผลตอบแทนในการประกอบการที่สามารถสร้างจุดเด่นให้แตกต่างจากผู้ประกอบการอื่น ในขณะที่ชุมชนซึ่งมีบทบาทในการช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยว ก็ได้ส่วนแบ่งในผลตอบแทนด้วย

Cohen and Uphoff (1977) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาโดยทั่วไป ประชาชนอาจเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไร เข้าร่วมในการนำโครงการไปปฏิบัติโดยเสียสละทรัพยากรต่าง ๆ เช่น แรงงาน วัสดุ เงิน หรือร่วมมือในการจัดกิจกรรมเฉพาะด้าน เข้าร่วมในผลที่เกิดจากการพัฒนาและร่วมในการประเมินผลโครงการ

การมีส่วนร่วม (นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2547:19) ให้ความหมายว่า การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินโครงการและร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา สอดคล้องกับ วิรัช (2530:61) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ชาวบ้านทั้งในรูปของส่วนบุคคลและกลุ่มคนต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ กิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรมโดยจะต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ มิใช่เข้าร่วมเพราะหวังรางวัลตอบแทน และที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องสอดคล้องกับชีวิต ความจำเป็น ความต้องการและวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ในชุมชนด้วย

สมศักดิ์ คงเทียง (2547:164) ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วม คือ เปิดโอกาสให้สมาชิก และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจกิจการใด ๆ ให้ความช่วยเหลือ และมีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อประชาชน ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมทำ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ เพิ่มความรับผิดชอบ พึงพอใจในผลดำเนินการ โดยมีแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันโดยเริ่มจากการร่วมคิด การร่วมวางแผน การร่วมดำเนินงาน ร่วมปฏิบัติ การร่วมกันพบปัญหาหรือเผชิญอุปสรรค การร่วมกันพบความสำเร็จและการร่วมกันชื่นชมยินดีกับความสำเร็งนั้น

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริม/สนับสนุนทั้งในด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีที่เหมาะสม บัณฑิต อ่อนดำ (ทศพล กฤตยพิสิฐ, 2537:13) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งเป็นการวัดเชิงคุณภาพออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้ (กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา หน้า 200 - 206)

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา/สาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนาซึ่งเป็นขั้นตอนของการกำหนดนโยบายวัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีการตลอดจนแนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา เป็นส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ เทคโนโลยี ฯลฯ จากองค์กรภาคีพัฒนา

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ซึ่งเป็นทั้งการได้รับผลประโยชน์ทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนาเป็นการประเมินว่าการที่ประชาชนเข้าร่วมพัฒนา ได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด การประเมินอาจประเมินแบบย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลความก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ หรืออาจประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอด การมีส่วนร่วมทำให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การพัฒนา คือการทำให้ดีขึ้น การยกระดับมาตรฐานมนุษย์ สังคมและกระบวนการต่าง ๆ ให้สูงขึ้น หัวใจของการพัฒนาคือการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าที่สุด เมื่อคุณภาพของบุคลากรสูงขึ้น กระบวนการดำเนินงานก็จะมีประสิทธิภาพเช่นกัน ซึ่งการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม คือ การที่คนในชุมชนได้ร่วมกระบวนการของการแสดงความคิดเห็น วางแผน ปฏิบัติ ตัดสินใจ และร่วมประเมินผล แก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยใช้วิธีการของกลุ่มสังคมในชุมชนเอง โดยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด

2. แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1 แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Base Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและสังคม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของและสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้านพร้อมกัน ทั้งด้านการเมือง ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม (โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2543) การท่องเที่ยวโดยชุมชน ถือเป็นการท่องเที่ยวทางเลือก ที่จะเป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจถึงการพัฒนาท่องเที่ยวชุมชนที่เน้นการพึ่งตนเองของชุมชนเป็นหลัก ไม่เน้นที่เศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง เพราะจะนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งในเรื่องของผลประโยชน์ ก่อให้เกิดความแตกแยกในชุมชนในที่สุด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องสร้างให้คนเกิดความรัก ความภูมิใจ ความหวงแหน การรู้จักถึงคุณค่าเอกลักษณ์ วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่ตนมีอยู่เสียก่อน ซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวชุมชนมีเอกลักษณ์ มีเสน่ห์ และทำให้คนในชุมชนมีความต้องการที่จะนำเสนอความภาคภูมิใจในสิ่งต่าง ๆ ไปยังคนภายนอกและสามารถถ่ายทอดได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาโดยการใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะรุกคืบเข้าไปถึงหรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จัก จึงใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการจัดการธรรมชาติแวดล้อม การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรม ควบคู่ไปพร้อมกัน

Hatton (1999) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based tourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ให้ผู้ชมชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการท่องเที่ยว โดย ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาชุมชนบนฐานแนวความคิดของชุมชนเอง

ซึ่งแต่ละชุมชนมีเอกลักษณ์ของตน มีความเป็นเจ้าของในกิจการของชุมชน โดยการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีเป้าหมาย คือ 1) การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนต่อการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว 2) การเอาใจใส่ต่อวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน การรักษาสิ่งแวดล้อม โดยยกตัวอย่างของการศึกษา The Asian Development Bank ที่ได้นำการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าสู่การศึกษาโครงการ Mekong Tourism Development Programme ใน สปป.ลาว เพื่อช่วยแก้ปัญหาของความยากจนของชุมชน

Hinch and Butler (1996: 3) ศึกษาว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความเชื่อมโยงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบการท่องเที่ยว โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นจากคนในชุมชน และควบคุมกระบวนการจัดการโดยชุมชน มีการให้บริการซึ่งแสดงออกถึงวัฒนธรรมของชุมชน ถือเป็นหัวใจหลักในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน

อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก แต่ละหมู่บ้านจัดให้มีการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนของตนเองอย่างหลากหลาย โดยมีลักษณะและรูปแบบการบริการที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันไปตามลักษณะทางกายภาพ และลักษณะทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนที่พบเห็นกันบ่อย ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบไหนก็มีจุดมุ่งหมายเหมือนกัน คือ มุ่งให้เกิดการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญ สอดคล้องกับศาสตราจารย์ศ สันตสมบัติ (2544:39-40) กล่าวว่า การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ต้องให้ความสนใจกับการสร้างความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น ให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นคนพัฒนาและมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นจุดขายของภาคเหนือที่ต้องพัฒนาใช้กลุ่มชาติพันธุ์มีส่วนร่วมมากขึ้น ทั้งยังจำเป็นต้องมีการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่โดยมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนการท่องเที่ยว

สินธ์ สโรบล และคณะ (2545: 3) การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การผลิตชุมชนมาเป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนไปถึงคนรุ่นลูกหลาน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึงการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยมีหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน 10 ประการ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว,2550:21) ดังนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
4. ยกระดับคุณภาพชีวิต
5. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
6. คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

หลักการการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช: 2547)

จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มองชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือฐานเพื่อกำหนดทิศทาง แผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเอง โดยดำเนินการไปพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมและเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนต่าง ๆ มากมาย จึงมีหลักการทำงาน คือการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้าน ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควรสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วม เรียนรู้ร่วมกันและรับผลประโยชน์ร่วมกันชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เพื่อเป็นกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการกำหนดทิศทาง การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกันรูปแบบเนื้อหา กิจกรรมของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน มีความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์ และลดผลกระทบในเชิงลบมีกฎ กติกาที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจนและสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยว ควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม และมีความชัดเจนการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะต้องมีมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้องและพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสิ่งแวดล้อมการท่องเที่ยวจะไม่ใช่อำชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยวจะเป็นการทำลายวิถีชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจนองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (พิมพ์วิ โรจน์รุ่งสัจย์, 2553)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสำคัญหลายด้าน ดังนี้

ความสำคัญต่อการวางแผนทางการท่องเที่ยว เนื่องจากการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนแล้วต้องมีกระบวนการที่มีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยเฉพาะการวางแผนเพื่อดำเนินการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตน และในการวางแผนระดับประเทศก็ควรคำนึงถึงชุมชนเป็นพื้นฐาน เช่น ลักษณะแวดล้อม ความเหมาะสม เป็นต้นมีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เนื่องจากการริเริ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นควรที่จะเกิดจากความสมัครใจของชุมชนเป็นหลักก่อนเป็นครั้งแรก และให้ชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการมีส่วนร่วมอย่างถูกต้องทิศทาง แผลผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ควรกระจายสู่ชุมชนอย่างยุติธรรม ความยั่งยืนที่เกิดขึ้นนั้นก็จะเกิดได้ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนมีความสำคัญต่อองค์กรในทุกๆระดับ คือ โลก กลุ่มประเทศ ประเทศ ภูมิภาค เนื่องจากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวนั้น ควรได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับ ซึ่งเห็นได้ชัดเจนในรูปแบบขององค์กรตั้งแต่ระดับโลก จนถึงระดับท้องถิ่น ซึ่งให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เป็นรายได้สำคัญสู่ชุมชน โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา ประเทศยากจน คือการนำรายได้มาสู่ชุมชนไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของรายได้หลักหรือรายได้เสริม เพื่อที่จะได้รับการร่วมมือจากชุมชน ทั้งนี้ต้องเกิดการบริหารจัดการและการกระจายผลประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยุติธรรม

องค์ประกอบหลักของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอยู่ 4 ด้านตามประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

- ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2. ด้านองค์กรชุมชน

- ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน
- มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย
- ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

3. ด้านการจัดการ

- มีกฎ กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว
- มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยวและสามารถเชื่อมโยงการ

ท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้

- มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม
- มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

4. ด้านการเรียนรู้

- ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้และเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

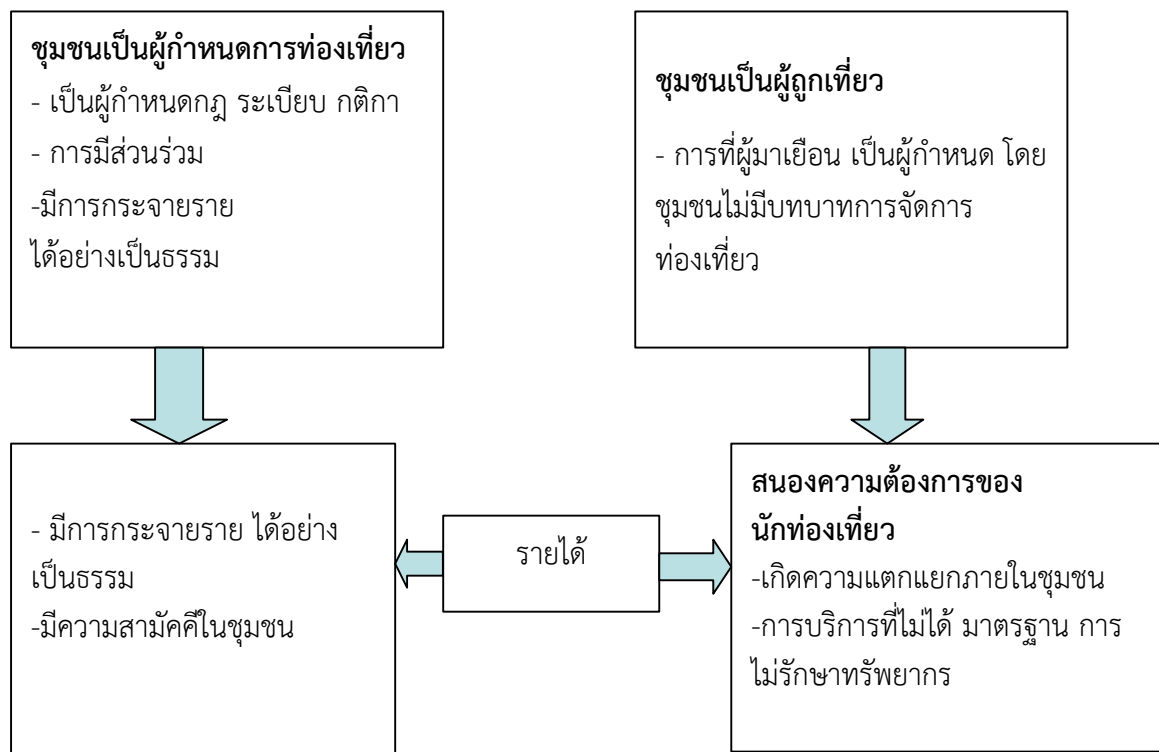
ที่แตกต่าง

- มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน
- สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้าน

และผู้มาเยือน

การจัดการการท่องเที่ยว ตามความหมายที่มนัส สุวรรณ และคณะ (2541) กล่าวไว้ คือ การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้นยังต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการและแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้ว การจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไร้ทิศทางและประสบความสำเร็จล้มเหลว นอกจากนี้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญและเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยว โดยมีชื่อเรียกว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism-CBT) หมายถึง การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางของการท่องเที่ยว บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและบทบาทที่สำคัญในการดำเนินการ ตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2547)

เมื่อชุมชนเปิดตัวเรื่องการท่องเที่ยวออกสู่สาธารณะแล้วในฐานะแหล่งท่องเที่ยว จึงควรจะมีความพร้อมอย่างน้อย 4 เรื่อง ได้แก่ เรื่องกิจกรรมการท่องเที่ยว ,เรื่องบริการด้านการท่องเที่ยวเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก และเรื่องระบบการบริหารจัดการ

ภาพที่ 7 เปรียบเทียบบทบาทของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

3.แนวคิดเกี่ยวกับช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (recreational opportunity spectrum)

แนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (Recreation Opportunity Spectrum: ROS) เป็นแนวคิดพื้นฐานในการสำรวจวางแผนและการจัดการทรัพยากรนันทนาการ (Clark & Stanley, 1979) เพื่อจำแนกแหล่งนันทนาการ หรือแหล่งท่องเที่ยว(โดยเฉพาะในอุทยานแห่งชาติ) ออกตามลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ (physical settings) ลักษณะทางสังคม (social settings) และลักษณะทางด้านการจัดการพื้นที่ (managerial settings) ซึ่งส่งผลให้ประสบการณ์นันทนาการ (recreation experience) ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน ดังนั้น ROS จึงถูกพัฒนาขึ้นมาจากพื้นฐานของความคิดที่ว่า ผลที่พึงปรารถนา (desired end-product) ของการจัดการด้านนันทนาการ คือ ความหลากหลายของโอกาสทางด้านการนันทนาการที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับประสบการณ์ในรูปแบบที่ตนต้องการได้ ในขณะที่ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการจัดการพื้นที่ยังคงสามารถรักษาคุณภาพมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละกลุ่มได้อย่างยั่งยืน (ส่วนศึกษาและวิจัยอุทยานแห่งชาติ01) โดยช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการประเมินได้จากตัวชี้วัดหรือปัจจัยบ่งชี้ 10 กลุ่มตัวชี้วัด ได้แก่

- 1) การเข้าถึงพื้นที่ หมายถึง ลักษณะการเข้าถึงพื้นที่ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ เข้าถึงโดยใช้รถยนต์และเข้าถึงโดยไม่ใช้รถยนต์ รวมไปถึงสภาพโดยรวมของเส้นทางเข้าถึงที่ส่งผลต่อความยากง่ายในการเดินทาง ระดับความเสี่ยงภัย ความท้าทาย และทักษะของผู้ประกอบกิจกรรม
- 2) ความห่างไกล ความห่างไกลของแหล่งจากจุดพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวสามารถรับรู้ถึงกิจกรรมของมนุษย์ในส่วนอื่น ๆ ขณะประกอบกิจกรรมอยู่ในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้ยินเสียงรถยนต์
- 3) ความเป็นธรรมชาติ ของแหล่งนันทนาการที่พิจารณาได้จากสัดส่วนของพื้นที่ที่คงสภาพดั้งเดิมโดยไม่ถูกปรับเปลี่ยนต่อพื้นที่รวมของแหล่งนันทนาการ
- 4) โอกาสในการพบปะผู้คน อธิบายถึง จำนวนของนักท่องเที่ยวที่พบเห็นภายในขอบเขตของแหล่งนันทนาการ
- 5) ร่องรอยผลกระทบจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ หมายถึง ร่องรอยผลกระทบทางชีวภาพ เช่น ขยะ ร่องรอยการหักเห็ดกิ่งไม้ใบไม้ ร่องรอยการขีดเขียน ที่ปรากฏภายในบริเวณแหล่งนันทนาการ
- 6) สิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพการจัดการแหล่ง หมายถึง ระดับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้มาเยือนภายในแหล่งนันทนาการ
- 7) การจัดการนักท่องเที่ยว หมายถึง ระดับการควบคุมนักท่องเที่ยว ทั้งการควบคุมทางตรง ได้แก่ การใช้กฎระเบียบและใช้เจ้าหน้าที่ตรวจตรากับการควบคุมทางอ้อมโดยการใช้การสื่อความหมายโดยตัวชี้วัดทั้ง 7 กลุ่มดังกล่าวประกอบด้วยตัวชี้วัดย่อยทั้งสิ้น 16 ตัวชี้วัด เป็นตัวชี้วัดลักษณะทางกายภาพ 12 ตัว คือ ตัวชี้วัดย่อยในกลุ่มของการเข้าถึงพื้นที่ ความห่างไกล ความเป็นธรรมชาติ และร่องรอยผลกระทบจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ทั้งหมด ตัวชี้วัดลักษณะทางสังคม 1 ตัว คือ โอกาสในการพบปะผู้คน และตัวชี้วัดลักษณะการจัดการ (managerial settings) 3 ตัว คือ ตัวชี้วัดย่อยในกลุ่มตัวชี้วัดสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพการจัดการแหล่ง และการจัดการนักท่องเที่ยว นอกจากนี้แล้วยังมีการแบ่ง แต่ละช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ ตามแนวคิดของ Clark & Stanley (1979) ดังนี้

1. พื้นที่ธรรมชาติสันโดษ (Primitive Area – P)

ก. เงื่อนไขตามลักษณะช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (compatible setting) การเข้าถึงยากลำบาก พื้นที่ทางบกต้องเดินเท้ามากกว่า 1,500 เมตร พื้นที่ทางทะเลมีระยะห่างจากฝั่งมากกว่า 70 กิโลเมตร และ/หรือ สามารถเข้าถึงพื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรมได้น้อยกว่า 3 เดือนต่อปี มีระยะทางจากแหล่งนันทนาการถึงบริเวณที่มีการใช้ประโยชน์อื่น ๆ ของมนุษย์มากกว่า 10 กิโลเมตร และนักท่องเที่ยวมีการรับรู้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสันโดษมาก ปราศจาก การรบกวนใด ๆ ภายในแหล่งมีพื้นที่ที่คงความเป็นธรรมชาติมากกว่าร้อยละ 95 เมื่อเทียบกับพื้นที่รวมของแหล่งนันทนาการ มีปริมาณการท่องเที่ยวเบาบาง โอกาสในการพบปะนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นในขณะประกอบกิจกรรมต่ำ (พบเห็นน้อยกว่า 5 กลุ่ม) ปรากฏร่องรอยของผลกระทบจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ซึ่งประเมินจากปริมาณขยะ ร่องรอยการหักเหหักกิ่งไม้ ร่องรอยการขีดเขียน ร่องรอยการชะล้างพังทลายของดินและปริมาณรากไม้ที่โผล่พ้นผิวดิน น้อยมาก (ดูเกณฑ์ในตัวชี้วัดย่อยประกอบ) มีการพัฒนาน้อยมาก ปรากฏเฉพาะสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทเส้นทางเดินเท้าที่ยังคงสภาพธรรมชาติ ไม่มีการควบคุมนักท่องเที่ยว ทั้งทางตรงโดยใช้เจ้าหน้าที่และทางอ้อมโดยใช้โปรแกรมสื่อความหมาย ข . กิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสม กิจกรรมที่เน้นการสัมผัสและศึกษาเรียนรู้จากธรรมชาติอย่างแท้จริง เช่น การเดินป่า (hiking) การศึกษาธรรมชาติ (nature study) การดูนก (bird watching) การส่องสัตว์ (wildlife viewing) การพักแรมด้วยเต็นท์ในลักษณะที่เป็นธรรมชาติดั้งเดิม (wilderness camping) การพายเรือ (canoeing) การว่ายน้ำ (swimming) การพักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ (relaxing) ฯลฯ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของฐานทรัพยากร

ค. ประสพการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการไปเยือน ความสงบวิเวกที่มีเพียงเสียงจากธรรมชาติ การได้หลีกเลี่ยงจากความวุ่นวายในสังคม การได้สัมผัสเรียนรู้พฤติกรรมของธรรมชาติอย่างใกล้ชิด การได้ใช้พลกำลังกาย ความเป็นอิสระ การพึ่งพาตนเองในการประกอบกิจกรรม และการแสดงออกซึ่งความเป็นตัวของตัวเอง

ง. ประเภทนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย นักท่องเที่ยวกลุ่มผู้รักธรรมชาติอย่างแท้จริง และมีทักษะในการประกอบกิจกรรมนันทนาการทางธรรมชาติระดับสูง

2. พื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษไม่ใช้ยานยนต์ (Semi-primitive Non-motorized Area-SPNM)

ก. เงื่อนไขตามลักษณะช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (compatible setting) การเข้าถึงค่อนข้างยากลำบาก พื้นที่ทางบกต้องเดินเท้า 501-1,500 เมตร พื้นที่ทางทะเลมีระยะห่างจากฝั่ง 51-70 กิโลเมตร และ/หรือ สามารถเข้าถึงพื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรมได้ 3-5 เดือนต่อปี มีระยะทางจากแหล่งนันทนาการถึงบริเวณที่มีการใช้ประโยชน์อื่น ๆ ของมนุษย์ 5-10 กิโลเมตร และนักท่องเที่ยวมีการรับรู้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสันโดษมาก มีการรบกวนจากแหล่งกิจกรรมภายนอกเล็กน้อย ภายในแหล่งมีพื้นที่ที่คงความเป็นธรรมชาติร้อยละ 90-95 เมื่อเทียบกับพื้นที่รวมของแหล่งนันทนาการ มีปริมาณการท่องเที่ยวค่อนข้างเบาบาง โอกาสในการพบปะนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นในขณะประกอบกิจกรรมค่อนข้างต่ำ (พบเห็น 5-10 กลุ่ม) ปรากฏร่องรอยของผลกระทบจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ซึ่งประเมินจากปริมาณขยะ ร่องรอยการหักเหหักกิ่งไม้ ร่องรอยการขีดเขียน ร่องรอยการชะล้างพังทลายของดินและปริมาณรากไม้ที่โผล่พ้นผิวดิน น้อย (ดูเกณฑ์ในตัวชี้วัดย่อยประกอบ) มีการพัฒนาน้อย มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อป้องกันสภาพแวดล้อมและป้องกันอันตรายที่อาจเกิดกับนักท่องเที่ยว เช่น เส้นทางเดินที่ปรับผิวเพื่อเพิ่มความคงทน มีรั้ว ราวกันตก ป้ายเตือน

และป้ายสื่อความหมายที่กลมกลืนกับธรรมชาติ มีการควบคุมนักท่องเที่ยวในระดับต่ำ

ข. กิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสม กิจกรรมที่เน้นการสัมผัสและศึกษาเรียนรู้จากธรรมชาติ เช่น การเดินป่า (hiking) การศึกษาธรรมชาติ (nature study) การดูนก (bird watching) การส่องสัตว์ (wildlife viewing) การพักแรมด้วยเต็นท์ (tent camping) การว่ายน้ำ (swimming) การพักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ (relaxing) การพายเรือ (row boating) การแล่นเรือ (sailing) การดำน้ำ (skin or scuba diving) และการตกปลา (fishing) (กระทำได้เฉพาะในพื้นที่ ๆ ไม่ใช่พื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะ เฉพาะของฐานทรัพยากร

ค. ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการไปเยือน การได้หลีกเลี่ยงจากความวุ่นวายในสังคม การได้สัมผัสเรียนรู้พฤติกรรมของธรรมชาติอย่างใกล้ชิด การได้ใช้พลังกำลังกาย ความเป็นอิสระ การพึ่งพาตนเองในการประกอบกิจกรรม และการแสดงออกซึ่งความเป็นตัวของตัวเอง แต่โอกาสในการสัมผัส ความสงบวิเวกจากธรรมชาติจะน้อยกว่าพื้นที่ธรรมชาติสันโดษ

ง. ประเภทนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย นักท่องเที่ยวกลุ่มผู้รักธรรมชาติและมีทักษะในการประกอบกิจกรรมนันทนาการทางธรรมชาติในระดับปานกลาง-สูง

3. พื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษใช้ยานยนต์ (Semi-primitive Motorized Area - SPM)

ก. เงื่อนไขตามลักษณะช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (compatible setting) การเข้าถึงค่อนข้างยากลำบากเฉพาะในฤดูฝน พื้นที่ทางบกต้องเดินเท้าไม่เกิน 500 เมตร พื้นที่ทางทะเลมีระยะห่างจากฝั่ง 31-50 กิโลเมตร และ/หรือ สามารถเข้าถึงพื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรมได้ 6-8 เดือนต่อปี มีระยะทางจากแหล่งนันทนาการถึงบริเวณที่มีการใช้ประโยชน์อื่น ๆ ของมนุษย์ 3-4.9 กิโลเมตร และนักท่องเที่ยวมีการรับรู้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสันโดษในระดับปานกลาง มีการรบกวนจากแหล่งกิจกรรมภายนอกในระดับปานกลาง ภายในแหล่งมีพื้นที่ที่คงความเป็นธรรมชาติร้อยละ 85-89 เมื่อเทียบกับพื้นที่รวมของแหล่งนันทนาการ มีปริมาณการท่องเที่ยวปานกลาง โอกาสในการพบปะนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นในขณะประกอบกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง (พบเห็น 11-15 กลุ่ม) ปรากฏร่องรอยของผลกระทบจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ซึ่งประเมินจากปริมาณขยะ ร่องรอยการหักเหตึงไม้ ร่องรอยการขีดเขียน ร่องรอยการชะล้างพังทลายของดินและปริมาณรากไม้ที่โผล่พ้นผิวดิน ปานกลาง (ดูเกณฑ์ในตัวชี้วัดย่อย) มีการพัฒนาปานกลาง มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อป้องกันสภาพแวดล้อม เพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดกับนักท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่จำเป็นต่อการประกอบกิจกรรม เช่น ม้านั่ง ถังขยะ ป้ายสื่อความหมาย ห้องสุขา ลานจอดรถ ท่าเทียบเรือขนาดเล็ก ฯลฯ มีการควบคุมนักท่องเที่ยวในระดับปานกลาง

ข. กิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสม กิจกรรมนันทนาการทางธรรมชาติทั่วไป เช่น การเดินป่า (hiking) การศึกษาธรรมชาติ (nature study) การดูนก (bird watching) การส่องสัตว์ (wildlife viewing) การพักแรมด้วยเต็นท์ (tent camping) การว่ายน้ำ (swimming) การพักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ (relaxing) การพายเรือ (row boating) การแล่นเรือ (sailing) การดำน้ำ (skin or scuba diving) การตกปลา (fishing) (กระทำได้เฉพาะในพื้นที่ ๆ ไม่ใช่พื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย) การขับรถ/แล่นเรือเพื่อชมทัศนียภาพ (auto tour/ sightseeing) การขี่จักรยาน (biking/bicycling) การขี่ม้า (horse riding) การปิกนิก (picnicking) การศึกษาธรรมชาติโดยอาศัยโปรแกรมสื่อความหมาย เช่น การนำศึกษาธรรมชาติ โดยนักสื่อความหมาย (conducted activity) การเดินศึกษาธรรมชาติด้วยตนเองบนเส้นทางสื่อความหมาย (self-guided trail) ทั้งนี้

ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของฐานทรัพยากร

ค. ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการไปเยือน ประสบการณ์ในระดับปานกลาง ทั้งในด้านการได้หลีกเลี่ยงจากความวุ่นวายในสังคม การได้สัมผัสเรียนรู้ธรรมชาติ การได้ใช้พลังกำลังกาย ความเป็นอิสระ การพึ่งพาตนเองในการประกอบกิจกรรม การแสดงออกซึ่งความเป็นตัวของตัวเอง และมีการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มนักท่องเที่ยวอื่น ๆ

ประเภทนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย นักท่องเที่ยวทางธรรมชาติทั่วไป ที่มีทักษะในการประกอบกิจกรรมในระดับปานกลาง และต้องการประสบการณ์นันทนาการที่หลากหลาย

4. พื้นที่ธรรมชาติดัดแปลง/พื้นที่ชนบท (Modified Natural Area/Rural Area - MN)

ก. เงื่อนไขตามลักษณะช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (compatible setting) การเข้าถึงสะดวกทุกฤดูกาล พื้นที่ทางบกต้องเดินเท้าไม่เกิน 500 เมตร พื้นที่ทางทะเลมีระยะห่างจากฝั่ง 10-30 กิโลเมตร และ/หรือ สามารถเข้าถึงพื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรมได้ 9-11 เดือนต่อปี มีระยะทางจากแหล่งนันทนาการถึงบริเวณที่มีการใช้ประโยชน์อื่น ๆ ของมนุษย์ 1-2.9 กิโลเมตร และนักท่องเที่ยวมีการรับรู้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสันโดษน้อย มีการรบกวนจากแหล่งกิจกรรมภายนอกค่อนข้างมาก ภายในแหล่งมีพื้นที่ที่คงความเป็นธรรมชาติร้อยละ 80-84 เมื่อเทียบกับพื้นที่รวมของแหล่งนันทนาการ มีปริมาณการท่องเที่ยวหนาแน่น โอกาสในการพบปะนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นในขณะประกอบกิจกรรมอยู่ในระดับสูง (พบเห็น 16-20 กลุ่ม) ปรากฏร่องรอยของผลกระทบจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ซึ่งประเมินจากปริมาณขยะ ร่องรอยการหักเหหักกิ่งไม้ ร่องรอยการขีดเขียน ร่องรอยการชะล้างพังทลายของดินและปริมาณรากไม้ที่โผล่พื้นผิวดิน ค่อนข้างมาก (ดูเกณฑ์ในตัวชี้วัดย่อย) มีการพัฒนาสูง มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อป้องกันสภาพแวดล้อม เพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดกับนักท่องเที่ยว และเพื่อความสะดวกสบายในการประกอบกิจกรรม ของนักท่องเที่ยว เช่น ถนนลาดยาง/ซีเมนต์ ลานจอดรถ ท่าเทียบเรือขนาดกลาง ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร ห้องน้ำ-ห้องสุขา ถึงขยะ ป้ายสื่อความหมาย ฯลฯ มีการควบคุมนักท่องเที่ยวในระดับสูง

ข. กิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสม กิจกรรมนันทนาการทางธรรมชาติทั่วไป เช่น การเดินชมธรรมชาติ (walking for pleasure) การว่ายน้ำ (swimming) การพักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ (relaxing) การพายเรือประเภทต่างๆ (row boating) การแล่นเรือ (sailing) การดำน้ำ (skin or scuba diving) การตกปลา (fishing) (กระทำได้เฉพาะในพื้นที่ ๆ ไม่ใช่พื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย) การขับรถ/แล่นเรือเพื่อชมทัศนียภาพ (auto tour/ sightseeing) การขี่จักรยาน (biking/bicycling) การขี่ม้า (horse riding) การพักแรมด้วยเต็นท์ (tent camping) การปิกนิก (picnicking) การศึกษาธรรมชาติโดยอาศัยโปรแกรมสื่อความหมาย เช่น การนำศึกษาธรรมชาติโดยนักสื่อความหมาย (conducted activity) การเดินศึกษาธรรมชาติด้วยตนเองบนเส้นทางสื่อความหมาย (self-guided trail) และกีฬาทางน้ำประเภทต่าง ๆ (water-sport) ที่ไม่ขัดกับกฎหมาย/ข้อบังคับในพื้นที่ ในกรณีของแหล่งนันทนาการที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของฐานทรัพยากร

ค. ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการไปเยือน โอกาสในการได้พักผ่อนและประกอบกิจกรรมเกือบทุกประเภทในพื้นที่ทั้งธรรมชาติ การปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มนักท่องเที่ยวอื่น ๆ และประชาชนในชุมชนท้องถิ่น และการได้รับความสะดวกสบายในการประกอบกิจกรรมอันเนื่องมาจากสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้บริการในพื้นที่

ง. ประเภทนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย นักท่องเที่ยวทั่วไป ที่มีทักษะในการประกอบกิจกรรม นันทนาการทางธรรมชาติเพียงเล็กน้อย ต้องการประสบการณ์นันทนาการที่หลากหลาย และความ สะดวกสบายในระดับปานกลาง-สูง

5. พื้นที่เมือง (Urban Area-U)

ก. เงื่อนไขตามลักษณะช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (compatible setting) การเข้าถึง สะดวกมากในทุกฤดูกาล พื้นที่ทางบกต้องเดินเท้าไม่เกิน 500 เมตร พื้นที่ทางทะเลมีระยะห่างจากฝั่งน้อยกว่า 10 กิโลเมตร และ/หรือ สามารถเข้าถึงพื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรมได้ตลอดทั้งปี มีระยะทางจากแหล่ง นันทนาการถึงบริเวณที่มีการใช้ประโยชน์อื่น ๆ ของมนุษย์น้อยกว่า 1 กิโลเมตร และนักท่องเที่ยวมีการรับรู้ว่ เป็นพื้นที่ที่มีความสันโดษน้อยมาก มีการรบกวนจากแหล่งกิจกรรมภายนอกมาก ภายในแหล่งมีพื้นที่ที่คงความ เป็นธรรมชาติน้อยกว่าร้อยละ 80 เมื่อเทียบกับพื้นที่รวมของแหล่งนันทนาการ มีปริมาณการท่องเที่ยว หนาแน่นมาก โอกาสในการพบปะนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นในขณะประกอบกิจกรรมอยู่ในระดับสูงมาก (พบเห็น มากกว่า 20 กลุ่ม) ปรากฏร่องรอยของผลกระทบจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ซึ่งประเมินจากปริมาณขยะ ร่องรอยการหักเหตึกไม้ ร่องรอยการขีดเขียน ร่องรอยการชะล้างพังทลายของดินและปริมาณรากไม้ที่ไผ่ล้น ฝังดิน มาก (ดูเกณฑ์ในตัวชี้วัดย่อย) มีการพัฒนาสูงมาก มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อป้องกันสภาพแวดล้อม เพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดกับนักท่องเที่ยว และเพื่อความความสะดวกสบายในการประกอบกิจกรรม ของ นักท่องเที่ยว เช่น ถนนลาดยาง/ซีเมนต์ ลานจอดรถ ท่าเทียบเรือขนาดใหญ่ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและ ร้านอาหารขนาดใหญ่ ห้องน้ำ-ห้องสุขา ถังขยะ ป้ายสื่อความหมาย ฯลฯ มีการควบคุมนักท่องเที่ยวในระดับสูง

ข. กิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสม กิจกรรมนันทนาการทุกประเภทที่ทรัพยากรเอื้ออำนวย และมีสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับ

ค. ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการไปเยือน การได้หลีกเลี่ยงจากสภาพแวดล้อมที่ จำเจในชีวิตประจำวัน การได้พักผ่อนในบรรยากาศ ที่รื่นรมย์ การมีปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นๆ และ กับประชาชนในชุมชนท้องถิ่น และความสะดวกสบายจากบริการด้านการท่องเที่ยวภายในแหล่ง

ง. ประเภทนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย นักท่องเที่ยวทั่วไป ที่ไม่จำเป็นต้องมีทักษะในการ ประกอบกิจกรรมนันทนาการทางธรรมชาติ เน้นการได้หลีกเลี่ยงจากสภาพแวดล้อมที่จำเจและภารกิจใน ชีวิตประจำวัน และเป็นผู้รักความสะดวกสบาย

4..งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วุฒินพงศ์ ภัทรสุขเกษม (2545) ศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านห้วยแม่ซ้าย ต.แม่อาย อ.เมือง จ.เชียงราย พบว่าหมู่บ้านห้วยแม่ซ้าย ประกอบด้วยชุมชนบริวาร 7 ชุมชน คือ ชุมชนจะแล ชุมชนยะฟู ชุมชนอาตุ ชุมชนอาจำ ชุมชนอาผาพัฒนา ชุมชนห้วยแม่ซ้าย และชุมชนปูเขาะ ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวเขา เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและพื้นที่สูง ในอดีตพื้นที่หมู่บ้านห้วยแม่ซ้ายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม แต่ในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมาพบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่ก็มีจำนวนลดลงทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวของคนในชุมชนลดลงจากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว จึงมีความจำเป็นต้องประสานความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นองค์กรบริหารส่วนตำบล ชุมชนอันประกอบด้วย 7 ชุมชน รวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชนและหน่วยงานราชการระดับท้องถิ่น เพื่อร่วมกันศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรมในชุมชนห้วยแม่ซ้ายที่เหมาะสมและยั่งยืน

นิวัฒน์ ร้อยแก้ว (2549) ศึกษาเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง กรณีศึกษาบ้านลือหาดบ้าน หาดทรายทอง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำโขงมาตั้งแต่โบราณ แม่น้ำโขงเป็นแหล่งอาหารและรายได้ให้แก่ครอบครัว ชาวบ้านบางส่วนที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง สามารถหาอยู่หากิน จับปลา เก็บไถและเตา (สาหร่ายน้ำจืด) วัชพืชและขายเป็นรายได้เมื่อเหลือจากการบริโภคในครัวเรือน แต่เมื่อถึงยุคนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าที่วางทิศทางการพัฒนานั้นเน้นเพียงด้านเศรษฐกิจการค้า โดยมุ่งเอาทรัพยากรธรรมชาติของคนท้องถิ่นขายแดนไปสู่ระบบอุตสาหกรรมส่วนกลาง ทำให้วิถีชีวิตแบบชุมชนเกษตรเปลี่ยนแปลงไป จากผลิตชุมชนและท้องถิ่นกลายเป็นการผลิตเพื่อตลาดระดับประเทศและระดับโลก โดยเฉพาะปัจจัยการผลิตที่สำคัญคือที่ดินได้กลายจากเพื่อการเกษตรมาเป็นเพื่อการท่องเที่ยว ที่ดินเปลี่ยนจากชาวบ้านเป็นของนายทุนที่กว้านซื้อเพื่อทำรีสอร์ทไว้รองรับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ดังนั้นชุมชนจึงมองเห็นว่าควรเร่งสร้างและฟื้นฟูองค์ความรู้ท้องถิ่น ทั้งในด้านการผลิตการเกษตร การประมง ระบบนิเวศวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นสิ่งจำเป็นต่อการปรับตัวให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงจากนโยบายการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น งานวิจัยของสุชาติ วงษ์ชัยภูมิ (2551) ศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปราสาทในปัจจุบัน ประกอบด้วย องค์ประกอบ 2 ส่วน คือ 1) เป็นการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรการพัฒนา 2) เป็นหน่วยงานภายในชุมชน ประกอบด้วย คณะกรรมการแหล่งที่พักชุมชนบ้านปราสาท และกลุ่มเครือข่ายอาชีพหรือศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งเป็นบุคคลภายในหมู่บ้าน จะแบ่งแยกหน้าที่รับผิดชอบและการจัดการ เป็นกลุ่มการทำงานด้านต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนกันและกัน ชุมชนสามารถจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ดีตามศักยภาพของชุมชนแต่จะต้องดำรงรักษาวัฒนธรรม ประเพณีที่ดี ๆ และวิถีการดำรงชีวิตในรูปแบบที่ได้สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษให้คงอยู่ มีการถ่ายทอดไปสู่รุ่นลูกหลานและต้องการให้มีการพัฒนาปรับปรุงการจัดการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป ในการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของ

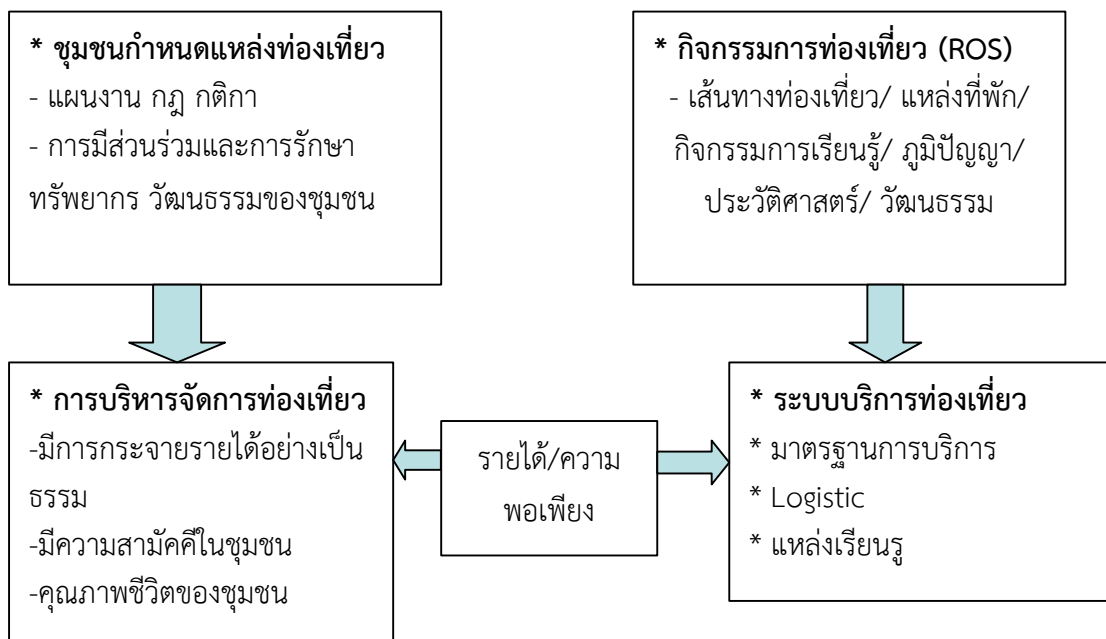
นายไกรสิทธิ์ ลิทธิโชค (2550) เรื่องการพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย พบว่าสถานการณ์การท่องเที่ยวที่ผ่านมาของจังหวัดเชียงรายได้สร้างให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนในหลากหลายด้าน ได้แก่ ด้านการกระจายตัวของรายได้ โดยรายได้จากการท่องเที่ยวที่ผ่านมาไม่กระจายสู่ชุมชนอย่างแท้จริง ปัญหาในเชิงนโยบายของภาครัฐที่มีการประชาสัมพันธ์แต่ยังไม่มี การสนับสนุน

ชาวบ้าน หรือเสริมศักยภาพให้ชาวบ้าน ในด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนที่ยังไม่มีการพัฒนาดีพอ และต่อเนื่องจากภาครัฐ ส่วนด้านความพร้อมของชุมชน ซึ่งที่ผ่านมาบางชุมชนยังไม่มีอำนาจในการต่อรองกับ บริษัททัวร์ และถูกเอาเปรียบจากคนนอก ด้านธุรกิจการค้าทางเพศ เช่น ชาวบ้านบางส่วนนิยมมีสามี ชาวต่างชาติ ซึ่งเป็นค่านิยมใหม่ ส่วนผลกระทบด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงโดยเกิด พฤติกรรมเลียนแบบนักท่องเที่ยวในกรณีที่ชุมชนยังไม่มีเตรียมความพร้อม ส่วนผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม การขยายพื้นที่ ถนนรุกล้ำพื้นที่ป่า การพัฒนาที่เข้าไปสู่ในชุมชน เช่น ไฟฟ้าที่เข้าไปมีประโยชน์แต่ในบางที่มีการ จัดวางตำแหน่งไม่ดี เช่น การตั้งเสาไฟฟ้าในสถานที่โล่งซึ่งซ้ำ ในด้านสิทธิชุมชน กับกระแสการพัฒนาของรัฐ และ ด้านนโยบายการพัฒนาของจังหวัด แกมบังคับให้ทุก อบต. ค้นหาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อประชาสัมพันธ์ โดย ขาดความรู้ ความเข้าใจ และขาดการเตรียมความพร้อมของชุมชน และขาดการวิเคราะห์เพื่อวางแผนและ จัดการและพัฒนาแหล่งที่ไม่เหมาะสม ส่วนในด้านการจัดการนั้นที่ผ่านมา พบว่าเป็นลักษณะของการจัดการ แบบต่างคนต่างทำ ขาดความร่วมมือในการประสานความร่วมมือร่วมกัน เนื่องจาก เชียงราย เป็นจังหวัดที่อยู่ เหนือสุดของประเทศไทย มีชายแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน คือ พม่า ลาว เป็นจังหวัดหนึ่งที่ถูกกำหนดให้ เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวชนเผ่าที่หลากหลายชนเผ่า นอกจากนี้ เชียงรายยังเป็นพื้นที่ที่สามารถใช้เป็นทางผ่านหรือเป็นประตูสู่ประเทศเพื่อนบ้าน ในเขตลุ่มน้ำแม่ ไโขง มีการกำหนดวิสัยทัศน์ให้ “เชียงรายเป็นประตูทองของวัฒนธรรมล้านนาและการค้าสู่สากล” จึงทำให้ จังหวัดเชียงราย เป็นจังหวัดที่นายทุน นักธุรกิจ เข้ามาประกอบธุรกิจมากขึ้น เห็นได้จากการซื้อขายที่ดิน สร้าง รีสอร์ท โรงแรม ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดเป็นการจัดการโดยภาคธุรกิจสร้างประโยชน์และกำไรในกลุ่มเฉพาะเท่านั้น ชุมชนในฐานะเป็นคนท้องถิ่น ขาดการมีส่วนร่วม ไม่เท่าทันข้อมูลข่าวสาร ขาดประสบการณ์ ยิ่งทำให้รูปแบบ จัดการท่องเที่ยวชุมชน ที่คนท้องถิ่นควรเป็นเจ้าของยิ่งเลือนราง ดังนั้นโครงการวิจัยนี้จึงเกิดขึ้น จากการ รวมตัวประชุมหลายครั้งของนักวิจัย ผู้นำชุมชนที่สนใจจัดการท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว จากจังหวัดเชียงราย เพื่อดำเนินการศึกษาวิจัยสร้างเสริมศักยภาพชุมชนในการ จัดการท่องเที่ยว บูรณาการมาตรฐาน และศึกษาหาแนวทางสร้างเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยว ที่เป็นกลุ่มองค์กร ภาคประชาสังคมของจังหวัดเชียงราย เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ศึกษา ปกป้อง สร้างเศรษฐกิจและ สามารถกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวของท้องถิ่นอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค (2546) ได้ ศึกษา การเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาข่า บ้านห้วยซี้เหล็ก พบว่า การจัดการท่องเที่ยวที่ เน้นให้ชุมชนเป็นเจ้าของการจัดการและเผยแพร่ข้อมูลความรู้ วิถีชีวิตชนเผ่าที่ถูกต้อง ได้เน้นพัฒนารูปแบบ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับสภาพวิถีชีวิตและกาลสมัย คือ ให้จัดการท่องเที่ยวช่วงระยะที่มีพิธีกรรม ประเพณีของชุมชนเท่านั้น ให้ผู้มีองค์ความรู้ ผู้สูงอายุ เยาวชน สตรีแต่ละด้านมาทำหน้าที่เป็นวิทยากร (มัคคุเทศก์) เผยแพร่ให้ผู้มาท่องเที่ยว เช่น ผู้รู้เกี่ยวกับพิธีกรรมประเพณี ผู้นำชุมชน ผู้รู้เรื่องสมุนไพร ผู้รู้ด้าน ศิลปะการละเล่นพื้นบ้าน ฯลฯ เป็นกระบวนการฟื้นฟูวิถีชีวิต ภูมิปัญญา กิจกรรมการนำเสนอวิถีชีวิต วัฒนธรรม เช่น การประกอบอาชีพ การละเล่น การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ จะเป็นไปตามที่เกิดขึ้นจริงพร้อม ทั้งการอธิบายความหมายโดยวิทยากรชุมชน มีการจัดผู้แทนครอบครัวเพื่อการศึกษาเรียนรู้โดยลักษณะ หมุนเวียนไปพร้อมทั้งมีการจัดประชุมสมาชิกเพื่อรับฟังปัญหาและพัฒนาการอยู่เสมอ มีการกำหนดปฏิทินการ ท่องเที่ยวเป็นรายปี ตามพิธีกรรมประเพณี จัดแบ่งฝ่ายในการรับผิดชอบทำกิจกรรมท่องเที่ยวตามงานที่ กำหนดเป็นเป้าหมายไว้ การเสริมความรู้ ทักษะและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการ จัด

กระบวนการให้บริการท่องเที่ยว ชุมชนได้กำหนดประเด็นเนื้อหาท่องเที่ยวเพื่อบริการองค์ความรู้ วิถีชีวิตของชนเผ่า 3 ด้าน คือ ด้านวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตอาข่า ด้านสิ่งแวดล้อมป่าชุมชน และด้านการประกอบอาชีพเกษตรที่สูง สอดรับกับงานวิจัยของภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งลาด อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย การศึกษครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงคุณค่าความสำคัญ วิถีชีวิต บริบทชุมชน วัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และประเพณี พิธีกรรมของชุมชนซึ่งเป็นชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอดำ ที่สืบทอดกันมาและศึกษาหาแนวทางพัฒนาเพื่อเสริมศักยภาพให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่วนการศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง ของ ธวัชชัย รัตนซื่อน (2542) พบว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางวัฒนธรรมของชุมชนด้านระบบคุณค่า ระบบการผลิต และระบบความสัมพันธ์ พบว่าโครงสร้างหลักทางวัฒนธรรมของชุมชนปกากะญอ มิได้เปลี่ยนแปลงไปมากนักเพียงแต่มีการปรับตัวที่สำคัญหลายประการ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบด้าน ชุมชนพื้นที่สูงมีศักยภาพทางธรรมชาติ ทางวัฒนธรรมตลอดถึงบุคลากรของชุมชนที่สามารถจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เป็นกิจกรรมทางเลือกสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคมเพื่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

5.กรอบแนวคิดทฤษฎีในการวิจัย

กรอบความคิดในการวิจัยครั้งนี้มีสมมติฐานที่ว่าเมื่อชุมชนเปิดตัวเรื่องชุมชนท่องเที่ยวตำบลเทพเสด็จ เปิดตัวเองออกสู่สาธารณะแล้วในฐานะแหล่งท่องเที่ยว จึงควรจะมีความพร้อม 4 ด้านกล่าวคือ กิจกรรมการท่องเที่ยว, การให้บริการด้านการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก และระบบการบริหารจัดการตามกรอบการวิจัยดังนี้

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำริ พื้นที่ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีเป้าหมายเพื่อสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์เพื่อใช้ในการวางแผนการท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ วิเคราะห์เชิงพื้นที่โดยใช้แนวคิดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ รวมทั้งการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จและพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำริในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ ตลอดจนพัฒนารูปแบบการจัดท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำริในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ ดังนั้น โครงการวิจัยนี้มีวิธีการดำเนินงานวิจัยดังนี้

3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย และสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิคการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยมีขั้นตอนที่สำคัญ โดยทีมวิจัยพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพแวดล้อมของชุมชนตำบลเทพเสด็จ ประกอบด้วย 8 หมู่บ้านได้แก่ บ้านปางบง บ้านน้ำโค้ง บ้านป่าป่าน บ้านแม่ตอน บ้านพงษ์ทอง บ้านดง บ้านปางไฮ บ้านกำแพงหิน อำเภอดอยสะเก็ด ซึ่งเป็นหมู่บ้านทั้งหมดในตำบล โดยทำการศึกษาจากการสำรวจชุมชน เก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมี ส่วนร่วมโดยรวมสังเกตกิจกรรม ประเพณี พิธีกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา ผู้นำที่ชุมชนนับถือ และทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) ในเรื่องของแนวคิดแนวคิดวงจรชีวิตทางการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเกี่ยวกับสังคม แนวคิดการพัฒนาแบบทางเลือก วัฒนธรรมชน และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน อีกทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สถิติที่เกี่ยวข้อง สิ่งพิมพ์ทางวิชาการและข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (ในขั้นตอนนี้ จะลงที่ละหมู่บ้าน เพื่อทำความเข้าใจกับชาวบ้านและให้ตัวแทนของแต่ละครัวเรือน มาทำการคัดเลือกกลุ่มบริหารหมู่บ้าน 10-12 คนต่อกลุ่ม ต่อหมู่บ้าน) โดยมีรายละเอียดดังนี้ (1) ทีมวิจัย ให้ชุมชนเลือกกลุ่มผู้นำ กลุ่มละ 10-12 คน กันเองตามความพอใจของคนในแต่ละหมู่บ้าน (8 หมู่บ้าน) โดยทีมผู้วิจัย นักวิจัยท้องถิ่นและ เครือข่ายองค์กรภาครัฐ จะเป็นผู้ประสานงาน และทำความเข้าใจ (2) เมื่อได้กลุ่มผู้นำทั้ง 8 หมู่บ้านแล้ว ทีมผู้วิจัยและนักวิจัยท้องถิ่น จัดประชุม ทำความเข้าใจ และจัดให้แต่ละหมู่บ้านทำการประเมิน ทรัพยากรธรรมชาติ ของหมู่บ้านตน จัดวิเคราะห์ตามแนวคิด ROS พร้อมทั้งทำการ วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยในพื้นที่ พร้อมทั้งโอกาสและอุปสรรคในปัจจุบัน โดย ทั้งทีมวิจัย กลุ่มผู้นำ จะทำการสำรวจพื้นที่ร่วมกัน ในแต่ละหมู่บ้านทำการประเมิน ทรัพยากรธรรมชาติ ของหมู่บ้านตน จัดวิเคราะห์ตามแนวคิด ROS พร้อมทั้งทำการ วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยในพื้นที่ พร้อมทั้งโอกาสและอุปสรรคในปัจจุบัน โดย ทั้งทีมวิจัย กลุ่มผู้นำ จะทำการสำรวจพื้นที่ร่วมกัน ในแต่ละหมู่บ้าน (3) จากนั้น ทีมวิจัยจะจัดประชุมกลุ่มผู้นำทั้ง 8 หมู่บ้าน (หลังจากที่ได้มีการคัดเลือกจากชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านแล้ว) ทำความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ และการสร้างรายได้จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ตามแนวพระราชดำริ หลังจากนั้นจะมีการให้ผู้นำทั้ง 8 หมู่บ้าน ทำการเลือกกลุ่มผู้นำตำบล 1 กลุ่ม 10-12 คน เพื่อการบริหาร โครงการอนุรักษ์ธรรมชาติและสร้างรายได้มีประสิทธิภาพ เพื่อผู้นำตำบลจะสามารถประสานงาน และสื่อสารแก่ผู้นำหมู่บ้านได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (4) ผู้นำตำบลที่มาจากการเลือกของ ผู้นำทั้ง 8 หมู่บ้าน รวมถึงผู้เชี่ยวชาญพื้นที่ในท้องถิ่นแต่ละหมู่บ้าน ผู้เชี่ยวชาญด้านป่าไม้พันธุ์พืช ด้านสัตว์ แมลง ด้านท่องเที่ยว (อาจมา

จากสมาคมท่องเที่ยว) NGO ทั้ง เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงทีมวิจัย เข้าร่วม workshop และลงแต่ละพื้นที่ ถกเถียง เพื่อกำหนดพื้นที่ และเชื่อมเส้นทาง โดยใช้แนวคิดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (ROS)

3.2 ประชากร กลุ่มตัวอย่างและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

(1) ประชากรของการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในตำบลเทพเสด็จทั้งหมด รวมทั้งผู้นำชุมชน และผู้บริหารจากองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จ

(2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ผู้นำของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งแต่ละครัวเรือนจะทำการเลือกกลุ่มผู้นำเอง กลุ่มผู้นำ (กลุ่มละ 10-12 คน) ของ แต่ละหมู่บ้าน ทั้ง 8 หมู่บ้าน ซึ่งทั้ง 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านปางบง หมู่ที่ 2 บ้านน้ำโค้ง หมู่ที่ 3 บ้านป่าป่าน หมู่ที่ 4 บ้านแม่ตอน หมู่ที่ 5 บ้านพงศ์ทอง หมู่ที่ 6 บ้านดง หมู่ที่ 7 บ้านปางไฮ และหมู่ที่ 8 บ้านกำแพงหิน

3.3 ข้อมูลและการดำเนินงานทางข้อมูล

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิคการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ดังนั้น การเสวนากลุ่มกลุ่ม และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้แทนตำบลเทพเสด็จ จึงสำคัญโดยใช้กลุ่มตัวอย่างจาก กลุ่มบริหารหมู่บ้าน (แต่ละหมู่บ้าน) ที่ชาวบ้านได้ทำการ เลือกกันเอง ประกอบด้วย 8 หมู่บ้านได้แก่ บ้านปางบง บ้านน้ำโค้ง บ้านป่าป่าน บ้านแม่ตอน บ้านพงศ์ทอง บ้านดง บ้านปางไฮ บ้านกำแพงหิน อำเภอดอยสะเก็ด ซึ่งเป็นหมู่บ้านทั้งหมดในตำบล รวมทั้ง สมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน นักวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ของแต่ละหมู่บ้าน เช่น ผู้นำตำบลที่มาจากการเลือกของ ผู้นำทั้ง 8 หมู่บ้าน รวมถึงผู้เชี่ยวชาญพื้นที่ในท้องถิ่น แต่ละหมู่บ้าน ผู้เชี่ยวชาญด้านป่าไม้พันธ์พืช ด้านสัตว์ แมลง ด้านท่องเที่ยว (อาจมาจากสมาคมท่องเที่ยว) NGO ทั้ง เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงทีมวิจัย เข้าร่วม workshop และลงแต่ละพื้นที่ ถกเถียง เพื่อกำหนด พื้นที่ และเชื่อมเส้นทาง โดยใช้แนวคิดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (ROS) รวมถึงการวิเคราะห์ SWOT เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ในพื้นที่

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิคการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ดังนั้นจึงใช้เครื่องมือที่หลากหลายเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย กล่าวคือมีแบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และแบบสอบถาม ซึ่งการวิเคราะห์ ROS นั้น จะใช้ การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ Ros โดยจะใช้แบบสำรวจและประเมินศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยว เพื่อบ่งชี้แหล่ง หรือจุดท่องเที่ยวตามสภาพปัจจุบัน โดยใช้ตัวบ่งชี้การสำรวจ ข้อมูลด้านชีวกายภาพ ตามตัวชี้วัดศักยภาพทรัพยากรนันทนาการ 9 กลุ่มประกอบด้วย 35 ตัวชี้วัดย่อย และตัวชี้วัดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ ซึ่งมีทั้งตัวชี้วัดทางกายภาพและตัวชี้วัดทางสังคม (Biophysical, Social and Managerial setting descriptors) ที่จะใช้สอบถามจาก นักท่องเที่ยวและกลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ประกอบด้วย 14 ตัวชี้วัดย่อย ค่าข้อมูลจริงที่ได้จากการสำรวจในแต่ละตัวชี้วัดจะถูกนำมาเทียบเคียงกับคะแนนค่าระดับที่ทุกตัวชี้วัดมีค่า 1 ถึง 5 จากนั้นทำการประเมินศักยภาพของทรัพยากรนันทนาการ และช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ และศักยภาพในอนาคต พร้อมลำดับความสำคัญ/คุณค่าเชิงการท่องเที่ยวของแหล่ง หรือจุดท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ซึ่งจะอยู่เครือข่ายการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ของจังหวัดเชียงใหม่ และ

พื้นที่เชื่อมโยง ตลอดจนการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ข้อจำกัด และโอกาส ความเป็นไปได้ในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว รวมถึงอุปกรณ์ที่จะใช้ เช่น คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลและอุปกรณ์ต่อพ่วง เครื่องบอกพิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS) นอกจากนี้ยังมีการใช้โปรแกรมทางด้านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ อุปกรณ์การนำเข้าข้อมูล เช่น ดิจิไทเซอร์ สแกนเนอร์ อุปกรณ์สำรวจภาคสนาม จะประกอบด้วย สมุดบันทึก กล้องถ่ายภาพ ทำการรวบรวมข้อมูลเพื่อเตรียมใช้ในการวิเคราะห์ เช่น แผนที่ป่าไม้ แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินและสิ่งปกคลุมดิน แผนที่สภาพภูมิประเทศของกรมแผนที่ทหารมาตราส่วน 1:50,000 แผนที่ทั้งหมดเป็นแผนที่เชิงตัวเลข (digital map) ครอบคลุมพื้นที่ศึกษา

ทางด้านการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น การวิเคราะห์ผล ROS ส่วนหนึ่งจะใช้ใน GIS (Geographical Information System: GIS: ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์) ประกอบในการประเมินผล เพื่อจำแนกช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการโดยวิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ แนวความคิด ROS ขนาดย่อม (the “micro-ROS Concept) (Parkin et al., 2000) โดยทำการประเมินศักยภาพของทรัพยากรนันทนาการ และช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (ประเมินตัวบ่งชี้ตามที่ได้กล่าวข้างต้น) โดยใช้สมการถดถอยอันดับ (Ordinal Regression Equations) และสมการถดถอยโลจิสติก (Logistic Regression Equation) (Parkin et al. 2000, Batt, 1998a p229 และนภวรรณ และคณะ, 2549)

นอกจากนี้ การวิเคราะห์ ROS อีกส่วนหนึ่งจะ เตรียมชั้นข้อมูลแผนที่ (map layer) ตามปัจจัยที่ใช้จำแนกช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ เช่น ปัจจัยประเภทถนน และปัจจัยการใช้ที่ดินและสิ่งปกคลุมดิน เพื่อจะทำการกำหนดข้อมูลคุณลักษณะของค่าคะแนนของทั้งสองปัจจัย ด้วยโปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) และจะใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์จำแนกช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการโดยจะวิเคราะห์ชั้นข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบข้อมูลเชิงเส้น (vector format) ทุกปัจจัย ตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ROS หลังจากนั้นจะทบทวนวิจัยจะกำหนดเขต เบื้องต้น สร้างแผนที่ช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการจากชั้นของข้อมูล ท่องเที่ยวออกเป็น 5 ช่วงชั้น ดังนี้ 1) พื้นที่ธรรมชาติสันโดษ (Primitive, P) 2) พื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษไม่ใช้ยานยนต์ (Semi-Primitive Non-Motorized, SPNM) 3) พื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษใช้ยานยนต์ (Semi-Primitive Motorized, SPM) 4) พื้นที่กึ่งพัฒนา (Semi-Developed, SD) และ 5) พื้นที่เมืองหรือพื้นที่พัฒนามาก (Developed, D) เป็นต้น

จากการลงพื้นที่สำรวจช่วงชั้นโอกาสดำนันทนาการของตำบลเทพเสด็จสามารถจัดแบ่งประเภทของเขตท่องเที่ยวเส้นทางทางเดินท่องเที่ยวและจุดท่องเที่ยวในตำบลเทพเสด็จดังแสดงในตารางที่2

ตารางที่2แสดงสรุปผลการจัดแบ่งประเภทของเขตการท่องเที่ยวเส้นทางท่องเที่ยวและจุดท่องเที่ยวของตำบลเทพเสด็จ

ประเภทของเขตท่องเที่ยว	เส้นทางเดินท่องเที่ยว	จุดท่องเที่ยว
1. เขตพื้นที่สันโดษ(primitive,P)	-น้ำตกห้วยแก้ว -ภูลังกานอย	
2. พื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษไม่ใชยานยนต์ (semi-primitive non-motorized,SPNM)	-มอนถาชี	
3. พื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษใชยานยนต์ (semi-primitive motorized,SPM)	-น้ำตกห้วยแก้ว	
4. พื้นที่ธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้น/ดัดแปลง (roaded natural-modified,RN-M)	-ภูลังกา -น้ำตกห้วยแก้ว -มอนถาชี -น้ำตกเทพเสด็จ	-น้ำตกแมวอง -วัดปางไฮ (ไม่แกะสลักภาพพุทธประวัติ) -วัดตาดเหมย(พระพุทธรูปไม้)
5. พื้นที่ชนบท(rural,R)	รอผลปจจัยดานสังคม	รอผลปจจัยดานสังคม
6. พื้นที่เมือง(urban,U)	รอผลปจจัยดานสังคม	รอผลปจจัยดานสังคม
6.1 U1	ไม่มี	ไม่มี
6.2 U2	ไม่มี	ไม่มี

ภาพที่1แสดงแผนที่แสดงวงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ(ROS)ตำบลเทพเสด็จ

4.2.1 รายงานผลการสำรวจเขตพื้นที่สันโดษ

1) น้ำตกห้วยแก้ว

ทีมวิจัยร่วมกับเจ้าหน้าที่กองการบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จเจ้าหน้าที่หน่วยทหารชุดเฉพาะ

กิจบ้านปางไฮประชาชนในพื้นที่ในฐานะผู้นำทางดำเนินการสำรวจเมื่อวันที่9มกราคม2556 เวลา7.00น. ถึง 19.00น.(เดินขึ้นลงในวันเดียว)โดยพบวาเส้นทางท่องเที่ยวที่วนน้ำตกห้วยแก้วอยู่ในพื้นที่หมู่ที่1บ้านปางบง เป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่ยังไม่มีการสำรวจเส้นทางอย่างเป็นทางการ แต่มีชาวบ้านในพื้นที่เห็นน้ำตกจากระยะไกล เส้นทางส่วนใหญ่จะเดินไปตามลำห้วยแต่เมื่อถึงระยะหนึ่งต้องสำรวจเส้นทางใหม่เข้าหาจุดน้ำตก เส้นทางท่องเที่ยววนน้ำตกห้วยแก้วแบ่งออกเป็น4ช่วงคือ

ช่วงที่1เดินทางโดยรถขับเคลื่อน 4ล้อผ่านพื้นที่เพาะปลูกโครงการหลวงป่าเมี่ยง เส้นทางเข้าน้ำตกห้วยแก้วเป็นเส้นทางที่ชาวบ้านต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรจึงทำแผงกั้นเพื่อควบคุมการเข้าออกของคนนอกพื้นที่ระยะเวลาเดินทางโดยรถขับเคลื่อน4ล้อประมาณ15นาที่การเดินทางผ่านพื้นที่เพาะปลูกของโครงการหลวงที่ทำการส่งเสริมเกษตรกรในพื้นที่ตำบล พืชที่ทำการส่งเสริมยกตัวอย่างเช่น กาแฟพลับวันและดอกหนาวัว

ช่วงที่2เป็นเส้นทางเดินลัดเลาะไปตามลำห้วยมีทัศนียภาพลำห้วยและสภาพป่าดิบเขา ที่สวยงามพบพันธุ์พืชธรรมชาติที่ชาวบ้านใหญ่โคกบริโคกเช่นไผ่ไร่ที่รับประทานหน่อไผ่หอบที่ใช้สอยในไร่สวน พบร่องรอยหมู่ป่าชุดหาอาหารพบทางเดินและที่นอนของหมู่ป่าในระหว่างการเดินทางชาวบ้านได้ยิน เสียงเสื่อร้องและวิทยุบอกข่าวแก่ผู้นำทางและคณะนักวิจัยเส้นทางช่วงดังกล่าวใช้เวลาเดินทางประมาณ4 ชั่วโมง สภาพเส้นทางค่อนข้างราบ

ช่วงที่3เป็นช่วงที่ต้องบุกเบิกทางเดินใหม่ขึ้นตลิ่งดินสูงชันเกือบตั้งฉากระยะเวลาเดินทางนานราวครึ่งชั่วโมงจนถึงจุดชมวิวน้ำตกห้วยแก้วเป็นจุดที่ห่างจากน้ำตกห้วยแก้วราว100เมตรเป็นจุดที่สามารถมองเห็นน้ำตกห้วยแก้วที่มีความสูงกว่า100เมตรระยะน้ำตกอิสระสูงกว่า50เมตร2ช่วงหน้า ผาของน้ำตกเป็นหินสีดำสูงชันลักษณะตั้งฉากรายรอบน้ำตกเป็นป่าดิบเขาหนาแน่นอุดมสมบูรณ์จากการ ส่องกล้องทางไกลของทหารพบฝูงลิงปนปายบนกิ่งไม้บนหน้าผาของน้ำตก จากการสำรวจของคณะนักวิจัย พบว่าสามารถเข้าถึงน้ำตกได้เพียงชั้นที่1ส่วนชั้นที่สูงไปกว่านั้นไม่สามารถเข้าถึงได้เนื่องจากเป็นหน้าผาสูงชันและโคลนเลน

ช่วงที่4เป็นช่วงที่บุกเบิกเส้นทางใหม่เดินขึ้นเขาที่มีความชันค่อนข้างมากเป็นระยะเวลา ราว3ชั่วโมงผ่านป่าดิบเขาขึ้นไปหาป่าสนจนขึ้นถึงยอดดอยจุดยอดดอยเป็นจุดชมวิวที่สวยงามมีทิวทัศน์ป่า สน ทุ่งดงามมองลงต่ำเป็นสภาพป่าดิบเขาที่อุดมสมบูรณ์

เส้นทางลงเป็นทางเดินไปตามสันเขาผานป่าดิบเขาที่อุดมสมบูรณ์เส้นทางเดินลงมาจน บรรจบเส้นทางเดินช่วงแรกใช้เวลาเดินทางนานรวม3ชั่วโมง

จากการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยว น้ำตกห้วยแก้วสามารถจัดการท่องเที่ยวได้2ลักษณะคือ

(1)เส้นทางท่องเที่ยวระยะกลางใช้เส้นทางเดินตามลำห้วยแล้วขึ้นดอยดิน สูง จนถึงจุดชมวิวน้ำตกห้วยแก้วหลังจากนั้นย้อนกลับทางเดิมระยะเวลาเดินทางประมาณ6ชั่วโมง

(2)เส้นทางท่องเที่ยวระยะไกลใช้เส้นทางเดิมตามลำห้วยขึ้นดอยดินสูง จนถึงจุดชมวิวน้ำตกห้วยแก้วหลังจากนั้นเดินขึ้นถึงยอดดอยรวมระยะเวลาเดินวันแรกประมาณ7ชั่วโมง พัก คางแรม1คืนเพื่อชมทิวทัศน์พระอาทิตย์ขึ้นและตกรุ่งเช้าเดินลงเส้นทางยอดดอยกลับหมู่บ้านระยะเวลา เดิน วันที่สองประมาณ3ชั่วโมง(ประมาณการโดยใช้สมมติฐานว่านักท่องเที่ยวใช้เวลาเดินเท่ากับคนนี้นักวิจัย)

ภาพที่2ถนนทางเขาเดินทางด้วยรถoffroadประมาณ15นาที

ภาพที่3แผงปิดกั้นบุคคลภายนอกหากทำผิดกฎอนุรักษ์

พืชพรรณและสัตว์ที่สามารถพบเห็นได้

ภาพที่4ตนนวนิลาปาขึ้นตามไม้ใหญ่

ภาพที่5สภาพทางเดิน

ภาพที่6สภาพป่าผสมพืชผลลักษณะของวนเกษตร

ภาพที่7สวนท้อโครงการหลวง

ภาพที่8ทางเดินตามลำห้วยและลัดเลาะตลิ่งห้วย

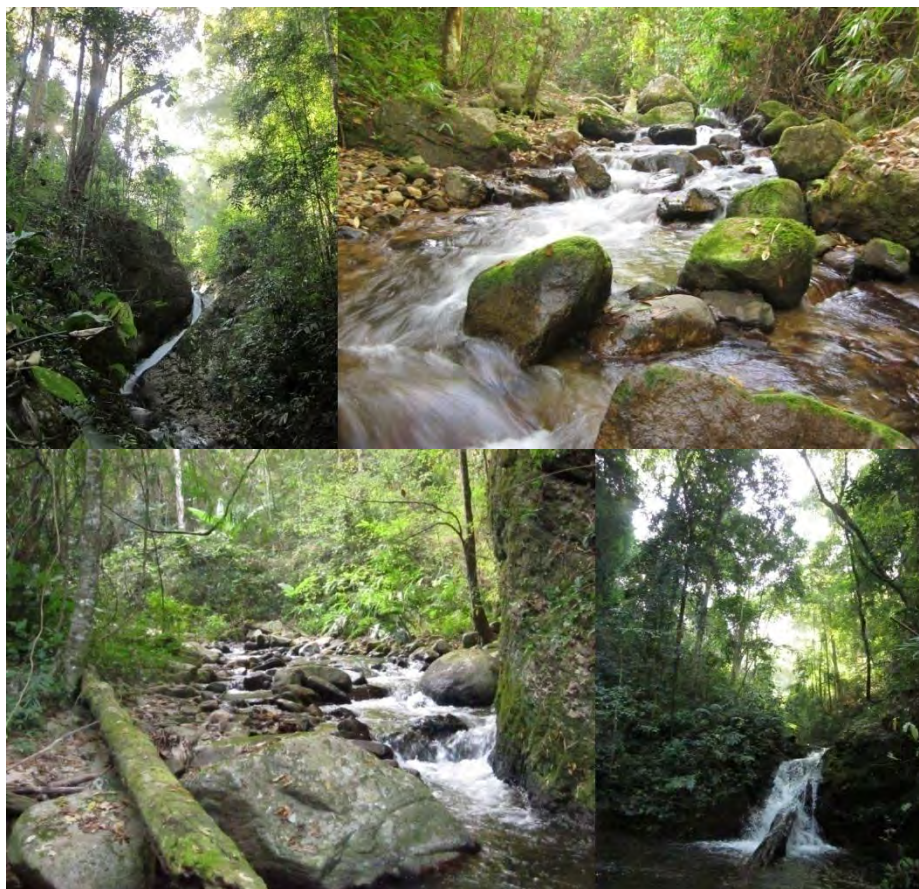
ภาพที่9ต้นสมุนไพรความนิยมสูง

ภาพที่10ต้นพญาเสือโคร่งหรือซากุระเมืองไทย

ภาพที่11ทิวทัศน์ป่าดิบเขา

ภาพที่12ทิวทัศน์ลำน้ำ

ภาพที่13ที่นอนหนูป่าโตโขดหิน

ภาพที่14ไผ่ไร่(หน่อไม้ไร่ไชย่าและแกง)

ภาพที่15ไผ่หอบ(ชื่อท้องถิ่น)

ภาพที่ 16รอยทางเดินหมีปามาหาที่นอน

ภาพที่17 รอยหมูปาซุดกินรากไม้

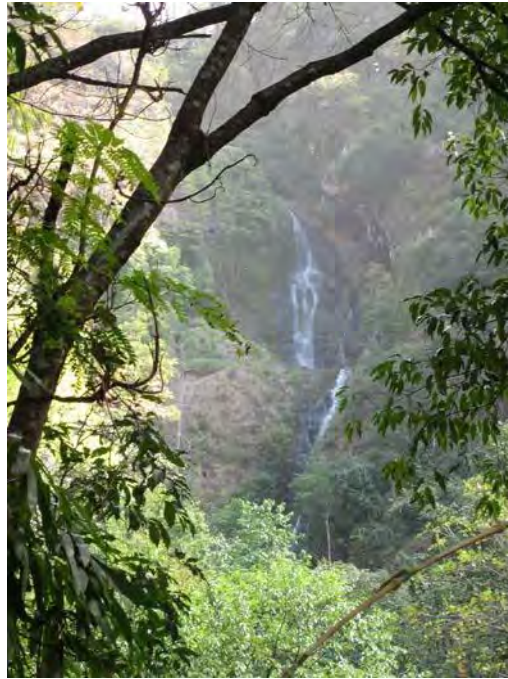
ภาพที่18 ทิวทัศน์ป่าลักษณะป่าดิบเขา

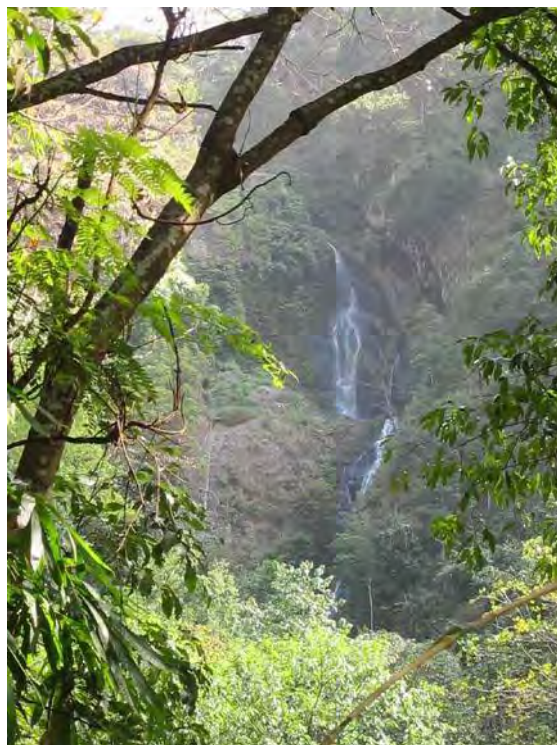
ภาพที่19ต้นหารข้างร่อง

ภาพที่20ไม่มีเส้นทางเดินบุกเบิกขึ้นตลิ่งดินชั้นต้งฉาก

ภาพที่21น้ำตกห้วยแก้ว2ความสูงกวารอยเมตร

ภาพที่22จุดชมวิวน้ำตกห้วยแก้ว

ภาพที่23จุดชมวิวยักษ์แก้วเขาถึงชั้นล่างสุดชั้นสูงกว่าไม่มีทางขึ้น

2) ภูลังกาน้อย

ภูลังกาน้อยเป็นยอดดอยสูงประมาณ 1,762 เมตรสูงเป็นอันดับ 10 ของประเทศในจังหวัดเชียงใหม่มียอดดอยอินทนนท์และดอยหลวงเชียงดาวสูงเป็นลำดับ 1 และ 2 นอกจากนั้นยังมียอดดอยภูลังกาหลวงที่อยู่ติดยอดดอยภูลังกาน้อยยังมีความสูงเป็นลำดับ 5 ของประเทศประชาชนและองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จต้องการพัฒนาภูลังกาน้อยเป็นจุดท่องเที่ยวหลักของตำบลจุดที่น่าสนใจในมุมมองขององค์การบริหารส่วนตำบลคือดอยดอยสูงสัมผัสอากาศหนาวพักค้างแรมในที่สูงชมทัศนียภาพพระอาทิตย์ขึ้นและตก รวมทั้งทัศนียภาพเมืองเชียงใหม่ในเวลากลางวันและกลางคืนการสำรวจแบ่งออกเป็น 3 เส้นทางดังนี้

เส้นทางที่ 1 เส้นทางเที่ยวภูลังกา 1 (เส้นทางขึ้นห้วย)

ผู้วิจัยร่วมกับผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จและเจ้าหน้าที่เจ้าหน้าที่เจ้าหน้าที่กรมอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืชเจ้าหน้าที่หน่วยทหารชุดเฉพาะกิจบ้านปางไฮและประชาชนผู้นำทางร่วมกันสำรวจวันที่ 20 ธันวาคม 2555 เวลา 9.00 น. ถึง 19.00 น. ซึ่งพบว่าเส้นทางท่องเที่ยวภูลังกา 1 เป็นเส้นทางที่ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเสนอให้เป็นทางขึ้นยอดดอยภูลังกาน้อยเส้นทางขึ้นจากกลางชุมชนหมู่ที่ 8 บ้านกำแพงหินประชาชนในพื้นที่ใช้เวลาเดินทางประมาณ 4 ชม. แต่นักวิจัยใช้เวลาเดินทางประมาณ 8 ชม.

เนื่องจากร่างกายแข็งแรงไม่เท่ากันดังนั้นจึงคาดว่านักท่องเที่ยวจะใช้เวลา 8 ชม. เช่นเดียวกับคณะนักวิจัย นายกอบต. เสนอให้เป็นเส้นทางขึ้นดอยภูลังกาเนื่องจากมีเนื้อหาการท่องเที่ยวด้านการเกษตรเชิงอนุรักษ์พืชพรรณธรรมชาติทัศนียภาพวนเกษตรลำห้วยป่าดิบเขาป่าสนและทุ่งหญ้าสะวันนาเนื้อหาการท่องเที่ยว ตามเส้นทางมีดังนี้

ช่วงที่ 1 ผ่านหมู่บ้านและพื้นที่เพาะปลูกสภาพพื้นที่เป็นลักษณะป่า ปลูกที่ชาวบ้านปลูกต้นชาและกาแฟได้ไม่เรื้อนยอดเส้นทางเป็นเส้นทางเดินและรถจักรยานยนต์ที่ใช้ลำเลียง พืชผลการเกษตรมีการตัดแปลงธรรมชาติโดยเทคอนกรีตในช่วงทางลาดชันและข้ามลำน้ำเพื่อใช้ รถจักรยานยนต์ลำเลียงพืชผลมีการก่อสร้างฝายกักน้ำขนาดเล็กเพื่อใช้เป็นต้นน้ำประปาภูเขารวมทั้งท่อ PVC ลงมาใช้งานในหมู่บ้านกำแพงหินหมู่ 8

ล ำ

ห้วยที่ใช้เดินทางเป็นลำห้วยที่ชาวบ้านใช้ทำประปาภูเขา ใช้อุปโภค และบริโภค ฉะนั้นชาวบ้านจึงมีกฎระเบียบรักษาความสะอาดใช้เส้นทางสามารถใช้ดื่มล้างหน้าและแขน ห้ามอาบน้ำห้ามขับถ่ายใกล้ลำห้วยรวมทั้งห้ามบุคคลภายนอกเข้าก่อนได้รับอนุญาต

จุดน่าสนใจในการท่องเที่ยวคือลักษณะป่าปลูกเป็นการทำการเกษตรใน ระบบวนเกษตรที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรดินและน้ำเส้นทางเป็นทางค่อนข้างราบระยะเวลาเดินทางประมาณ

2 ชั่วโมง

ช่วงที่ 2 เดินทางตามลำห้วยธรรมชาติ เป็นช่วงที่พื้นที่ทำการเกษตร ของชาวบ้านการเดินทางจะเดินไปตามขอบลำห้วยเดินข้ามลำห้วยสลับไปมาซ้ายขวาช่วงสุดท้ายของช่วงเป็น การปีนหน้าผาขึ้นสู่ชั้นประมาณจุดน่าสนใจในการท่องเที่ยวคือทัศนียภาพสภาพธรรมชาติของลำห้วยพืชพรรณธรรมชาติเช่นป่าหว้งต้นดอกปลิงลาวพบร่องรอยสัตว์ป่า 3 ชนิดคือหมูป่าหมีและฟาน(สัตว์ ตระกูลกวางตัวขนาดเท่าสุนัขขนาดเล็ก) เส้นทางเป็นชั้นเล็กน้อยช่วงท้ายเป็นทางชันมากระยะเวลาเดินทาง ประมาณ 2 ชั่วโมง

ช่วงที่ 3 เดินทางขึ้นทางชันขึ้นจุดพักค้างแรม เป็นช่วงเดินทางขึ้นดอย ดินมีกรวดและก้อนหินขนาดเล็กเป็นส่วนใหญ่

จุดน่าสนใจในการท่องเที่ยวคือทัศนียภาพป่าดิบเขาต่อไปยังป่าสน เมื่อมองไปที่ยอดดอยลังกาน้อย พบภาพยอดดอยหินสูง เมื่อมองลงพื้นราบพบภาพป่าไม้หนาแน่นมีร่องรอยสัตว์ ป่าคือหมูป่าและฟาน

เส้นทางช่วงที่2และ3เป็นเส้นทางที่สำรวจอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก

จุดค้างแรมเป็นจุดที่ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จจะ จัดเตรียมให้เป็นจุดที่พักค้างแรม สำหรับนักท่องเที่ยวและกำลังเตรียมก่อสร้างห้องน้ำมีแหล่งน้ำซับที่สามารถ ทำเป็นประปาภูเขาได้จุดค้างแรม เป็นลานดินไทรร่มไม้เหมาะสำหรับกางเต็นท์พักจัดเตรียมอาหารและ กิจกรรมนันทนาการเป็นพื้นที่ว่างสัมผัสธรรมชาติ แลวดินตัวเปล่าขึ้นชมทัศนียภาพพระอาทิตย์ขึ้นและตกที่ยอดดอย ลังกาน้อยที่อยู่ห่างประมาณ1กิโลเมตรช่วงเวลากลางวันสามารถมองเห็นแสงไฟตัวเมืองเชียงใหม่

ช่วงท4เส้นทางเดินขึ้นยอดดอยลังกาน้อยเส้นทางเป็นทางดินปน กรวดชั้นเล็กจนยาน
ทุงหญ้าสะวันนา

จุดน่าสนใจในการท่องเที่ยววิเวททัศนทุงหญ้าสะวันนาที่เป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมชนิดหนึ่งมักเกิดไฟป่าและเป้นป่าที่อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านไปสู่ป่าสมบูรณ์

ยอดดอยลังกาน้อยเป็นยอดดอยสูงอันดับ10ของประเทศสภาพภูมิประเทศเป็นลักษณะทุงหญ้าสะวันนามองเห็นทิวทัศน์ทั้ง4ด้านด้านทิศตะวันตกชมทิวทัศน์ดาดมือง เชียงใหม่ทิวทัศน์ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ และภาพพระอาทิตย์ตกกลับยอดดอยอินทนนท์ด้านทิศเหนือและทิศตะวันตกเป็นทิวทัศน์ทุงหญ้าสะวันนาโค้งเว้าสวยงามและชมทิวทัศน์พระอาทิตย์ขึ้นตอนเช้า

เส้นทางเที่ยวภูลังกา2 (เส้นทางขึ้นสันดอย)

ทีมวิจัยร่วมผู้บริหารส่วนตำบลเทพเสด็จและเจ้าหน้าที่กรมอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืชเจ้าหน้าที่หน่วยทหารชุดเฉพาะกิจบ้านปางไฮและประชาชน ผู้นำทางรวมกันสำรวจวันที่21ธันวาคม2555เวลา9.00น. ถึง14.00น.พบวาเส้นทางภูลังกา2เป็น เส้นทางขึ้นยอดดอยลังกาน้อยเดิมทางช่วงแรกใช้เส้นทางเดินช่วงที่1ของเส้นทางภูลังกา1แล้วจึงแยกขึ้น เดินสันดอยสู่จุดค้างแรม

จุดนาในใจในการท่องเที่ยว(ไม่รวมช่วงที่1ของเส้นทางภูลังกาน้อย)คือทัศนียภาพป่าดิบเขาป่าสนเมื่อมองลงต่ำเห็นภาพวิวป่าไม้อุดมสมบูรณ์มองเห็นยอดดอยเห็นยอดดอยภูลังกาน้อยไม่พบร่องรอยสัตว์ป่า

ข้อมูลจากการทำเวทีชุมชนวันที่31พฤศจิกายน2555ตัวแทนชุมชนแจ้งว่าเส้นทางภูลังกา2มีหน้าผาสูงที่สามารถพัฒนากิจกรรมปีนหน้าผาได้คณะนักวิจัยพบสภาพหน้าผาสูงตั้งฉาก แต่ไม่สามารถประเมินกิจกรรมนั้นหนทางการได้อาจจำเป็นต้องเชิญผู้ชำนาญกิจกรรมมาสำรวจภายหลังและ เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวแยกจากเส้นทางเดินภูลังกาน้อย

เส้นทางภูลังกา2เส้นทางสูงชันปานกลางต่อเนื่องดังนั้นระยะเวลาเดินทางจะเส้นทางภูลังกา1แต่มีจุดนาสนใจในการท่องเที่ยวน้อยกว่า(ขาดทัศนียภาพลำน้ำและร่องรอยสัตว์ป่า)

เส้นทางเที่ยวภูลังกา3(เส้นทางขึ้นสันดอย)

ทีมวิจัยร่วมกับเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จเจ้าหน้าที่กรมอุทยาน สัตว์ป่าและพันธุ์พืชเจ้าหน้าที่หน่วยทหารชุดเฉพาะกิจบ้านปางไฮ และตัวแทนกรรมการชุมชนบ้านแม่ต๋อนหมู่ ที่4รวมกันสำรวจวันที่25ธันวาคม2555เวลา8.00น.ถึง18.00 น.(เดินขึ้นลงในวันเดียว)พบว่าเส้นทาง ภูลังกา 3เป็นเส้นทางเดินขึ้นยอดดอยจากบ้านแม่ต๋อนหมู่4สภาพเส้นทางช่วงแรกผานพื้นที่ทำการเกษตร ของชาวบ้านหลังจากนั้นจึงเดินขึ้นทางสูงชันต่อเนื่องและป็นหน้าผาหินแนวตั้งฉากในช่วงสุดท้ายซึ่งเป็นช่วงที่มีอันตรายสูงเป็นเส้นทางที่สิ้นสุดแต่ขึ้นชันที่สุด

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเสนอให้เป็นเส้นทางลงจากยอดดอยภูลังกาน้อย เนื่องจากใช้เวลาประมาณ4ชั่วโมงซึ่งไม่นานเทียบกับอีก2เส้นทาง(เวลาเดินทางประมาณจากเวลาเดินทาง ของนักวิจัย)จึงน่าจะเหมาะสมกับสภาพร่างกายนักท่องเที่ยวน่าจะอิสรียจากการเดินขึ้นอย่างไรก็ตามช่วง เส้นทางที่ต้องป็นหน้าผาหินแนวตั้งฉากที่มีอันตรายสูงองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในช่วงเตรียมทำราวเชือกจับ เพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

จุดนาสนใจในการท่องเที่ยวคือวิวทิวทัศน์ป่าสมบูรณ์เมื่อมองลงพื้นล่าง สภาพป่าดิบเขา พื้นที่ทำการเกษตรลักษณะวนเกษตรที่ชาวบ้านปลูกกาแฟและชาได้ไม้เรือนยอดรวมทั้งร่องรอยสัตว์ ป่าที่ไม่หลากหลายและชุกชุมเหมือน2เส้นทางแรก

4.2.2 รายงานผลการสำรวจเขตพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสนโคขโมไชยานยนต์

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเขตพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสนโคขโมไชยานยนต์ในเขตตำบลเทพเสด็จคือ **ม่อนฤๅษี** ที่มีวิจัยร่วมกับเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จเจ้าหน้าที่กรมอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืชผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านแม่ตอนหมู่ที่3 ได้ดำเนินการสำรวจในวันที่8มกราคม 2555 เวลา9.00น.ถึง14.00 น.พบว่าม่อนฤๅษีเป็นเส้นทางอยู่ในพื้นที่3หมู่บ้านคือหมู่ที่3บ้านป่าป่านหมู่ที่8 บ้านกำแพงหินและหมู่ที่5บ้านพงษ์ทองจากการสำรวจเส้นทางของนักวิจัยตามแผนที่พิกัด1: 50,000และ จากความคิดเห็นของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จตัดสินใจเลือกเส้นทางขึ้นทางหมู่ที่3 บ้านป่า ป่านแลลงทางหมู่ที่5บ้านพงษ์ทอง

เ ส

นทางท่องเที่ยวม่อนฤๅษีเมื่อรวมเส้นทางผ่านแล้วจะเป็นการท่องเที่ยวผ่านจุดท่องเที่ยวชม ดอกพญาเสือโคร่งหรือซากุระเมืองไทยและจุดชมวิวกว๊มที่เวทีประชาคมตำบลเสนอไปพร้อมกันเส้นทาง ท่องเที่ยวม่อนฤๅษีแบ่งออกเป็น4ช่วงคือ

ช่วงที่1เป็นช่วงเดินทางโดยรถขับเคลื่อนสี่ล้อจากสามแยกบนถนนเส้นแม่ตอนหลวง-บ้านปางแพนขึ้นหมู่ที่3บ้านป่าป่าน ผ่านเส้นชมต้นดอกพญาเสือโคร่งไปสิ้นสุดที่จุดชมวิวดอยก๊วลมรายละเอียดจุดท่องเที่ยวทั้งสองมีดังนี้

เส้นทางชมต้นดอกพญาเสือโคร่งหรือซากุระเมืองไทย เป็นช่วงระหว่างเส้นทางที่มีต้นพญาเสือโคร่งจำนวนมากขึ้นอยู่เรียงรายตามเส้นทาง ดอกพญาเสือโคร่งจะออกดอกในช่วงปลายเดือนธันวาคมจนถึงปลายเดือนมกราคมช่วงเวลาออกดอกแต่ละปอาจเปลี่ยนแปลงไปในช่วงดังกล่าว

จุดชมวิวดอยก๊วลมเป็นจุดสิ้นสุดการเดินทางโดยรถขับเคลื่อนสี่ล้อมีลักษณะเป็นจุดสูงสุดของยอดดอยสามารถชมวิวกว๊มทัศน์เส้นทางเชียงใหม่เชียงรายทางทิศตะวันตกมองทิวทัศน์ป่าอุดมสมบูรณ์เป็นจุดที่มีลมพัดเย็นตลอดทั้งปีและบางช่วงมีลมแรงจุดชมวิวดอยก๊วลมเป็นลานกว้างประมาณ30 เมตรยาวประมาณ100เมตรประชาคมหมู่3สร้างเพิงที่พักและห้องน้ำสำหรับบริการนักท่องเที่ยวรวมทั้งมีไฟฟ้าบริการด้วยสามารถเป็นจุดพักค้างแรมและการนันทนาการที่ต้องการใช้ไฟฟ้า

ภาพที่24ทัศนียภาพดอยกิ่วลม

ภาพที่25ดอยกิ่วลมลมพัดเย็นตลอดปี

ภาพที่26 ดอยกิ่วลมมีไฟฟ้าเพิงพักและห้องน้ำ

ช่วงที่2 เป็นการเดินไปตามทางราบบนสันเขาผานพื้นที่การเกษตรที่ชาวบ้านปลูกต้นกาแฟและชาได้ต้นไม้ใหญ่หรือไม้เรือนยอดในระบบวนเกษตรหลังจากนั้นผ่านป่าดิบเขาที่อุดมสมบูรณ์ไปสู่ยอดดอยม่อนฤาษี

ภาพที่27 พื้นที่เพาะปลูกต้นชา

ภาพที่28พื้นที่เพาะปลูกกาแฟและชาใต้ไม้เรือนยอด

ภาพที่29สภาพทางเดินขึ้นม่อนฤาษี

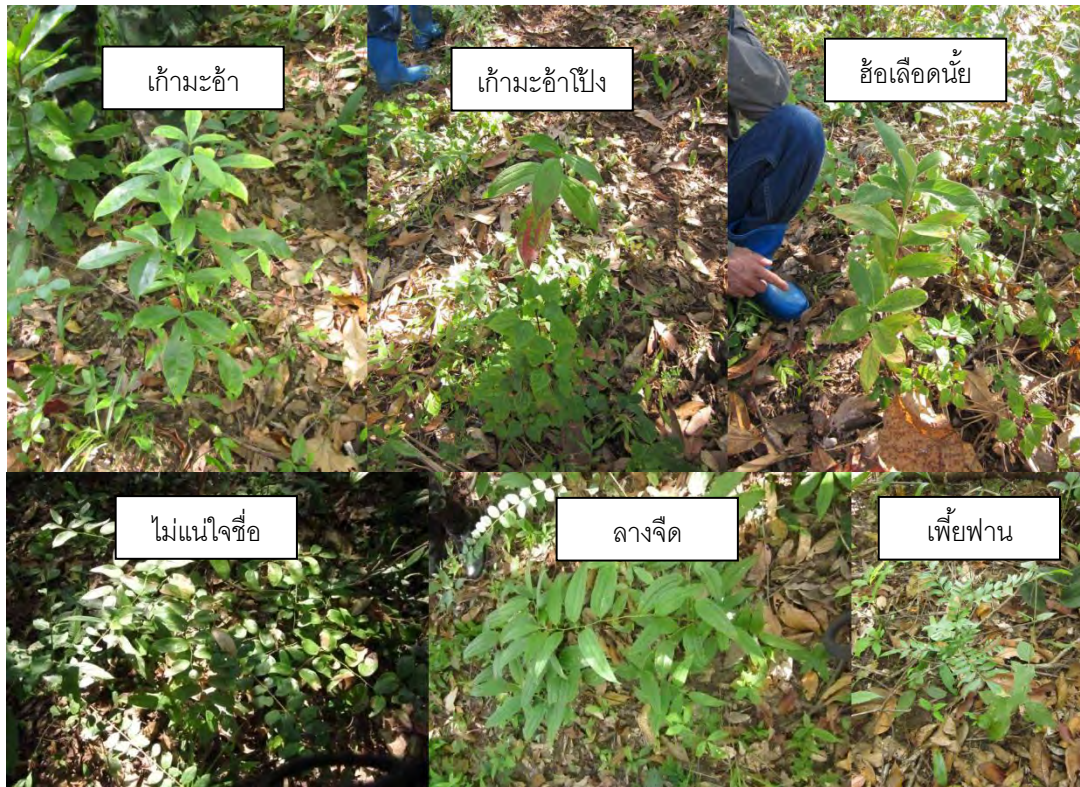

ภาพที่30บวชป่าผสมความเชื่อท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์

ภาพที่31 กลายไม้ป่าขึ้นบนไมลม

ยอดดอยม่อนฤาษีเป็นยอดดอยที่มีความสูงประมาณ 1,500 เมตรจากระดับน้ำทะเล ปานกลางเป็นจุดที่อยู่กลางพื้นที่ตำบลเทพเสด็จรายรอบด้วยหมู่ที่ 2 บ้านน้ำโค้งหมู่ที่ 7 บ้านปางไฮหมู่ที่ 5 บ้านพงษ์ทองหมู่ที่ 4 บ้านแม่ตอน หมู่ที่ 8 บ้านกำแพงหินและหมู่ที่ 3 บ้านป่าปาน จุดสูงสุดเป็นแท่นหิน กว้างยาวประมาณ 3-5 เมตรไม่มีต้นไม้ขึ้นมีแต่มอสสีเขียวปนสมขึ้นเป็นลักษณะพรมซึ่งเป็นเหตุให้ชาวบ้านจินตนาการว่าเป็นแท่นที่ฤาษีนั่งบำเพ็ญกิริยาบริเวณรายรอบแท่นฤาษีและเส้นทางกอนถึงยอดแท่นฤาษีมีสมุนไพรธรรมชาติขึ้นอยู่จำนวนมากผู้นำทางและนักวิจัยทราบชื่อเพียงบางชนิดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้ทำการวิจัยสำรวจสมุนไพรบริเวณม่อนฤาษีพบว่ามีจำนวนมาก นอกจากนั้นบริเวณรอบแท่นฤาษียังเป็นจุดชมวิวมองเห็นหมู่บ้านต่างๆของตำบลมองเห็นยอดภูลังกานอยและภูลังกาหลวงในระยะไกล

ภาพที่32สมุนไพรชนิดต่างๆ

ช่วงที่3เป็นเส้นทางลงที่ผานป่าดิบเขาอุดมสมบูรณ์สภาพเส้นทางชันปานกลางพบ ร่องรอยหมาป่าขุดหาอาหารและรอยเท้าฟาน(สัตว์ประเภทกวางตัวเล็กเท่าสุนัขพันธุ์ขนาดค่อนข้างเล็ก)ช่วง ก่อนถึงหมู่บ้านผานพื้นที่การเกษตรของชาวบ้านที่ปลูกกาแฟได้ไม่ใหญ่ในลักษณะวนเกษตร มีการแผ้วถางพืช คลุมดิน (พืชชั้นล่างสุดในระบบวนเกษตร)ไม่ให้รบกวนกับแบบป่าธรรมชาติรวมทั้งผานจุดท่องเที่ยวJungle Flightของเอกชนที่ดัดแปลงสภาพป่าในลักษณะกึ่งอนุรักษ์ให้เป็นบริการนันทนาการสำหรับนักท่องเที่ยว

ภาพที่33ทัศนียภาพมองเห็นหมู่บ้าน

ภาพที่34ยอดสูงสุดม่อนฤาษีที่ปกคลุมด้วยมอส

ภาพที่ 35 ต้นไม้ขนาดใหญ่

รอยเท้าฟาน (กวาง)

รอยเท้าหมูป่า

ภาพที่ 36 รอยรอยสัตว์ป่า

ภาพที่ 37 สภาพป่าและเส้นทาง

ภาพที่ 38 ใต้ไม้เรือนยอดถูกแผวถางไม่รกเหมือนป่า

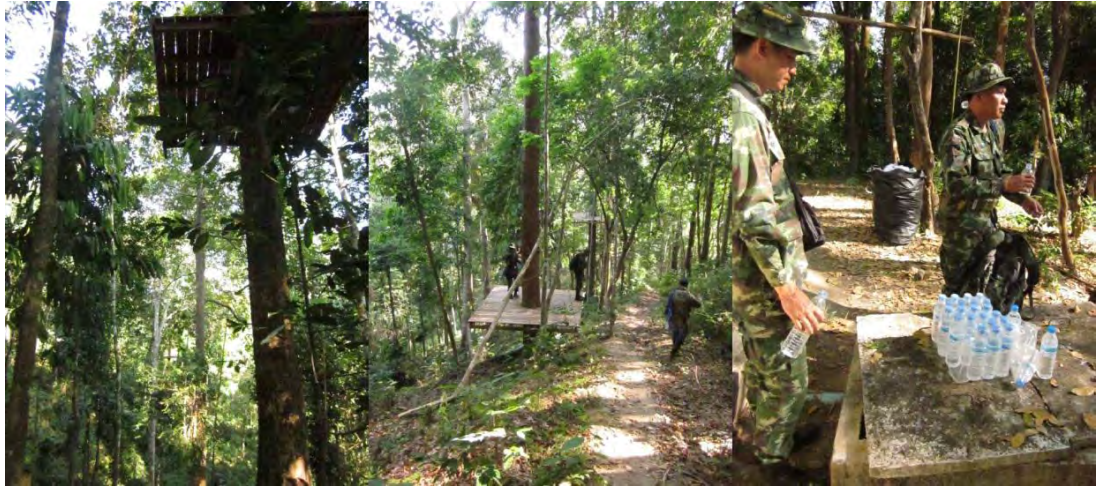
ปลูกกาแฟใต้ไม้เรือนยอด

ปลูกกาแฟทำแนวเขต

ทางลำเลียงพืชผล

ภาพที่ 39 ระบบวนเกษตร

ภาพที่40JungleFlightกิจกรรมนันทนาการให้บริการโดยเอกชน

4.2.3 รายงานผลการสำรวจเขตพื้นที่ธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้น/ดัดแปลง

1) น้ำตกเทพเสด็จ

ทีมวิจัยและนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จดำเนินการสำรวจพื้นที่น้ำตกเทพเสด็จในวันที่27มกราคม 2555 เวลาประมาณ15.00น.พบว่าน้ำตกเทพเสด็จเป็นเส้นทางกร ทองเที่ยวระยะสั้นอยู่บนเส้นทางเข้าหมู่บ้านหมู่6บ้านดงทางจากเส้นทางหลักของตำบลประมาณ3 กิโลเมตรเส้นทางเป็นถนนคอนกรีตหมู่บ้านทางเข้าจุดท่องเที่ยวเป็นถนนดินระยะทางเดินประมาณ700 เมตรใช้เวลาเดินและท่องเที่ยวประมาณ1ชั่วโมงเส้นทางเดินเป็นทางราบช่วงแรกประมาณ200เมตร รยนต์และจักรยานยนต์สามารถเขาได้หลังจากนั้นเป็นเส้นทางเดินขาลำห้วยประมาณ500เมตรสภาพเส นทางเดินพบสภาพป่าสมบูรณ์และพื้นที่การเกษตรลักษณะการอนุรักษ์ เกษตรกรปลูกต้นดอกกลีลาวและ กาแฟไต้หวันไม่เรื้อนยอดในลักษณะวนเกษตรมีการเลี้ยงผึ้งโพรงเลียนแบบ ธรรมชาติมีทิวทัศน์ป่าสวยงาม และอุดมสมบูรณ์

น้ำตกเทพเสด็จเป็นน้ำตกขนาดเล็กความสูงประมาณ50 เมตรจุดชมวิวมองไม่เห็นระยะ น้ำตกอิสระได้ทั้งหมดองค์การบริหารส่วนตำบลได้สร้างศาลาชมวิวบริเวณน้ำตกบริการนักท่องเที่ยว าวงไรก็ตามน้ำตกเทพเสด็จไม่มีจุดเด่นที่ทัศนียภาพตัวน้ำตก แต่มีจุดเด่นที่เป็น เส้นทางสำรวจ ธรรมชาติระยะใกล้เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่แวะท่องเที่ยวไปตามเส้นทางเป็นจุด ท่องเที่ยว สำหรับการเดินทางไปกลับใน1วันและเป็นจุดท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้วัดตาตเหมยที่เมืองพระ สรรพพันธุ์ประติษฐาน

ภาพที่ 41 ทางเขาช่วงแรกจกรยานยนต์เขาได้ระยะทาง 700 เมตร

ภาพที่ 42 ทางเขาช่วงสองตัดแปลงธรรมชาติอำนวยความสะดวกเล็กน้อย

ภาพที่43ทางเขาช่วงสองถนคนเดิน

ภาพที่44ทางเขาช่วงสองสวนใหญ่เดินตามห้วยและตลิ่งริมลำห้วย

ภาพที่45พื้นที่ทำการเกษตรเลี้ยงผึ้งโพรงเลียนแบบธรรมชาติ

ภาพที่46พื้นที่ทำการเกษตรปลูกดอกลิงลาวและกาแฟได้ไม่ใหญ่ลักษณะวนเกษตร

ภาพที่47พื้นที่ทำการเกษตรปลูกดอกกลีงลาวข้างลำธาร

ภาพที่48ทัศนียภาพป่าหนาแน่นสมบูรณ์

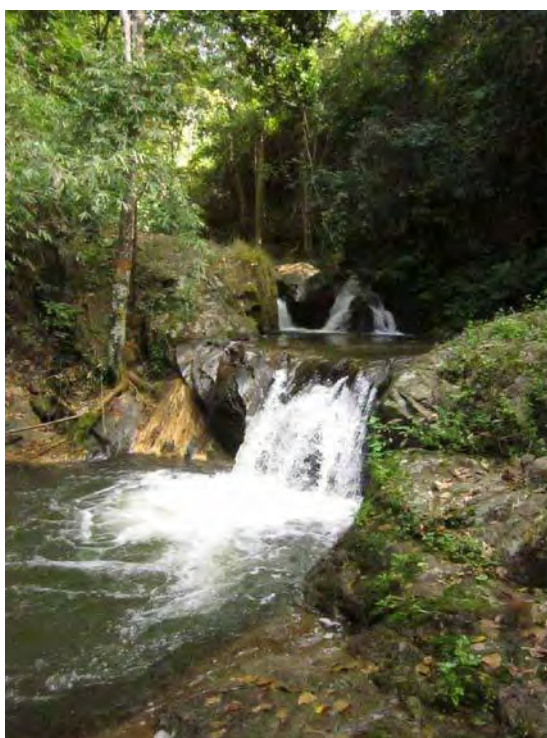

ภาพที่49จุดชมวิวน้ำตกเทพเสด็จ

2) น้ำตกแมวอง

ผู้วิจัยและนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จดำเนินการสำรวจพื้นที่น้ำตกเทพเสด็จในวันที่27มกราคม2555 เวลาประมาณ13.00น. พบว่าน้ำตกแมวองตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่7 บานปางไฮเปินแหล่งท่องเที่ยวแรกของตำบลที่นักท่องเที่ยวจะพบทางเขาทางเข้าน้ำตกแมวองอยู่ก่อนถึงที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จประมาณ2กิโลเมตรทางเขาแบ่งออกเป็น2ช่วงช่วงแรกเป็นเส้นทาง ถนนคอนกรีต หมู่บ้านระยะทางประมาณ2 กิโลเมตรเส้นทางลาดชันเล็กน้อยต่อไปเข้าถนนดินระยะทาง ประมาณ500 เมตรเส้นทางลาดชันเล็กน้อยในฤดูฝนจะเข้าได้เพียงรถขับเคลื่อนสี่ล้อหลังจากเน้นใช้การเดิน เท้าไปตามทาง อีกประมาณ100เมตรจะพบตัวน้ำตก

น้ำตกแมว่องเป็นน้ำตกขนาดเล็กแต่มีน้ำตลอดปีน้ำตกมีลักษณะเป็น2ชั้นแต่ละชั้นสูงประมาณ1.5เมตรระยะน้ำตกอิสระประมาณ1เมตรแต่ละชั้นเป็นแอ่งน้ำขนาดประมาณ5- 10 เมตรน้ำลึกประมาณ50 เซนติเมตรเป็นน้ำตกที่เหมาะสมสำหรับการเล่นน้ำพักผ่อนและรับประทานอาหารไม่มีอันตรายไม่สูงชันสภาพโดยรอบน้ำตกเป็นป่าดิบเขาค่อนข้างหนาแน่นอุดมสมบูรณ์องค์การบริหาร ส่วนตำบลเทพเสด็จจัดทำบุญบวชป่าเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และได้จัดทำห้องน้ำกิ่งชั่วคราว บริการนักท่องเที่ยว

ภาพที่50น้ำตกแมว่อง

3)วัดปางไฮ

ที่มิจัยและนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จดำเนินการสำรวจพื้นที่น้ำตกเทพเสด็จในวันที่27มกราคม2555เวลาประมาณ14.30น. พบว่า วัดปางไฮมีจุดเด่นที่สำคัญคือภาพไม้แกะสลักภาพพุทธประวัติเป็นส่วนหนึ่งของวิหารวัดปางไฮไม้ที่นำมาแกะสลักเป็นไม้ที่ลึ้มเองในพื้นที่ตำบลไม่ได้เกิดจากการตัดไม้มาใช้งานประชาชนนำมารวบรวมที่วัดและทำการแกะสลักเป็น ภาพพุทธประวัติไม้หน้ากว้างเมื่อแกะสลักแล้วนำมาทำเป็นบานประตูส่วนไม้ที่มีขนาดเล็กกว่าแกะสลักแล้ว นำไปประดับรายรอบผาผนังภายในวิหารวัดปางไฮ ตั้ง อยู่ ต. ด. ถ. น. น. ห ลัก ข อ ง ต ำ บ ล ส เ ต ว ก ต อ ก ร เ ข า เ ยี ย ม ช ม วัด

ตั้งอยู่บริเวณใกล้ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชน และโรงเรียนบ้านปางไฮ

ภาพที่ 51 ภาพไม้แกะสลักภาพพุทธประวัติวัดปางไฮ

4) วัดตาดเหมย(องค์พระสรพพัญญ)

ทีมวิจัยและนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จดำเนินการสำรวจพื้นที่น้ำตกเทพเสด็จ ในวันที่ 27 มกราคม 2555 เวลาประมาณ 16.00 น. พบว่า วัดตาดเหมยมีจุดเด่นที่สำคัญ คือ องค์พระสรพพัญญเป็นพระพุทธรูปไม้โดยทางเข้าวัดเป็นถนนคอนกรีตหมู่บ้านสภาพเส้นทางลาดชันเล็กน้อยระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตรองค์พระสรพพัญญเป็นพระพุทธรูปทแกะสลักจากไม้จำปีขึ้นเดียว ความกว้างองค์พระประมาณ 2.5 เมตรไม้จำปีที่นำมาแกะสลักเป็นไม้ที่ล้มเองมานานับร้อยปีและฝังดินอยู่ในพื้นที่หมู่ 6 อายุต้นจำปนาจะมีอายุหลายร้อยปีไม่ได้เกิดจากการตัดไม้ของชุมชนแต่อย่างไรประชาชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ และทหารรวมกันชักลากออกพื้นที่ป่านำไปแกะสลักในตัวเมืองเชียงใหม่แล้วอัญเชิญมาประดิษฐานที่วัดตาดเหมยซึ่งเป็นพื้นที่เดิมที่พบไม้ล้มอยู่องค์พระสรพพัญญเป็นพระพุทธรูปไม้แกะสลักที่มีความสวยงามมากเนื่องจากพระเห็นเป็นเนื้อไม้จำปีที่มีสีสรรและลวดลายที่สวยงามแตกต่างจากพระพุทธรูปทั่วไปและหาชมได้ยาก

ภาพที่52ภาพพระพุทธรูปไม้แกะสลักวัดตาดเหมย

4.3 ผลการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ

จากการจัดเวทีสนทนากลุ่มระดมความเห็นจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนทั้ง8 หมู่บ้านในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ(จัดรวมกับการจัดเวทีประชาคมระดับหมู่บ้านและระดับตำบลเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นและแผนชุมชนประจำปีพ.ศ.2556) ในระหว่างวันที่22- 26เมษายนพ.ศ.2556ตาม วันเวลาและสถานที่ดังต่อไปนี้

ตารางที่3แสดงกำหนดการจัดเวทีทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ

ลำดับที่	วันเดือนปี	เวล	สถานที่	จำนวนผู้เข้าร่วม
1	23เมษายน56	09.00- 12.00น.	ศาลาเอนกประสงค์ชุมชน บ้านปางบง	22
2	23เมษายน56	13.00- 16.00น.	ศาลาเอนกประสงค์ชุมชน บ้านกำแพงหิน	28
3	24เมษายน56	09.00- 12.00น.	ศาลาเอนกประสงค์ชุมชน บ้านป่าปาน	19
4	24เมษายน56	13.00- 16.00น.	วัดบ้านแมตตอนหลวงชุมชน บ้านแมตตอนหลวง	23
5	25เมษายน56	09.00- 12.00น.	วัดพงษ์ทองชุมชนบ้านพงษ์ทอง	18
6	25เมษายน56	13.00- 16.00น.	ศาลาเอนกประสงค์ชุมชน บ้านดง	25
7	26เมษายน56	09.00- 12.00น.	อาคารประชุมองค์การบริหาร ส่วนตำบลเทพเสด็จ	32
8	26เมษายน56	13.00- 16.00น.	สำนักสงฆ์ชุมชนบ้านน้ำโจง	15
รวม				182

1) ผลการระดมความเห็นเพื่อจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปางบงตำบล

เทพเสด็จ

จากการจัดเวทีทบทวนทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านปางบงผู้เข้าร่วมเวทีมีความเห็นตรงกันว่าชุมชนบ้านปางบง(รวมไปจนถึงบ้านกำแพงหินและบ้านแม่ตอน)เป็นเส้นทางเดินทางผ่านไป ยังจุดหมายทางการท่องเที่ยวที่สำคัญและเป็นที่รู้จักคือน้ำตกและอุทยานแห่งชาติในแต่ละปีช่วงเทศกาลปีใหม่และสงกรานต์จึงมีประชาชนและนักท่องเที่ยวเดินทางผ่านชุมชนเป็นจำนวนมากแต่ยังไม่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้

ศักยภาพของชุมชนที่พบจากการวิจัยประกอบด้วย

จุดแข็ง

- วัฒนธรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมีรูปแบบวิถีชีวิตการอยู่รวมกับป่าได้อย่างชัดเจนจากการปลูกเมี่ยง/ชาและกาแฟซึ่งต้องรักษาป่ามีความสมบูรณ์ไม่เกิดไฟป่าจึงจะได้ผลผลิตจากทั้งเมี่ยง/ชาและกาแฟ เปรียบได้หลักมีของป่าเช่นน้ำผึ้งผักป่าชนิดต่างๆเป็นรายได้เสริม
- น้ำตกห้วยแก้วเป็นน้ำตกที่ยังไม่ถูกบุกรุกมากนักมีสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์มีน้ำไหลตลอดทั้งปีประชาชนในชุมชนเห็นพ้องรวมกันว่าพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้
- ชุมชนบ้านปางบงเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้กับศูนย์พัฒนาโครงการหลวงป่าเมี่ยงซึ่งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวประกอบด้วย 1) กิจกรรมชมแปลงวิจัยเกษตรภายในศูนย์ฯ เช่น หน่วกล้วยไม้กระถางเฟินหนังเฟิน นาคราช ร่องเท้านารีลับวนิลาล๑ 2) กิจกรรมชมสวนกาแฟอาราบิก้าพันธุ์ดีของโครงการหลวงและ เกษตรกร 3) กิจกรรมการแสดงทางวัฒนธรรมเช่นการต้อนรับบายศรีสู่ขวัญการแสดงฟ้อนเล็บดนตรีพื้นเมือง เป็นต้น
- มีผลิตภัณฑ์ใบชา, เห็ดหอม, หน่อไม้, น้ำผึ้งป่า
- นวดแผนไทย(ก.ศ.น.)+ อบสมุนไพร - หมอพื้นบ้าน

จุดอ่อน

- ทางไปน้ำตกไม่มีถนนตัดผ่าน - ป้ายบอกทางเส้นทางไม่ดีไม่มีป้ายแนะนำต้นไม้
- ขาดไกด์นำทางภาษาโดยเฉพาะ - ขาดตลาดในการจำหน่ายสินค้าพัฒนาผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์น้ำกับ - ชุมชนอื่นขาดเครื่องอบใบชา - ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์เลยมีแต่โทรศัพท์บ้าน TOT

นอกจากนี้ภายในชุมชนยังได้จัดสร้าง**บ้านพักรอรับนักท่องเที่ยว**จำนวน1 หลังรับนักท่องเที่ยวแบบครอบครัวและหมู่คณะได้ไม่เกิน10คนบริหารจัดการโดยกลุ่มอสม.ของชุมชนบ้านปางบาง ประกอบกับมีกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนได้แก่การเดินป่าศึกษาธรรมชาติการดูนกชมสวนกาแฟและ ชมทิวทัศน์ตลอดจนกิจกรรมชมเสียงสะท้อนหรือEcho-hillแปนตนซึ่งอยู่ในระหว่างการศึกษาวิจัยของสถาบันวิจัย เกษตรที่สูง(คณะทำงานสนับสนุนมูลนิธิโครงการหลวง)ยังไม่สามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นรูปธรรม

ในการนี้ผู้เข้าร่วมเวทีมีความเห็นตรงกันว่า**น้ำตกห้วยแก้ว**เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีจุดเด่นเนื่องจากเป็นน้ำตกที่ตั้งอยู่ในบริเวณป่าต้นน้ำมีน้ำตลอดทั้งปี(เป็นพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษ โดยไม่ใช้ยานยนต์)เส้นทางระหว่างการเดินทางจากชุมชนไปยังน้ำตกประมาณ6 กิโลเมตรเป็นพื้นที่ธรรมชาติดัดแปลง/พื้นที่ชนบทได้แก่สวนเมี่ยง-ซากาแฟที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของการดำรงอยู่ร่วมกับ ป่ารักษาป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์มาได้ยาวนานแตกต่างจากชุมชนใกล้เคียงเชียงใหม่แห่งอื่นๆที่เปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและทำลายป่าธรรมชาติจนเสื่อมโทรม กระนั้นก็ตามผู้เข้าร่วมเวทีมีความเห็นว่าเส้นทางเดินทางไปยังน้ำตกห้วยแก้วมีความยากลำบากใช้เวลานานกว่าครึ่งวันจึงจะถึงที่ตั้งของน้ำตกในเวทีประชาคมจัดทำแผนชุมชนผู้เข้าร่วมเวทีจึงได้เสนอแผนพัฒนาเส้นทางเดินเท้าไปยังน้ำตกห้วยแก้วเพื่อให้สามารถเข้าถึงน้ำตกห้วยแก้วได้โดยสะดวก

อย่างไรก็ตามนายมานพใจสุขเสริญผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านปางบางได้กล่าวในเวทีจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในครั้งนี้ว่า“ชุมชนบ้านปางบางได้ดำเนินการเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนมานานแต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จการดำเนินการยังขาดความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนอยู่มาก การจัดประชุมหารือแต่ละครั้งทำได้ยาก ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะยังไม่เข้าใจว่าการท่องเที่ยวคืออะไรและจะช่วยพัฒนาชุมชนรวมทั้งวิถีชีวิตของตนเองได้อย่างไร ปัจจุบันต่างคนต่างต้องเร่งประกอบอาชีพของตนเองโดยเฉพาะการดูแลสวนซากาแฟซึ่งเป็นรายได้หลักจนมีคำกล่าวกันในชุมชนว่าถ้ามีแต่ประชุมหญ้าในสวนก็จะออก(รก)หน่วย(ผล)กาแฟสุกกี้จะหล่น กระนั้นก็ตามคณะกรรมการชุมชนก็ยังพยายาม หาแนวทางพัฒนาชุมชนในทุกด้านส่วนเรื่องการท่องเที่ยวก็ต้องคิดว่าจะไม่ให้กระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างไรอีกทั้งยังมีส่วนช่วยพัฒนาชุมชนและยกระดับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนได้อย่างไรแทนที่จะปล่อยให้นักท่องเที่ยวผานชุมชนไปอย่างที่ผานมา”

2) ผลการระดมความเห็นเพื่อจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านกำแพงหินด้าบล

เทพเสด็จ

ชุมชนบ้านกำแพงหินมีที่ตั้งของชุมชนอยู่ใกล้กับถนนสายปางแฟน-แจ้ซ้อนซึ่งในช่วงเทศกาลหรือวันหยุดยาวเช่นช่วงปีใหม่สงกรานต์จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางผ่านไปยังน้ำตกแจ้ซ้อนซึ่งเป็นจุดหมายทางการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว รวมทั้งยังเป็นเส้นทางผ่านของการจัดการท่องเที่ยวดอยลังกา/ภูลังกาของอุทยานแห่งชาติขุนแจที่จะนำนักท่องเที่ยวเดินทางผ่านขึ้นลงเป็นประจำ

จากการระดมความคิดเห็นพบทวนสถานการณ์การท่องเที่ยวที่ผ่านมา ผู้เข้าร่วมเวทีมีความเห็นตรงกันว่า ประชาชนในชุมชนยังไม่ได้รับผลประโยชน์ใดๆ จากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นแม้ชุมชนจะมีผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในชุมชนเช่นน้ำผึ้งเมี่ยงชา กาแฟพลับแต่ก็ยังไม่สามารถจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวได้ในการนี้ กลุ่มแม่บ้านที่เข้าร่วมเวทีแสดงความเห็นว่าอาจเป็นผลมาจากการไม่มีร้านค้าชุมชนที่ชัดเจนผลิตภัณฑ์ของชุมชน กระจายอยู่ในครัวเรือนแต่ละหลังจึงไม่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวแวะพักหรือมาท่องเที่ยวและซื้อผลิตภัณฑ์ของชุมชน สำหรับพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนบ้านกำแพงหินมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ธรรมชาติ ดัดแปลง/พื้นที่ชนบทประกอบด้วยสวนเมี่ยง-ชาและกาแฟและมีเส้นทางเดินเท้าไปยังดอยลังกา/ภูลังกา ซึ่งเป็นพื้นที่ธรรมชาติเชิงสันโดษที่ผ่านมาอุทยานแห่งชาติขุนแจได้นำนักท่องเที่ยวผ่านขึ้นลงบริเวณชุมชนบ้านกำแพงหิน และชุมชนบ้านแม่ตอนในเวทีประชาคมผู้เข้าร่วมเวทีจึงได้เสนอแผนพัฒนาเส้นทางเดินเท้าไป ยังดอยลังกา/ภูลังกา และการฝึกอบรมภาษาอังกฤษและภาษาจีนเพื่อการท่องเที่ยวในการนี้ทีมวิจัยได้นำคืนข้อมูลเกี่ยวกับ “กุหลาบขาวดอยลังกา” ที่พบได้เฉพาะบริเวณยอดดอยลังกาซึ่งได้รับการยืนยันจากนายกองค การบริหาร สวนตำบลเทพเสด็จและผู้เข้าร่วมเวทีอีกจำนวนหนึ่งว่าจากการจัดพิธีสงฆ์น้ำพระธาตุในวันที่.... มีนาคม 2556 ที่ผ่านมาพบว่ามี “กุหลาบขาวดอยลังกา” กำลังบานอยู่บนยอดดอยและพบว่ามีปริมาณมาก จึงคาดว่า ช่วงเวลาเดือนกุมภาพันธ์-เมษายนของทุกปีจะสามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อชมความงามของ “กุหลาบขาวดอยลังกา” ได้อีกกิจกรรมหนึ่งนอกเหนือจากการจัดกิจกรรมดอกเสี้ยวบานในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปีนอกจากนี้ยังพบศักยภาพของชุมชนดังนี้

จุดแข็ง

- ถนนผ่านหมู่บ้านไฟฟ้าโทรศัพท์ - มีประปาภูเขา - ทางขึ้นภูลังกา
- ทางขึ้นน้ำตกภูลังกา - ผลิตภัณฑ์การเกษตรพื้นบ้านครบเช่นเลี้ยงผึ้งธรรมชาติผึ้งโพรงกาแฟฯ

จุดอ่อน

- ถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ - พบนักท่องเที่ยวทั้งชายไม่มีป้ายบอกเตือน
- ไม่มีห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยว - ขาดร้านค้าชุมชนที่จะรวมของมาขาย
- น้ำเสาะรสถูกปลั้บตางคนตางขายไม่มีจุดขายรวม - ขาดเงินทุน
- ตลาด(ที่ให้นักท่องเที่ยวแวะซื้อ)
- มีภูมิปัญญาจักรสานแต่ไม่สามารถทำตามแบบที่ชาวบ้านตามตลาดได้(ขาดการพัฒนา)

อย่างไรก็ตามนายธวัชจันทร์เพ็ญรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จได้แสดงความเห็นต่อ การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนว่า“ชุมชนบ้านกำแพงมีโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการเป็นจุด บริการให้ชมมรดกการท่องเที่ยวทั้งในตำบลเทพเสด็จและการท่องเที่ยวบนดอยลังกาแล้วคือบ้านกำแพงหิน มีศาลาเอนกประสงค์ห้องน้ำและสถานที่จอดรถที่รองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งนักท่องเที่ยวทั่วไป นักท่องเที่ยวแบบหมู่คณะสิ่งที่ยังขาดอยู่คือการให้ข้อมูลวิถีชีวิตและแหล่งท่องเที่ยวของตำบลเทพเสด็จ โดยเฉพาะวิถีชีวิตที่อยู่รวมกับปามาได้ยาวนาน มีส่วนเกี่ยวข้องกับเส้นทางการค้าเมี่ยงในอดีตเป็นสินค้า หลักอีกประเภทหนึ่งของลานนาและมีสวนสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์และบุคคลสำคัญของเมืองเชียงใหม่ ปัจจุบันยังมีองค์ความรู้อุปกรณ์ตลอดจนเรื่องราวต่างๆเช่นการไผมาต่างว้าวต่างคาเมี่ยงในอดีต สิ่งเหล่านี้มีคุณค่าต่อการเรียนรู้เมื่อออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของตำบลได้แล้วก็ควรประสานความ รวมนี้ออกมาช่วยกันเพิ่มเป็นแพคเกจการท่องเที่ยวจัดการท่องเที่ยวร่วมกันคือหลังจากท่องเที่ยว บนดอยลังกาแล้วแวะพักหรือท่องเที่ยวต่อในตำบลเทพเสด็จอีก1- 2วันได้อหรือไม่...”

3) ผลการระดมความเห็นเพื่อจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านป่าป่านตำบล

เทพเสด็จ

ชุมชนบ้านป่าป่านมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ธรรมชาติดัดแปลง/พื้นที่ชนบทได้แก่สวนเมี่ยง- ชาและกาแฟแต่มีสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์สภาพแวดล้อมการตั้งบ้านเรือนมีความกลมกลืนกับธรรมชาติมี ทิวทัศน์ที่สวยงามกลายเป็นจุดดึงดูดใจใหม่เอกชน(นายทุน)จากนอกพื้นที่เข้ามาซื้อที่และบางรายอาศัยอยู่ รวม กับประชาชนในชุมชนโดยพบการสร้างบ้านบนต้นไม้ภายในชุมชนและมีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจขอ เขามา พักค้างคืนแต่ไม่สามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทั่วไปได้ศักยภาพของชุมชนประกอบด้วย

จุดแข็ง

- วัฒนธรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั้งนี้พบว่ามีการประกาศที่บ่งบอกถึงการเป็นพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ป่า ติดไวหนทางเขาชุมชนอย่างชัดเจนโดยมีเป้าหมายสำคัญคือการเก็บรักษาเอาไว้ให้เป็นมรดกลูกหลาน นอกจากนี้ในอดีตพบเตาปูลูในลำห้วยซึ่งอยู่ในเขตของชุมชนแต่มีประชาชนจากนอกชุมชนมาจับลาออกไปจน พบได้น้อยลงประชาชนในชุมชนจึงตระหนักและเริ่มหวงแหนเผ่าระวังการลาเตาปูลูในชุมชนเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย และหากพบไฟไหม้เตาปูลูเพิ่มมากขึ้นก็จะสามารถนำมาใช้เป็นจุดดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวได้เช่น

- พบวิวทิวทัศน์ที่สวยงามเนื่องจากเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บน- อากาศเย็นสบาย
- ป่าไม้สมบูรณ์ - ดอกซากุระ - สมุนไพรพื้นบ้าน
- มีผลิตภัณฑ์เช่นน้ำผึ้งป่าเมี่ยงชากาแฟและดอกลิงลาว - หมอพื้นบ้านหมอผี/ทรงเจ้า

จุดอ่อน

- ขาดการพัฒนาเส้นทางเดิน ถนนแคบทางไกล
- ประชาสัมพันธ์
- ยังขาดเงินลงทุน
- ขาดการรวมกลุ่ม

อุปสรรค

- สัญญาณโทรศัพท์ไม่ดี จากศักยภาพของชุมชนผู้นำชุมชนจึงมีแนวคิดร่วมมือกับเอกชน

จัดการท่องเที่ยวในชุมชน

ดังกล่าวของนายศรีหมื่นอดีตกำนันตำบลเทพเสด็จที่กล่าวว่า “จากการที่มีเอกชนเข้ามาสร้างบ้านต้นไม้อยู่ภายในชุมชนที่ผ่านมามีแขกหรือญาติของเจ้าของบ้านเข้ามาพักอาศัยและถูกกล่าวถึงมีนักท่องเที่ยวสนใจติดต่อขอเช่าพักแต่ยังไม่ให้บริการไม่ได้ ต่อมาไดหารือกับเอกชนซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีที่จะเปิดให้นักท่องเที่ยวเช่าพักแต่เน้นให้ชุมชนได้ประโยชน์มากกว่าโดยอาจจะเช่าชมได้แต่การพักอาศัยอาจตั้งราคาไวสูงและจัดให้เขาพักในบ้านพักของชุมชนในรูปแบบของโฮมสเตย์ก่อนซึ่งปัจจุบันมีบ้านที่พร้อมให้นักท่องเที่ยวได้ 3-5 หลังแต่ต้องเรียนรู้เรื่องการให้บริการความสะดวกให้พร้อมเสียก่อนนอกจากนี้ชุมชนยังมีแนวคิดรวมกลุ่มกันจัดสร้างบ้านต้นไม้หลังเล็กๆเป็นสถานที่ให้บริการอาหารและอาหารว่าง แก่ นักท่องเที่ยวที่จะเริ่มเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้นเนื่องจากมีผู้ประกอบการเอกชนเข้ามาติดต่อขอเช่าใช้พื้นที่จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโหนดสิง เช่นเดียวกับที่ชุมชนบ้านน้ำไค้โดยชุมชนจะได้อาหารต้นไม้ต้นละ

3,000-5,000บาท ต่อปีได้ค่าบำรุงสถานที่ 50,000บาทต่อปีเยาวชนจะได้รับการจ้างให้เป็นทีมงาน แม่บ้านจะทำอาหารบริการนักท่องเที่ยว หากมีบ้านพักรับรองก็จะทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยว และใช้จ่ายในชุมชนเพิ่มขึ้น...” นอกจากนี้นายอินผวน ทะนาวผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านป่าปายยังได้กล่าวเสริมอีกว่า “ที่ผ่านมาชุมชนบ้านป่าปายได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาท่องเที่ยวและดูงาน โดยเฉพาะการผลิตผึ้งซึ่งในอดีตได้รับการส่งเสริมจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่จนชุมชนบ้านป่าปาย (รวมทั้งชุมชนอื่นๆในตำบลเทพเสด็จ) เป็นแหล่งผลิตน้ำผึ้งต่อมามีเอกชนต้องการให้ชุมชนบ้านป่าปายผลิตน้ำผึ้งเพื่อส่งไปจำหน่ายยังประเทศเกาหลีและจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ดูงานเคยมีนักท่องเที่ยวติดต่อเข้ามาต้องการพักเป็นหมู่คณะที่ชุมชนยังไม่พร้อมที่จะให้บริการ...”

นอกจากที่กล่าวมาแล้วชุมชนบ้านป่าปายยังมีทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นจุดชมวิวดอยกิ่วลมซึ่งเป็นสถานที่ชมทัศนียภาพจังหวัดเชียงใหม่ในเวลากลางคืนที่สวยงาม ที่ผ่านมามีเยาวชนของชุมชนได้นำเพื่อนๆที่เป็นนักเรียนนักศึกษาจัดกิจกรรมกางเต็นท์ชมพลุและดอกไม้ไฟในช่วงเทศกาลลอยกระทงปีใหม่เป็นประจำทุกปี อีกทั้งยังมีแหล่งน้ำลำห้วยที่ประชาชนผู้เข้าร่วมเวทีมีความเห็นให้ร่วมกันปรับปรุงเป็นแหล่งพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะชาวต่างชาติที่เข้ามาทำกิจกรรมโหนดสิงเป็นต้น

4) ผลการระดมความเห็นเพื่อจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านแมตอนตำบล

เทพเสด็จ

ชุมชนบ้านแมตอนมีพื้นที่ส่วนใหญ่จัดเป็นพื้นที่ธรรมชาติดัดแปลง/พื้นที่ชนบทประกอบด้วยสวนเมี่ยง-ชาและกาแฟเช่นเดียวกับชุมชนอื่นๆจากการจัดเวทีพบว่าชุมชนบ้านแมตอนมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวประกอบด้วย

จุดแข็ง

- เส้นทางขึ้นดอยลังกา(ชมวิว, หนาผา, ชมพระอาทิตย์ขึ้น/ตก)-มีกลุ่มผู้นำเที่ยว(ประมาณ20คน)
- มีกลุ่มประกอบการโฮมสเตย์(มีอยู่แล้ว1กลุ่ม)17 หลัง

จุดอ่อน

- ที่ตั้งหมู่บ้านไม่อยู่ติดถนนสายหลัก- ยังขาดความรู้ด้านภาษาอังกฤษ
- ยังขาดการประชาสัมพันธ์การตลาดโฮมสเตย์

อย่างไรก็ตามการจัดเวทีในครั้งนี้ยังพบอีกว่าชุมชนบ้านแมตอนมีศักยภาพในการผลิตกาแฟพบการจัดสร้างโรงคั่วกาแฟภายในชุมชนนอกจากนี้ยังพบว่าเคยมีการรวมกลุ่มให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์จำนวน17หลังเป็นเครือข่ายโฮมสเตย์ร่วมกับชุมชนบ้านแม่กำปองและเคยให้บริการแก่นักศึกษาแลกเปลี่ยนชาวต่างชาติเข้ามาพักและท่องเที่ยวภายในชุมชน แต่การดำเนินการไม่สามารถขยายการตลาดต่อไปได้ปัจจุบันยังเหลือบ้านพักโฮมสเตย์เพียงหลังเดียวที่ยังมีนักท่องเที่ยวและบุคคลรู้จักเข้ามาพักอยู่อย่างต่อเนื่องอย่างไรก็ตามจากการที่ชุมชนบ้านแมตอนเป็นชุมชนที่มีเส้นทางเดินเท้าไปยังดอยลังกา/ภูลังกาและมีประชาชนจำนวนหนึ่งเคยให้บริการเป็นลูกหาบและนำคณะนักท่องเที่ยวเดินเท้าขึ้นไปยังยอดดอย แต่ประสบปัญหาเส้นทางยากลำบากใช้เวลาเดินทางเป็นเวลานานจึงได้เสนอในเวทีประชาคมให้จัดทำเส้นทางเดินเท้าขึ้นดอยลังกา/ภูลังกาให้มีความสะดวกมากขึ้น ต่อกรณีการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวผู้เข้าร่วมเวทีเสนอให้มีการพัฒนาศักยภาพกลุ่มโฮมสเตย์และการดำเนินการด้านการตลาดทั้งในด้านการให้บริการที่พักและการท่องเที่ยวบนดอยลังกา/ภูลังกาเพื่อให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นและสม่ำเสมอมากกว่าในอดีตที่ผ่านมา

5) ผลการระดมความเห็นเพื่อจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านพงษ์ทอง ตำบล

เทพเสด็จ

ชุมชนบ้านพงษ์ทอง มีพื้นที่ส่วนใหญ่จัดเป็นพื้นที่ธรรมชาติดัดแปลง/พื้นที่ชนบทศักยภาพของชุมชนพบว่าเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและยังมีอาหารพื้นบ้านที่ใช้วัตถุดิบจากป่า อย่างชัดเจนประกอบด้วยยาไ้ใบเมี่ยงแกงต๋นกล้วยแกงแคดอกกลลวดอกแค+น้ำพริกหนุ่ม+น้ำพริกตาแดงแกงหน่อไม้ยาหน่อไม้ นอกจากนี้ยังมีผู้ประกอบการเอกชนเข้ามาดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโชนสลิ้งโดย ไซชื่อทางการควา“ตราคอนไฟล์ท”มีนักท่องเที่ยวนเข้ามาแต่ยังไม่สม่ำเสมอการเข้ามาประกอบการส่งผลให้ชุมชนได้รับเงินอุดหนุนปละ50,000 บาทและกลุ่มแม่บ้านได้ให้บริการอาหารแก่นักท่องเที่ยวในราคา70 บาท/คน/มื้อแต่เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวยังไม่มากทำให้ผลตอบแทนที่ได้รับยังไม่มากด้วยเช่นกันต่อกรณีการจัดทำประชาคมประชาชนผู้เข้าร่วมเวทีเสนอให้มีการจัดทำเส้นทางเดินเท้าเพื่อการท่องเที่ยวไปยัง **ม่อนถาชี**ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าธรรมชาติที่มีสมุนไพรมากกว่า100 ชนิดอีกทั้งยังเชื่อมต่อไปยังชุมชนบ้านป่าป่านได้รวมทั้งการฝึกอบรมภาษาอังกฤษและภาษาจีนเพื่อการท่องเที่ยว ในการนี้ผู้เข้าร่วมเวทีได้เสนอความเห็นต่อการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนโดยให้ความสนใจการให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกันทั้ง8ชุมชนในพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ

6) ผลการระดมความเห็นเพื่อจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านดง ตำบลเทพ

เสด็จ

ชุมชนบ้านดงมีพื้นที่ส่วนใหญ่จัดเป็นพื้นที่ธรรมชาติดัดแปลง/พื้นที่ชนบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญคือน้ำตกตาดเหมยหรือน้ำตกเทพเสด็จซึ่งเหมาะแก่การพักผ่อนมีพระพุทธรูปไม้และวัดที่สวยงาม นอกจากนี้ยังมีสภาพบ้านเรือนที่กลมกลืนกับธรรมชาติเป็นปัจจัยเอื้อต่อการให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์จากการจัดเวทีในครั้งนี้ผู้เข้าร่วมเวทีได้แสดงความเห็นวาศักยภาพของชุมชนประกอบด้วย

จุดแข็ง

- มีวัฒนธรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทำให้น้ำตกที่มีน้ำไหลตลอดทั้งปี
- ถนนเข้าถึงชุมชนค่อนข้างดีเข้าถึงได้โดยสะดวก - มีพืชผลพื้นบ้านครบเช่นสวนกาแฟเมี่ยงใบชา
- มีผลิตภัณฑ์พื้นบ้านทางการเกษตรครบเช่นไมกวาด(ดอกหญ้า)น้ำผึ้งธรรมชาติดอกกลลวาลูกพลับลูกท้อ
- องค์พระเป็นไม้(อายุหนึ่งพันปี)

จุดอ่อน

- ถนนชำรุดบางที่ - ถนนแคบการเดินทางต้องใช้ความระมัดระวัง-ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์
- ปายบอกทางไปน้ำตกไม่ชัดเจน

การค้นหาโอกาส/อุปสรรค

- มีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมาเที่ยวจำนวนมากตามปลายของการท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตามที่ผ่านมาประชาชนยังขาดความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว แม้จะมีอดีตผู้ว่าการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามาปลูกบ้านพักอยู่ในชุมชนและเคยมีโอกาสดำเนินการกันแต่ประชาชนยังไม่พร้อมจึงยังไม่สามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างไรก็ตามหลังการจัดเวทีคณะกรรมการบริหารอบต.ผู้ใหญ่บ้านสมาชิกอบต.และผู้เข้าร่วมเวทีรวมประมาณ 10 คนได้นำทีมวิจัยลงพื้นที่ชุมชนบ้านดงเพื่อสำรวจสภาพพื้นที่ของชุมชนและน้ำตกเทพเสด็จแห่งที่ 2 ที่กลุ่มเยาวชนในชุมชนร่วมกันสร้างศาลาสำหรับพักผ่อนอีกทั้งยังพบ กลุ่มอาชีพทำโคมไฟประดับหลากสีที่ดำเนินการอยู่ในชุมชนภายหลังการลงพื้นที่ได้มีการหารือร่วมกันและ ได้รับข้อเสนอให้มีการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวทั้งในด้านการให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์การนำเที่ยว การให้บริการอาหารและเห็นด้วยต่อการจัดการท่องเที่ยวเดินป่าศึกษาธรรมชาติเชื่อมโยงกัน 8 ชุมชนในตำบลเทพเสด็จซึ่งสามารถทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวในตำบลเทพเสด็จได้เป็นเวลานานมากยิ่งขึ้น

7) ผลการระดมความเห็นเพื่อจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปางไฮ ตำบลเทพ

เสด็จ

ชุมชนบ้านปางไฮ มีพื้นที่ส่วนใหญ่จัดเป็นพื้นที่ธรรมชาติดัดแปลง/พื้นที่ชนบทมีโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมแก่การเป็นศูนย์กลางรองรับนักท่องเที่ยว โดยมีสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลตั้งอยู่มีอาคารประชุมที่รองรับนักท่องเที่ยวแบบหมู่คณะได้เป็นจำนวนมากกว่า 100 คนมีลานจอดรถบริเวณข้างหอประชุมหน้าวัดปางไฮและยังเป็นสถานที่จัดงานเทศกาลดอกเสี้ยวบาน นอกจากนี้ในชุมชนบ้านปางไอยังมีประชาชนที่ได้รับการส่งเสริมให้ปลูกกาแฟในยุคนแรก สามารถบอกเล่าเรื่องราวการพัฒนาอาชีพการปลูกกาแฟในพื้นที่ตำบลเทพเสด็จได้เป็นอย่างดีในชุมชนยังมีน้ำตกแม่วองเป็นน้ำตกขนาดใหญ่สำหรับการจัดเวทีพบศักยภาพของชุมชนประกอบด้วย

จุดแข็ง

- วัฒนธรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- มีที่ตั้งติดริมถนนใหญ่
- เป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล
- เป็นศูนย์รวมการแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้านเชนดนตรีไทยกลองยาวภาพแกะสลักแป้นตน
- พบสภาพธรรมชาติที่สมบูรณ์มีน้ำตกแม่วองเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน
- เป็นชุมชนแรกที่เดินทางเขาสูตำบลเทพเสด็จ
- เป็นจุดศูนย์กลางของตำบล

จุดอ่อน

- เส้นทางเดินทางไปยังน้ำตกขรุขระ
- การติดต่อสื่อสารไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่
- พบการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูงมีการแข่งขันกันจำหน่ายผลผลิตขาดการร่วมมือของผู้ประกอบการทำให้ราคาสินค้าไม่แน่นอน(เช่นตั้งราคากันเองทำให้ราคาคตก)

ในการนี้ผู้เข้าร่วมเวทีได้แสดงความเห็นต่อการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในครั้งนี้ โดยเป็นกังวลว่าที่ผ่านมาหน่วยงานเขมาส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวหลายหน่วยงานแต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ ปัญหาสำคัญที่พบคือการดำเนินการด้านการตลาดกล่าวคือส่งเสริมการท่องเที่ยวแล้วแต่ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาอย่างต่อเนื่องดังกรณีการเป็นเครือข่ายบริการที่พักแบบโฮมสเตย์กับชุมชนแม่กำปองของชุมชนบ้านแม่ต๋อน ซึ่งภายหลังไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาทำให้ต้องยุติการดำเนินการไป

8) ผลการระดมความเห็นเพื่อจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านน้ำโคง ตำบลเทพเสด็จ

ชุมชนบ้านน้ำโคงมีพื้นที่ส่วนใหญ่จัดเป็นพื้นที่ธรรมชาติดัดแปลง/พื้นที่ชนบทศักยภาพของชุมชนประกอบด้วย

จุดแข็ง

- มีผลิตภัณฑ์บริการและทรัพยากรธรรมชาติเช่นน้ำผึ้งป่าสมุนไพรและวิวทิวทัศน์
- วัฒนธรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

จุดอ่อน

- ยังขาดความรู้เรื่องการแปรรูปสินค้า
- ยังขาดความรู้เรื่องการจัดการเช่นการทำบัญชีการตลาด เป็นต้น

โอกาส

ชุมชนบ้านน้ำโคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของตำบลเทพเสด็จ เนื่องจากมีผู้ประกอบการเอกชนเข้ามาดำเนินกิจกรรมการโหนสลิงมีชื่อการค้าคือ “จิ้งเกิลไฟลท์” ซึ่งเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นกิจกรรมการโหนสลิงที่สูงและมีระยะทางการโหนกว่า 3 กิโลเมตร ชุมชนบ้านน้ำโคงได้รับเงินอุดหนุนจากการประกอบการท่องเที่ยวปีละ 50,000 บาท และกลุ่มแม่บ้านได้ให้บริการอาหารแก่นักท่องเที่ยวในอัตรามื้อละ 130 บาท/คนโดยใช้ที่ทำการกำนันตำบลเทพเสด็จเป็นศูนย์อาหารและจำหน่าย

สินค้าให้นักท่องเที่ยวเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาอย่างต่อเนื่องชุมชนบ้านนาโค้งจึงมีรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกันและยังพบว่ากิจกรรมโหนสลิงจะเปิดขยายเส้นทางการโหนสลิงใหม่ระยะทาง เพิ่มขึ้นอีกด้วย

สรุปภาพรวมทั้งตำบล

จากการจัดเวทีคืบข้อมูลระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จสรุปได้ว่าแหล่งที่ตั้งชุมชนทั้ง8แห่งในตำบลเทพเสด็จจัดเป็นพื้นที่ธรรมชาติดัดแปลง/พื้นที่ชนบท (modified natural area/rural area-MN)ตามหลักการกำหนดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (recreation opportunity spectrum: ROS)ซึ่งสามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวดังนี้

- การเดินชมธรรมชาติ(walking for pleasure)
- การพักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ(relaxing)
- การตกปลา(fishing)(กระทำโดยเฉพาะในพื้นที่ที่ไม่ใช่พื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย)
- การขับรถเพื่อชมทัศนียภาพ(autotour/sightseeing)
- การขี่จักรยาน(biking/bicycling)
- การพักแรมด้วยเต็นท์(tent camping)
- การปิกนิก(picnicking)
- การศึกษาธรรมชาติโดยอาศัยโปรแกรมสื่อความหมายเช่นการนำศึกษาธรรมชาติโดยนักสื่อความหมาย(conducted activity)
- การเดินศึกษาธรรมชาติด้วยตนเองบนเส้นทางสื่อความหมาย(self-guided trail)
- กีฬาท่องน้ำประเภทต่างๆ(water-sport)ที่ไม่ขัดกับกฎหมาย/ข้อบังคับในพื้นที่ในกรณีของแหล่งนันทนาการที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย

นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งมีความจำเป็นที่ต้องวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันทั้ง 8 ชุมชนได้แก่

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ

1.1) ดอยลังกา/ภูลังกาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นและมีที่ตั้งครอบคลุมชุมชนบ้านแม่ตอนและบ้านกำแพงหิน(รวมไปจนถึงอุทยานแห่งชาติขุนแจ)ซึ่งมีความจำเป็นที่ชุมชนบ้านแม่ตอนและบ้านกำแพงหินต้องจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันทั้งนี้จากการสังเกตในเวทีประชาคมจัดทำแผนชุมชนของตำบลเทพเสด็จพบว่าชุมชนทั้ง2แห่งได้เสนอให้จัดทำทางเดินเท้าขึ้น ดอยลังกา/ภูลังกาเหมือนกันแต่ยังขาดการเชื่อมโยงนำศักยภาพของชุมชนทั้ง2 แห่งมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันได้แก่ชุมชนบ้านกำแพงหินตั้งอยู่ติดกับถนนสายหลักมีสิ่งอำนวยความสะดวกคือลานจอดรถอาคารเอนกประสงค์และห้องน้ำที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ในขณะที่ชุมชนบ้านแม่ตอนมีศักยภาพด้านการให้บริการที่พัก กลุ่มลูกหาบและกลุ่มนำเที่ยวดอยลังกา ในการนี้หากพิจารณาตามหลักการกำหนดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (recreation opportunity spectrum: ROS) ดอยลังกา/ภูลังกาจัดเป็น พื้นที่ธรรมชาติสันโดษ (primitive area – P) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมได้แก่ การเดินป่า

(hiking) การศึกษาธรรมชาติ (nature study) การดูนก (bird watching) การส่องสัตว์ (wildlife viewing) การพักแรมด้วยเต็นท์ในลักษณะที่เป็นธรรมชาติดั้งเดิม (wilderness camping) เป็นต้น

1.2) มอนทากีเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในพื้นที่รอยต่อของชุมชน

บ้านป่าป่านและชุมชนบ้านพงษ์ทองโดยชุมชนบ้านพงษ์ทองได้เสนอในเวทีประชาคมจัดทำแผนชุมชนให้ออบต.เทพเสด็จจัดทำเส้นทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติและเรียนรู้สมุนไพรในมอนทากี และเดินทางเชื่อมโยงไปยังชุมชนบ้านป่าป่านจึงมีความจำเป็นที่ชุมชนทั้ง 2 แห่งควรวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวมอนทากีร่วมกันโดยพิจารณาตามหลักหลักการกำหนดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (recreation opportunity spectrum: ROS) แล้วมอนทากีเป็นพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษไม่ใช้ยานยนต์ (semi-primitive non-motorized area- SPNM) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ควรได้รับการพัฒนาเช่นการเดินป่า (hiking) การศึกษาธรรมชาติ (nature study) การดูนก (bird watching) การส่องสัตว์ (wildlife viewing) การพักแรมด้วยเต็นท์ (tent camping) การพักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ (relaxing) การพายเรือ (rowboating) และการตกปลา (fishing) (กระทำได้เฉพาะในพื้นที่ๆ ไม่ใช่พื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย) เป็นต้น

2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิตวัฒนธรรม

ชุมชนทั้ง 8 แห่งในตำบลเทพเสด็จมีรูปแบบการดำรงชีวิตตั้งอยู่บนฐาน วัฒนธรรมเมียง-ชา กาแพ อย่างชัดเจนและอาจกล่าวได้ว่าตำบลเทพเสด็จเป็นแหล่งปลูกเมียง-ชาที่มีปริมาณมากอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่และในอดีตชุมชนต่างๆ เป็นแหล่งที่พักอาศัยสำหรับการเก็บเมียงที่เรียกว่า “ปาง” ซึ่งยังพบ การตั้งเพนซื่อหมอบานในปัจจุบันชุมชนบ้านปางบงบ้านปางไฮ (ชุมชนอื่นๆ ประชาชนในท้องถิ่นยังเรียกกันติดปากว่า ปางกาแพง หินปางน้ำโค้ง เป็นต้น) ด้วยเหตุนี้ประชาชนแต่ละชุมชนจึงมีรายได้หลักมาจากการเก็บ เมียงชา และกาแพ โดยการเก็บใบเมียง-ชาถือเป็นรายได้รายวันอย่างน้อย 300 บาทต่อวัน ส่วนกาแพ จัดเป็นรายได้รายปีแต่อย่างไรก็ตามการทำสวนเมียง-ชา กาแพ เป็นเครื่องมือสำคัญในการดูแลรักษาป่า ธรรมชาติในพื้นที่ ตำบลเทพเสด็จให้ยังเป็นป่าต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์ส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางธรรมชาติ มีของป่าให้ประชาชนเก็บหาได้ตามฤดูกาลตลอดทั้งปี โดยเฉพาะดอกกลิงลาวน้ำผึ้งป่าพืชผักตามธรรมชาติ อีกหลายชนิดซึ่งเป็นฐานทุนที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ เช่นการจัดแสดงเส้นทางค้าเมียงในอดีตองค์ความรู้การแปรรูปเมียงการผลิตกาแพ (บ้านแม่ต๋อน) ตลอดจน การให้บริการอาหารพื้นถิ่นตามฤดูกาลเช่นแกงแคดอกกลิงลาวลากับดอกกลิงลาว เป็นต้น

4.4 ผลการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำรินในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ

ผู้วิจัยได้จัดกระบวนการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในวันที่ 4 มิถุนายน 2556 เวลา 09.00 น.-16.00 น. โดยเป็นการจัดเวทีคั่นข้อมูลการจัดทำการวิเคราะห์เชิงพื้นที่โดยใช้แนวคิดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (ROS) การจัดทำแผนประชาคมขององค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จ การทำความเข้าใจแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวทางการตลาดการท่องเที่ยว ตลอดจนการระดมความคิดของผู้เข้าร่วมเวทีโดยมีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงรายชื่อผู้เข้าร่วมเวทีการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ

ลำดับที่		ชื่อ- สกุล
1	สมศรี	ไชยนวน
2	สมสวย	กันโท
3	แสง	ท่อนฟู
4	จันทร์	ดีเดชคำปน
5	เสียม	ขันทะเปียง
6	กรรณิกา	ทะนา
7	สุภาภรณ์	จันทร์มณี
8	มาลัย	ญาติฟูง
9	พรณี	พรหมเมือง
10	เข็มเพชร	คำแสง
11	นงการ	ญอดคำ
12	อารีย์	มานตัน
13	ยุพิน	พลหาญ
14	มยุรา	ภาชนะ
15	แสวง	มาจรทิศ
16	อุดม	ขันตัน
17	วนิดา	นามสวาท
18	แรม	จันทร์ต้อนรับ
19	อินทร์	ถึงกามแก้ว
20	พรทิพย์	กิติรัตน์

21	ประดับ	เศวธัส						
22	กิตติศักดิ์	วงเวียง						
23	อารีย์	ทรพิสนำ						
24	กัญจิรา	ใจมี						
25	บุญเปง	พรหมอินทรแสง						
26	อภิสิทธิ์	จิตตสุภา						
27	ผองพรรณ	พวงคำไหล						
28	ก	น	ต	ติ	ริ	น	ท	า

ภาพที่53เวทีการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ

การจัดเวทีในครั้งนี้มีคณบดีคณะบริหารธุรกิจมหาวิทยาลัยแม่โจ้เป็นประธานกล่าวให้โอวาทแก่ประชาชนผู้เข้าร่วมเวทีพร้อมกันนี้นายกองการบริหารสวนตำบลเทพเสด็จได้ชี้แจงแก่ประชาชนที่เข้าร่วมเวทีถึงกรณีการจัดทำแผนประชาคมของตำบลเทพเสด็จที่ผ่านมาว่าได้พบประเด็นความสนใจในการพัฒนาตำบลเทพเสด็จให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งเช่นเส้นทางขึ้นภูลังกาเส้นทางขึ้นม่อนฤาษีและเชื่อมต่อกันระหว่างบ้านพงษ์ทองและบ้านป่าป่านเพื่อให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวร่วมกันเป็นต้น ซึ่งทางอบต.เทพเสด็จจะได้นำไปบรรจุเป็นแผนพัฒนาของตำบลในปีงบประมาณตามลำดับต่อไป อย่างไรก็ตามตำบลเทพเสด็จเป็นอปท.ขนาดเล็กยังมีจำกัดด้านงบประมาณอยู่มาก การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตำบลเทพเสด็จให้บรรลุผลสำเร็จจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายโดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่ต้องมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และมีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกขั้นตอน

ภาพที่54เวทีการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ

บทที่ 5

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเพื่อพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำริ พื้นที่ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์เพื่อใช้ในการวางแผนการท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ 2) เพื่อวิเคราะห์เชิงพื้นที่โดยใช้แนวคิดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ 3) เพื่อจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ 4) เพื่อพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำริในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ และ 5) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำริในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ โดยการดำเนินการได้สำรวจข้อมูลฐานทรัพยากรท่องเที่ยวและการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิของชุมชนตำบลเทพเสด็จ ประกอบด้วย 8 หมู่บ้านได้แก่ บ้านปางบง บ้านน้ำโค้ง บ้านป่าป่าน บ้านแม่ตอน บ้านพงษ์ทอง บ้านดง บ้านปางไฮ และบ้านกำแพงหิน ทำการประเมินศักยภาพของทรัพยากรนันทนาการ และช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (ROS) เพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน 8 แห่ง รวมทั้งการจัดเสวนา ระดมความคิดแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อบรมการเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ตรวจสอบข้อมูล องค์ความรู้ นำเสนอการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน และความสอดคล้องระหว่างวัฒนธรรมกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนเป็นต้นแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับสภาพวิถีชีวิตและกาลสมัย โดยใช้กระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เน้นให้ชุมชนเป็นเจ้าของการจัดการ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ผลการสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ เพื่อใช้ในการวางแผนการท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ

จากการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้พบว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลเทพเสด็จมีความสอดคล้องกับคำขวัญของตำบลที่กล่าวว่า “กาแพชั้นหนึ่ง นาเที่ยงดอยลังกา สวนยาม่อนฤๅษี กาแพดี มีธรรมชาติสวยงาม” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าตำบลเทพเสด็จเป็นพื้นที่ที่ยังคงมีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ แม้จะมีที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่มากนัก ความสมบูรณ์ดังกล่าวได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ตำบลเทพเสด็จเป็นพื้นที่ที่ผลิตเมล็ดและสารกาแพที่มีคุณภาพ รวมไปถึงความหลากหลายทางชีวภาพโดยเฉพาะพืชสมุนไพรที่พบอยู่เป็นจำนวนมากจนประชาชนเรียกชื่อพื้นที่ที่เป็นภูเขาวัดนั้นว่า สวนยาม่อนฤๅษีตามลำดับทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลเทพเสด็จสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ๆ ได้แก่

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยพบพื้นที่ป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์ได้ในชุมชนทั้ง 8 แห่ง ส่งผลให้ตำบลเทพเสด็จมีอากาศเย็นสบาย และยังมีพบน้ำตกที่มีน้ำไหลตลอดทั้งปีอีก 3 แห่ง ได้แก่ น้ำตกแม่ว่องน้ำตกเทพเสด็จ และน้ำตกห้วยแก้ว มีสวนยา(สมุนไพร) ม่อนฤๅษี จุดชมวิวกะจายอยู่ทั่วไปหลายแห่ง เช่น ดอยกิ่วลม และทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญคือดอย/ภูลังกา ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเดินป่าศึกษาธรรมชาติที่สำคัญ แม้ที่ผ่านมาการจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินการโดยอุทยานแห่งชาติขุนแจ แต่ก็พบทางขึ้นดอย/ภูลังกา ในชุมชนบ้านกำแพงหินและบ้านแม่ตอน ซึ่งพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับอุทยานแห่งชาติขุนแจได้ในอนาคต

2) **ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น** พื้นที่ตำบลเทพเสด็จในอดีตเป็นแหล่งผลิตเมี่ยงซึ่งเป็นสินค้าที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่และอาณาจักรล้านนา ซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มเข้ามาอยู่อาศัยเพื่อผลิตเมี่ยงได้แก่ กลุ่มชาวเงี้ยว กลุ่มชาวขมุ และชาวลัวะ ต่อมาได้มีประชาชนชาวพื้นเมืองไ้เข้ามาผลิตเมี่ยงร่วมด้วย เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมจนเป็นชาวพื้นเมืองล้านนามีการขยายตัวเป็นชุมชนเพิ่มขึ้นเรื่อยตั้งแต่ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 โดยตำบลเทพเสด็จในขณะนั้นเป็นส่วนหนึ่งของตำบลเชิงดอย แยกออกมาเป็นตำบลป่าเมี่ยงในปีพ.ศ.2515 ต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงได้แบ่งเขตการปกครองแยกออกมาเป็นตำบลเทพเสด็จในปี พ.ศ.2537 สำหรับความเป็นมาของชื่อตำบลเทพเสด็จนั้นสืบเนื่องมาจาก เมื่อปี พ.ศ. 2524 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินตรวจเยี่ยมราษฎรในพื้นที่บ้านโป่ง ทรงทราบถึงความเดือดร้อนของการประกอบอาชีพทำสวนเมี่ยงที่ตกต่ำ จึงทรงมีพระเมตตาพระราชทานค่าใช้จ่ายเป็นเงินประมาณ 300,000 บาท สำหรับการปลูกสร้างศูนย์พัฒนาโครงการหลวงป่าเมี่ยงบนพื้นที่ 60 ไร่ในเขตหมู่บ้านปางบง และดำเนินการส่งเสริมการปลูกกาแฟจนเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีในปัจจุบัน จากการเป็นพื้นที่ผลิตเมี่ยง/ชา และเปลี่ยนแปลงมาเป็นการปลูกกาแฟ ซึ่งเป็นรูปแบบการผลิตที่ช่วยให้พื้นที่ป่าของตำบล เทพเสด็จไม่ถูกแผ้วถางทำลายมากนัก และได้กลายมาเป็นวิถีชีวิตการอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างยั่งยืน จนอาจกล่าวได้ว่าตำบลเทพเสด็จเป็นป่าต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์เป็นทั้งปอดและมีสายน้ำลำห้วยจำนวนมากเป็นสายเลือดหล่อเลี้ยงเมืองเชียงใหม่มาเป็นเวลานาน และคนตำบลเทพเสด็จคือผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาและปกป้องผืนป่าแห่งนี้เอาไว้นั่นเอง

สำหรับองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวของตำบลเทพเสด็จประกอบด้วย

1) **กิจกรรมการท่องเที่ยว** ที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ประกอบด้วย กิจกรรมการท่องเที่ยวของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงป่าเมี่ยง กิจกรรมวันดอกเสี้ยวบานที่จัดโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จ กิจกรรมการท่องเที่ยวโหนสลิงของเอชนในชุมชนบ้านน้ำโค้ง และบ้านพงษ์ทอง รวมไปถึงจนถึงการเดินทางศึกษาธรรมชาติดอย/ภูลังกา ที่ดำเนินการโดยอุทยานแห่งชาติขุนแจโดยมีเส้นทางผ่านมายังชุมชนบ้านแม่ตอนและบ้านกำแพงหิน

2) **เส้นทางการเข้าถึง** สามารถเข้าถึงตำบลเทพเสด็จได้โดยง่าย ทางเข้าอยู่บริเวณกิโลเมตรที่ 27 เส้นทางสายเชียงใหม่ – เชียงราย ใช้เวลาเดินทางจากเชียงใหม่ถึงพื้นที่ตำบลเทพเสด็จใช้เวลาราว 1 ชั่วโมง – 1 ชั่วโมง 30 นาที เส้นทางเป็นทางลาดยาง มีบางจุดเป็นเส้นทางขรุขระ ทางโค้ง และลาดชัน รถโดยสารขนาดใหญ่ไม่สามารถเดินทางเข้าถึงได้

3) **การให้บริการที่พักและอาหาร** พบกลุ่มผู้นำเที่ยว กลุ่มให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ที่ชุมชนบ้านแม่ตอน และบ้านพักรับรองที่ชุมชนบ้านปางบง แต่ยังคงขาดการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวจึงเกิดขึ้นอย่างไม่สม่ำเสมอตามลำดับ

5.1.2 ผลการวิเคราะห์เชิงพื้นที่โดยใช้แนวคิดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ

พื้นที่ตำบลเทพเสด็จจัดแบ่งประเภทเขตการท่องเที่ยวได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่

- 1) เขตพื้นที่สันโดษ มีเส้นทางเดินท่องเที่ยวประกอบด้วย น้ำตกห้วยแก้ว และภูลังกาน้อย
- 2) เขตพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษไม่ใช้ยานยนต์ มีเส้นทางเดินท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ ม่อนฤๅษี
- 3) เขตพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษใช้ยานยนต์ เป็นบริเวณพื้นที่ส่วนหนึ่งของน้ำตกห้วยแก้ว
- 4) เขตพื้นที่ธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้น/ดัดแปลง ซึ่งเป็นพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ของตำบลเทพ

เสด็จ ซึ่งนอกจากจะเป็นสวนเมี่ยง ชา และกาแฟของประชาชนในตำบลเทพเสด็จแล้วยังมีเส้นทางเดินท่องเที่ยวประกอบด้วย ภูลังกา น้ำตกห้วยแก้ว (บางส่วน) ม่อนยาฮี (บางส่วน) น้ำตกเทพเสด็จ และมีจุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจคือ น้ำตกแม่วอง วัดปางโฮ (พบไม้แกะสลักภาพพุทธประวัติ) และวัดตาดเหมย (พบพระพุทธรูปแกะสลักจากไม้) ตามลำดับ

5.1.3 ผลการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในตำบลเทพเสด็จ

จากการวิเคราะห์พื้นที่โดยใช้แนวคิดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ ซึ่งพบว่าแหล่งที่ตั้งชุมชนทั้ง 8 แห่งในตำบลเทพเสด็จส่วนใหญ่จัดเป็นพื้นที่ธรรมชาติดัดแปลง/พื้นที่ชนบท (Modified Natural Area/Rural Area - MN) ตามหลักการกำหนดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (Recreation Opportunity Spectrum: ROS) ซึ่งจากการคืนข้อมูลและจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว สามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสรุปได้ดังนี้

- การเดินชมธรรมชาติ (Walking for pleasure) ซึ่งประชาชนได้เสนอให้มีการพัฒนาเส้นทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติม่อนยาฮี ทางเท้าขึ้นดอย/ภูลังกา ตลอดจนการจัดทำเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติเชื่อมโยงชุมชนทั้ง 8 แห่ง ตามลำดับ

- การพักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ (Relaxing) ซึ่งพบการให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ บ้านแม่ตอน การให้บริการบ้านพักรับรองบ้านป่าบาง และบ้านป่าป่าน ตลอดจนการพัฒนาบ้านน้ำตกเทพเสด็จแห่งที่ 2 ให้เป็นสถานที่พักผ่อน เป็นต้น

- การขับรถเพื่อชมทัศนียภาพ (Auto tour/ sightseeing) ซึ่งสามารถใช้เส้นทางจากทางเข้าบริเวณ กิโลเมตรที่ 27 เข้ามาเที่ยวชมทัศนียภาพ ในการนี้ประชาชนในชุมชนบ้านกำแพงหิน และบ้านปางโฮ ได้เสนอให้จัดทำศูนย์บริการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ในขณะที่นักท่องเที่ยวเมื่อเที่ยวชมเสร็จสามารถเดินทางต่อไปยังแจ้ซ้อน และ/หรือ จังหวัดเชียงราย ต่อไปได้โดยสะดวก

- การขี่จักรยาน (Biking/bicycling) ซึ่งมีจุดชมทิวทัศน์ นก และสัตว์ป่า กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ชุมชนทั้ง 8 ของตำบลเทพเสด็จ

- การพักแรมด้วยเต็นท์ (Tent camping) ซึ่งสามารถดำเนินการได้ในชุมชนทั้ง 8 แห่งในตำบลเทพเสด็จ

- การศึกษาธรรมชาติโดยอาศัยโปรแกรมสื่อความหมาย เช่น การนำศึกษาธรรมชาติ โดยนักสื่อความหมาย (Conducted activity) โดยเฉพาะในเส้นทางม่อนยาฮี ดอย/ภูลังกา เป็นต้น

- การเดินศึกษาธรรมชาติด้วยตนเองบนเส้นทางสื่อความหมาย (Self-guided trail)

5.1.4 ผลการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำริในเขตตำบลเทพเสด็จ

การดำเนินการเป็นการทบทวนข้อมูลผลการสำรวจ ROS การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวพร้อมกับการจัดประชาคมจัดทำแผนพัฒนาชุมชนของตำบลเทพเสด็จ ซึ่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จได้นำข้อเสนอที่ได้รับจากประชาชนไปบรรจุไว้แผนพัฒนาประจำปีและดำเนินการในปีงบประมาณถัดไป นอกจากนี้ยังได้ทำความเข้าใจถึงแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บทเรียนและประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแม่กำปอง ตามลำดับ

5.1.5 รูปแบบการจัดท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำริในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ

การจัดการท่องเที่ยวชุมชนในเขตตำบลเทพเสด็จสามารถดำเนินการได้อย่างหลากหลาย ทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ม่อนยาอาชี ดอย/ภูลังกา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนผู้ผลิตเมี่ยง/ชา กาแฟ เป็นต้น โดยการท่องเที่ยวในชุมชนตำบลเทพเสด็จควรเป็นเส้นทางหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกันทั้ง 8 ชุมชน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม (Cluster) ได้แก่ **Cluster ที่ 1** กลุ่มเส้นทางดอย/ภูลังกา และ **Cluster ที่ 2** กลุ่มเส้นทางม่อนยาอาชี ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม การวิจัยในครั้งนี้ยังพบอีกว่ารูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นและมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้นชุมชนตำบลเทพเสด็จคือ การเข้ามาลงทุนของผู้ประกอบการของเอกชน ซึ่งหากมีผู้ประกอบการมากขึ้นอาจนำไปสู่การท่องเที่ยวที่เน้นการแข่งขัน และสร้างผลกระทบทางลบแก่ชุมชนและทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังนั้นประชาชนในตำบลเทพเสด็จจึงควรให้ความสำคัญกับการบริหารการท่องเที่ยวร่วมกับภาคเอกชนให้มากขึ้นนั่นเอง

5.2 อภิปรายผล

การวิจัยในครั้งนี้พบว่าพื้นที่ตำบลเทพเสด็จมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงทั้งในเชิงนิเวศที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญคือดอย/ภูลังกา น้ำตกธรรมชาติ ม่อนยาอาชี และจุดชมวิว นกและสัตว์ป่าอีกหลายชนิด ในขณะที่ทรัพยากรด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมายาวนานคือการเป็นชุมชนที่อยู่ร่วมกับป่าได้อย่างยั่งยืนภายใต้รูปแบบการผลิตเมี่ยง/ชา และเปลี่ยนมาเป็นกาแฟ ซึ่งไม่ได้บุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่า ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนให้เสื่อมโทรมเสียหาย นอกจากนี้การประยุกต์ใช้แนวคิดช่วงชั้นโอกาสทางนันทนาการมาใช้อย่างยังทำให้พบว่า พื้นที่ของตำบลเทพเสด็จส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ดัดแปลง/ชนบท ซึ่งเหมาะแก่การจัดการท่องเที่ยวในกลุ่ม การเดินชมธรรมชาติ (Walking for pleasure) การพักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ (Relaxing) การขับรถเพื่อชมทัศนียภาพ (Auto tour/ sightseeing) การขี่จักรยาน (Biking/bicycling) การพักแรมด้วยเต็นท์ (Tent camping) การศึกษาธรรมชาติโดยอาศัยโปรแกรมสื่อความหมาย เช่น การนำศึกษาธรรมชาติโดยนักสื่อความหมาย (Conducted activity) ตลอดจน การเดินศึกษาธรรมชาติด้วยตนเองบนเส้นทางสื่อความหมาย (Self-guided trail) เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าว สอดคล้องกับ การขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ที่เน้นให้นักท่องเที่ยว ได้มีการศึกษา เรียนรู้ ได้รับประสบการณ์ ที่ประทับใจ น่าจดจำ ซึ่งผลจากส่วนนี้จะเป็นการสร้างรายได้แก่ประชาชนในชุมชน ให้สามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง เนื่องจากประชาชนในชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนและได้ประโยชน์ร่วมกัน ดังหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 2549) อย่างไรก็ตามการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวควรมุ่งสื่อสารให้เห็นถึง วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการรักษาป่าและสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ที่ทรงมุ่ง ถึงความสอดคล้องเกื้อกูลกันระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัดมาโดยตลอด ความเข้าใจถ่องแท้ถึงธรรมชาติและสภาวะตามธรรมชาติ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติของพระองค์นั้นทำให้เกิดแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเรื่องของทรัพยากรป่าไม้ และเรื่องของการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในด้านต่างๆ (มูลนิธิชัยพัฒนา)

จากการดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งพบว่าประชาชนได้เสนอให้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละชุมชน และเชื่อมโยงการเข้าท่องเที่ยวเป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงชุมชนทั้ง 8 แห่งเข้าด้วยกัน จะเป็นกลไกที่ช่วยหนุนเสริมให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเป็นเจ้าของการท่องเที่ยว

ของชุมชน ซึ่งเป็นไปตามหลักการของกาท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญและเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยว โดยมีชื่อเรียกว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism-CBT) หมายถึง การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวบนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและบทบาทที่สำคัญในการดำเนินการ ตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2547) รวมทั้ง สินธุ์ สโรบล และคณะ (2545: 3) ที่เสนอว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนหมายถึง การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การผลิตชุมชนมาเป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนไปถึงคนรุ่นลูกหลาน ดังนั้น ลักษณะการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีลักษณะที่สำคัญคือ (1)วัตถุประสงค์ คือ รับผิดชอบสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม และตอบสนองความต้องการของชุมชน (2) ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการจัดการทางการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง (3) เน้นการพัฒนาแบบองค์รวม (4) ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม (5) รายได้ไม่ใช่รายได้หลัก ชุมชนเป็นผู้กำหนดรายได้ มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

อย่างไรก็ตามการวิจัยในครั้งนี้ผู้พบว่า ในพื้นที่ตำบลเทพเสด็จยังขาดองค์การจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม ที่ผ่านมาเป็นการดำเนินการแบบต่างคนต่างทำ อีกทั้งยังมีผู้ประกอบการเอกชนเข้ามาดำเนินการท่องเที่ยวและมีแนวโน้มว่าจะมีผู้ประกอบการเอกชนเพิ่มขึ้น ดังกรณีของผู้ประกอบการที่กลังเข้ามาเจรจากับชุมชนบ้านป่าป่าน เป็นต้น

5.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

งานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. จากการวิเคราะห์พื้นที่ที่ใช้แนวคิดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ ซึ่งพบว่าแหล่งที่ตั้งชุมชนทั้ง 8 แห่งในตำบลเทพเสด็จส่วนใหญ่จัดเป็นพื้นที่ธรรมชาติดัดแปลง/พื้นที่ชนบท (Modified Natural Area/Rural Area - MN) ตามหลักการกำหนดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (Recreation Opportunity Spectrum: ROS) จึงมีข้อเสนอแนะให้จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ตามกิจกรรมการท่องเที่ยวดังนี้

1.1 การเดินชมธรรมชาติ (Walking for pleasure) ซึ่งประชาชนได้เสนอให้มีการพัฒนาเส้นทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติม่อนยาฤๅษี ทางเท้าขึ้นดอย/ภูลังกา ตลอดจนการจัดทำเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติเชื่อมโยงชุมชนทั้ง 8 แห่ง ตามลำดับ

1.2 การพักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ (Relaxing) ซึ่งพบการให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ บ้านแม่ต๋อน การให้บริการบ้านพักรับรองบ้านป่าบง และบ้านป่าป่าน ตลอดจนการพัฒนาอ่างเก็บน้ำตกเทพเสด็จแห่งที่ 2

ให้เป็นสถานที่พักผ่อน เป็นต้น

1.3 การขับรถเพื่อชมทัศนียภาพ (Auto tour/ sightseeing) ซึ่งสามารถใช้เส้นทางจากทางเข้าบริเวณกิโลเมตรที่ 27 เข้ามาเที่ยวชมทัศนียภาพ ในการนี้ประชาชนในชุมชนบ้านกำแพงหิน และบ้านปางไฮ ได้เสนอให้จัดทำศูนย์บริการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ในขณะที่นักท่องเที่ยวเมื่อเที่ยวชมเสร็จสามารถเดินทางต่อไปยังแจ้ซ้อน และ/หรือ จังหวัดเชียงราย ต่อไปได้โดยสะดวก

1.4 การขี่จักรยาน (Biking/bicycling) ซึ่งมีจุดชมทิวทัศน์ นก และสัตว์ป่า กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ชุมชนทั้ง 8 ของตำบลเทพเสด็จ

1.5 การพักแรมด้วยเต็นท์ (Tent camping) ซึ่งสามารถดำเนินการได้ในชุมชนทั้ง 8 แห่งในตำบลเทพเสด็จ

1.6 การศึกษาธรรมชาติโดยอาศัยโปรแกรมสื่อความหมาย เช่น การนำศึกษาธรรมชาติ โดยนักสื่อความหมาย (Conducted activity) โดยเฉพาะในเส้นทางม่อนยาฤาษี ดอย/ภูลังกา เป็นต้น และ

1.7 การเดินศึกษาธรรมชาติด้วยตนเองบนเส้นทางสื่อความหมาย (Self-guided trail)

บรรณานุกรม

- กิตติภูมิ มีประดิษฐ์. 2542. **มนุษย์ อุตสาหกรรมและสภาพแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม. ศูนย์เทคโนโลยีการศึกษา.
- ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค. 2550. **การพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.
- , 2546. **การเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอ บ้านห้วยข้าเหล็ก**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. 2546. **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ.
- จิรพรรณ กาญจนะจิตรา. 2528. **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 9. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ศ.ดร. 2529. **บ้านกับเมือง**. กรุงเทพฯ: สราสรสรรค์.
- เฉลียว บุรีภักดิ์ ศ.ดร. 2545. **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน**. โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง. สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย.
- ชยันต์ วรรณะภูดี. 2538. **เวทีผู้ถูกท่องเที่ยว บทความและการอภิปรายทางวิชาการ**, สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2540. **วิถีไทยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2552. **แม่น้ำโขง ณ นครพนม**. กรุงเทพฯ: มุลนิธิโตโยตาประเทศไทย.
- ไชย ณ พล. 2548. **สุดยอดนักบริหารยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยเพื่อพัฒนามนุษย์และองค์กร.
- ชัชวาลย์ ทัดศิร. 2545. **การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research- PAR): มิติ ใหม่ของรูปแบบการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนระดับท้องถิ่น**.

- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2539. โฉมหน้าของโลกในศตวรรษที่ 21 ยกเครื่องเมืองไทย. จินตนาการสู่ปี 2000, กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- เดชา โตสูงเนิน. 2543. การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกษตร กรณีศึกษาด่านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการศึกษาอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชา การบริหารการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทะนงศักดิ์ คุณไชนา. 2532. การศึกษาคุณภาพเจ้าหน้าที่ฝึกอบรมกรมการพัฒนาชุมชน. ปริญญา นิพนธ์การศึกษาดุสิตบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- นรินทร์ชย พัทธน์พงศา รศ.ดร. 2547. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง. พิมพ์ครั้งที่ 2. ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิคม จารุณ. 2544. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ โอ เอสพรีนติ้งเฮาส์.
- นิวัฒน์ รอยแก้ว. 2550. นิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำโขง กรณี พื้นที่แม่น้ำของ-ลำนานา. กรุงเทพฯ.
- นิวัฒน์ รอยแก้ว. 2549. รายงานโครงการศึกษาวิจัยทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง ทามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง กรณีศึกษาด่านหาดบาย หาดทรายทอง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย. กลมรักรัษฎา.
- บุษบา สิทธิการ ดร. 2550. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนการ ท่องเที่ยว จังหวัดเชียงราย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย(สกว.). การท่องเที่ยวไทยนานาชาติ.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2546. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: พิมพ์ครั้งที่ 2. โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สวส).
- ผจงจิตต์ อธิคัมภีร์. 2531. การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม Social and Cultural Change. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พระมหาสุทิตย์ อาภากร. 2547. **เครือข่ายธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**. กรุงเทพฯ:โครงการ
เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชน(สรส).

ถาวร สุภาวงศ์. 2550. **ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มผลิตกาแฟคั่วบดของเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ
อาราบิก้า ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เพ็ญพร ดีเทศน์และคณะ. 2550. **ผลกระทบขามพรมแดนจากการพัฒนาแม่น้ำโขงมติดานสังคมและ
สิ่งแวดล้อม**. เชียงใหม่: โครงการแม่น้ำเพื่อชีวิต.

ไพโรจน์ ชลารักษ์. 2548. **การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม**. วารสารราชภัฏตะวันตก.
1 กรกฎาคม-ธันวาคม, หน้า 20-21.

ภูสวัสด์ สุขเลี้ยง. 2545. **การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งลาด
อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มนัส สุวรรณ ศ.ดร. 2539. **นิเวศวิทยาของมนุษย์**. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์.

มนัส สุวรรณ. 2541. **โครงการศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่
รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)และสภาตำบล(สต.)**. รายงานฉบับสมบูรณ์
เชียงใหม่. บัณฑิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มนัส ศุภลักษณ์. 2544. **การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในกิจกรรมธุรกิจท่องเที่ยว เขต
เชิงนิเวศ ชมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่**. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

มิ่งสรรพ ขาวสอาด. 2551. **การท่องเที่ยวแห่งเอเชีย**. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาการอุตสาหกรรม
ท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง ปที่ 2. มูลนิธิโตโยตาประเทศไทย.

มิ่งสรรพ ขาวสอาดและคณะ. 2549. **การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนลุ่มแม่น้ำโขง 2**.
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ยศ สันติสมบัติ. 2544. **การท่องเที่ยวทางเลือกใหม่สำหรับภาคเหนือ**.เอกสารสรุปผลการสัมมนาทาง
วิชาการเรื่องอนาคตการท่องเที่ยวภาคเหนือ. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ยุทธพงศ์ จันทรวรินทร์. 2550 .มนุษย์กับสังคม ทฤษฎีและหลักประยุกต์ .กรุงเทพฯ.

วัชร นันตะยานา และคณะ. 2550. แนวทางในการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวเกี่ยวกับเมืองอุตสาหกรรม
กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย(สกว.).การท่องเที่ยวไทย
นานาชาติ.

วารินทร์ เหลาสงคราม. 2550. ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศต่อ
กิจกรรมถนนคนเดิน ถนนทาแพ จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิมล จิโรจพันธ์และคณะ. 2548. วิถีไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.

วุฒินพงศ์ ภัทรสุขเกษม. 2545. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชน
บานห้วยแมงชาย ต.แมยาว อ.เมือง จ.เชียงราย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2550. สังคมวิทยาชนบท แนวคิดทางทฤษฎีและแนวโน้มในสังคม.กรุงเทพฯ:
บริษัทเอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2550. ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวทางการประโยชน์เบื้องต้น.พิมพ์ครั้งที่ 12.
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สามารถ จันทรสุรย์. 2549. การศึกษากับศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย. สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.2540.รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินงานเพื่อกำหนด
นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

สิทธิโชค วรานุสันติกุล. 2549. จิตวิทยาสังคม ทฤษฎีและการประยุกต์. กรุงเทพฯ:
บริษัทซีเอ็ดยูนิเคชั่นจำกัด.

สินธ์ สโรบล ดร. และคณะ. 2545. การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์: โครงการ
ประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
วิจัย คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุภางค์ จันทวานิช. 2531. การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2548. รายงานการวิจัย เรื่องรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ: สกศ.

อคิน รพีพัฒน์. 2551. วัฒนธรรมคือความหมาย ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ช.

กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).

อานันท์ กาญจนพันธ์. 2548. ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. การทะลุกรอบและกักตัก
ของความคิดแบบคู่ตรงกันข้าม. สำนักพิมพ์อมรินทร์.

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ รศ.ดร. 2549. การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ:บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม.

กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข(สรส.).

อิสานบานเฮา. 2552. ลาวจับมือไทยดันสุวรรณโคมคำชนมรดกโลก. หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ.

เอกรัตน์ บรรเลง. 2553. เส้นทางท่องเที่ยว 4 ชาติลุ่มน้ำโขงโอกาสที่กำลังผุดขึ้นท่ามกลางวิกฤต.
ผู้จัดการ.

อุดมรัตน์ ดีเอง. 2550. แลของ วิถีชีวิตชุมชนสองฝั่งโขงไทย-ลาว:เรื่องเล่าจากภาพ. ศูนย์วิจัย
พหุลักษณะทางสังคมลุ่มน้ำโขง.มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อุทัย ดุลยเกษม ดร. 2536. คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Chooglin Ounvijit. 2004. Contesting Tourism Development Of Alternative Tourism In a
Hill-Tribe community in Chiang Rai, Thailand. School of Social Science. University
of Queensland.

Collier,A.& S.Harraway. 1997. The Newzealand Tourism Industry. Aukland:Longman,

- Friedman, J. 1994. **Cultural Identity and Global Process**. London.
- Good Carter. 1959. **Dictionary of Education**. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Hatton, M. 1999. **Community-based tourism in the Asia-Pacific**, Toronto: Canadian Tourism Commission, Asia-Pacific Economic Cooperation and Canadian International Development Agency.
- Hin, T. and Butler, R. 1996. **Indigenous tourism: a common ground for discussion**, London: International Thomson Business
- Mill, R.C. and Morrison, A.M. 2002. **The Tourism System: An Introductory Text**, Upper Saddle River.
- Prahalad, C.K. and Ramaswamy, V. 2000. **Co-opting customer competence**. Harvard Business Review.
- Redfield, Robert. 1947. **The Folk Society**. American Journal of Sociology.
- Reid, D.G. Tourism, 2003. **Globalization and Development: Responsible Tourism Planning**. London: Pluto Press.
- Turner, Jonathan H. 1974. **The Structure of Sociological Theory**. Home-wood, Ill. The Dorsey Press.

Website

- www.matichon.co.th/khaosod/view_new.php?newsid.2552.
- <http://www.chaipat.or.th/chaipat/index.php/th/concept-and-theory-development/development-and-conservation-of-natural-resources>
- http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1301979026&grp_id=no&catid=00
- <http://www.tourdoi.com/doi/langkaluang/general.htm>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรการท่องเที่ยวชุมชน
โดยคณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชน

แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรการท่องเที่ยวชุมชน โดยคณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชน

1. สำรวจความเข้มแข็ง และความพร้อมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของตนเอง ในกรณีชุมชนมีความเข้มแข็งจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยว แต่หากชุมชนยังไม่เข้มแข็งควรสร้างความเข้มแข็งไปพร้อมกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยมีหน่วยงานพี่เลี้ยง เช่นองค์กรภาครัฐ และเอกชน

2. จัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชนโดยเริ่มจาก

2.1 จัดให้สมาชิกแต่ละหมู่บ้าน หรือแต่ละกลุ่มบ้านผู้เลือกคณะกรรมการของตนเองขึ้นมา ทั้งนี้ สมาชิกชุมชนจะสามารถเลือกบุคคลที่เหมาะสม

2.2 รวบรวมคณะกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านจัดตั้งเป็นกรรมการท่องเที่ยวของตำบลหรือพื้นที่

3. คณะกรรมการท่องเที่ยวประจำตำบลหรือพื้นที่จัดทำแผนแม่บทการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งสมาชิกชุมชน องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น องค์กรภาครัฐและเอกชน รวมทั้งจัดทำกฎระเบียบการท่องเที่ยวเพื่อบริหารการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

4. คณะกรรมการทำหน้าที่บริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชน แก้ไขปัญหา ควบคุมกฎระเบียบ รวมทั้งพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดความเจริญและยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ภาคผนวก ข

แผนหลักการท่องเที่ยวชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

จากการจัดระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่
ตำบลเทพเสด็จ สรุปได้ว่า แหล่งที่ตั้งชุมชนทั้ง 8 แห่งในตำบลเทพเสด็จจัดเป็นพื้นที่ธรรมชาติดัดแปลง/พื้นที่
ชนบท (modified natural area/rural area - MN) ตามหลักการกำหนดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ
(recreation opportunity spectrum: ROS) ซึ่งสามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวดังนี้

- การเดินชมธรรมชาติ (walking for pleasure)
- การพักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ (relaxing)
- การตกปลา (fishing) (กระทำโดยเฉพาะในพื้นที่ๆ ไม่ใช่พื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย)
- การขับรถเพื่อชมทัศนียภาพ (auto tour/ sightseeing)
- การขี่จักรยาน (biking/bicycling)
- การพักแรมด้วยเต็นท์ (tent camping)
- การปิกนิก (picnicking)
- การศึกษาธรรมชาติโดยอาศัยโปรแกรมสื่อความหมาย เช่น การนำศึกษาธรรมชาติ
โดยนักสื่อความหมาย (conducted activity)
- การเดินศึกษาธรรมชาติด้วยตนเองบนเส้นทางสื่อความหมาย (self-guided trail)
- กีฬาท่าน้ำประเภทต่าง ๆ (water-sport) ที่ไม่ขัดกับกฎหมาย/ข้อบังคับในพื้นที่ ในกรณี
ของแหล่งนันทนาการที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย

นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งมีความจำเป็นที่ต้องวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันทั้ง
8 ชุมชน ได้แก่

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ

1.1) ดอยลังกา/ภูลังกา เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่น และมีที่ตั้ง
ครอบคลุมชุมชนบ้านแมตอน และบ้านกำแพงหิน (รวมไปจนถึงอุทยานแห่งชาติขุนแจ) ซึ่งมีความจำเป็นที่
ชุมชนบ้านแมตอน และบ้านกำแพงหิน ต้องจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกัน ทั้งนี้จากการสังเกตในเวที
ประชาคมจัดทำแผนชุมชนของตำบลเทพเสด็จ พบว่าชุมชนทั้ง 2 แห่ง ได้เสนอให้จัดทำทางเดินเท้าขึ้น
ดอยลังกา/ภูลังกา เหมือนกัน แต่ยังขาดการเชื่อมโยงนำศักยภาพของชุมชนทั้ง 2 แห่งมาใช้ประโยชน์ในการ
พัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกัน ได้แก่ ชุมชนบ้านกำแพงหินตั้งอยู่ติดกับถนนสายหลัก มีสิ่งอำนวยความสะดวก
คือ ลานจอดรถ อาคารเอนกประสงค์ และห้องน้ำที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ ในขณะที่ชุมชนบ้านแม
ตอนมี

ศักยภาพด้านการให้บริการที่พัก กลุ่มลูกหาบและกลุ่มนำเที่ยวดอยลังกา ในการนี้หากพิจารณาตามหลักหลักการกำหนดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (recreation opportunity spectrum: ROS) ดอยลังกา/ภูลังกาจัดเป็น พื้นที่ธรรมชาติสันโดษ (primitive Area – P) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมได้แก่ การเดินป่า (hiking) การศึกษาธรรมชาติ (nature study) การดูนก (bird watching) การส่องสัตว์ (wildlife viewing) การพักแรมด้วยเต็นท์ในลักษณะที่เป็นธรรมชาติดั้งเดิม (wilderness camping) เป็นต้น

1.2) ม่อนฤาษี เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในพื้นที่รอยต่อของชุมชนบ้านป่าป่าน และชุมชนบ้านพงษ์ทอง โดยชุมชนบ้านพงษ์ทองได้เสนอในเวทีประชาคมจัดทำแผนชุมชนให้ออบต.เทพเสด็จจัดทำเส้นทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติและเรียนรู้สมุนไพรในม่อนฤาษี และเดินทางเชื่อมโยงไปยังชุมชนบ้านป่าป่าน จึงมีความจำเป็นที่ชุมชนทั้ง 2 แห่งควรวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวม่อนฤาษีร่วมกัน โดยพิจารณาตามหลักหลักการกำหนดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (recreation opportunity spectrum: ROS) แล้ว ม่อนฤาษีเป็นพื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดษไม่ใช้ยานยนต์ (semi-primitive non-motorized area-SPNM) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ควรได้รับการพัฒนา เช่น การเดินป่า (hiking) การศึกษาธรรมชาติ (nature study) การดูนก (bird watching) การส่องสัตว์ (wildlife viewing) การพักแรมด้วยเต็นท์ (tent camping) การพักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ (relaxing) การพายเรือ (row boating) และการตกปลา (fishing) (กระทำได้เฉพาะในพื้นที่ๆ ไม่ใช่พื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย) เป็นต้น

2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิต วัฒนธรรม

ชุมชนทั้ง 8 แห่งในตำบลเทพเสด็จ มีรูปแบบการดำรงชีวิตตั้งอยู่บนฐาน วัฒนธรรมเมียง-ชา กาแพ อย่างชัดเจนและอาจกล่าวได้ว่าตำบลเทพเสด็จเป็นแหล่งปลูกเมียง-ชาที่มีปริมาณมากอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ และในอดีตชุมชนต่าง ๆ เป็นแหล่งที่พักอาศัยสำหรับการเก็บเมียง ที่เรียกว่า “ปาง” ซึ่งยังพบการตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านในปัจจุบัน เช่น บ้านปางบง บ้านปางไฮ (ชุมชนอื่นๆ ประชาชนในท้องถิ่นยังเรียกกันติดปากว่า ปางกาแพงหิน ปางน้ำโค้ง เป็นต้น) ด้วยเหตุนี้ประชาชนแต่ละชุมชนจึงมีรายได้หลักมาจากการเก็บเมียงชา และกาแพ โดยการเก็บใบเมียง-ชา ถือเป็นรายได้รายวันอย่างน้อย 300บาท ต่อวัน ส่วนกาแพจัดเป็นรายได้รายปี แต่อย่างไรก็ตาม การทำสวนเมียง-ชา กาแพ เป็นเครื่องมือสำคัญในการดูแลรักษาป่าธรรมชาติในพื้นที่ตำบลเทพเสด็จให้ยังเป็นป่าต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์ ส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางธรรมชาติ มีของป่าให้ประชาชนเก็บหาได้ตามฤดูกาลตลอดทั้งปี โดยเฉพาะดอกลึงลาว น้ำผึ้งป่า พืชผักตามธรรมชาติ อีกหลายชนิด ซึ่งเป็นฐานทุนที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ เช่น การจัดแสดงเส้นทางค้าเมียงในอดีต องค์ความรู้การแปรรูปเมียง การผลิตกาแพ(บ้านแม่ตอน) ตลอดจน การให้บริการอาหารพื้นถิ่นตามฤดูกาล เช่น แกงแคดอกลึงลาว ลาบกับดอกลึงลาว เป็นต้น

ภาคผนวก ค

รายงานทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยว

ผู้วิจัยได้จัดเวทีประชุมเพื่อสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์เพื่อใช้ในการวางแผนการท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเทพเสด็จขึ้น ในวันที่ 30 พฤศจิกายน 2555 โดยพบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นแล้วในชุมชน สิ่งอำนวยความสะดวก และผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนพื้นที่วิจัยทั้ง 8 แห่งในตำบลเทพเสด็จดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกและผลิตภัณฑ์ชุมชนในพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ

ชุมชน	ประเภททรัพยากรการท่องเที่ยว			กิจกรรม	สิ่งอำนวยความสะดวก	ผลิตภัณฑ์ชุมชน
	ธรรมชาติ	วัฒนธรรม	ภูมิปัญญา			
หมู่ที่ 1 บ้านปางบง	น้ำตกห้วยแก้ว	- วัฒนธรรม ชุมชนป่าเมี่ยง - พิธีไหว้ พ่อบ้าน เลี้ยง เพื่อนหมอน้ำ ฯ	- นวดแผนไทย - หมอพื้นบ้าน - ห้างอบสมุนไพร	- โครงการหลวง - เดินป่า ป่าดิบเขา - ชมสวนกาแฟ - Echo-hill - งานประจำตำบล อบต.จัดเทศกาล ดอกเสี้ยวบาน (15- 17เดือนมีนาคม)	- Guest House 1 หลัง 2 ห้องนอน นอนได้ ละ 5 คน - รถ ATV	- ผลิตภัณฑ์กาแฟ ของโครงการ หลวง - เมี่ยง ชา กาแฟ - เห็ดหอม - หมอนใบชา - น้ำผึ้งป่า
หมู่ที่ 2 บ้าน น้ำโค้ง	- ป่าไม้ - จุดชมวิว	- วัฒนธรรม ชุมชนป่าเมี่ยง	- อาหารป่า - ต้มยาสมุนไพร - นึ่งใบชา - เก็บรักษาใบเมี่ยง			- น้ำผึ้งป่า - เมี่ยง ชา กาแฟ - ผลไม้ สมุนไพร (หมากขม) - ของป่า - ปลอกมัต (หวาย)
หมู่ที่ 3 บ้าน ป่าปาน	- จุดชมวิว - ป่าไม้ - พญาเสือโคร่ง/ ซากุระเมืองไทย	- วัฒนธรรม ชุมชนป่าเมี่ยง	- การผลิต หรือ การหมักดอง เมี่ยง - หมอพื้นบ้าน	ศูนย์การเรียนรู้ (น้ำผึ้ง) จากเกาหลี่		- เมี่ยง ชา กาแฟ - น้ำผึ้งป่า - ดอกลิสงลาว

ตารางที่ 1 แสดงทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกและผลิตภัณฑ์ชุมชนในพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ (ต่อ)

ชุมชน	ประเภททรัพยากรการท่องเที่ยว			กิจกรรม	สิ่งอำนวยความสะดวก	ผลิตภัณฑ์ชุมชน
	ธรรมชาติ	วัฒนธรรม	ภูมิปัญญา			
หมู่ที่ 4 บ้านแม่ตอน	เส้นทางท่องเที่ยวเดินขึ้น ดอยลังกา	- วัฒนธรรมชุมชนป่าเมี่ยง (- ฟ้อน/รำใบชา) - แห่ต้นเกียะ (ยี่เป็ง) - แห่ไม้ค้ำ	- หมอเมือง/สมุนไพร - นวดแผนไทย - ประอาหารจากดอกลิงลาว - ไหหนึ่งเมี่ยง + เตาดิน	(- ฟ้อน/รำใบชา)	- โฮมสเตย์ 17 หลง - ผู้นำเที่ยว 20 คน	- เมี่ยง ชา กาแฟ - พลับ - ผั๋งป่า - ไม้กวาดดอกหญ้า - แมคคาเดเมีย
หมู่ที่ 5 บ้านพงษ์ทอง	- หม่อนฤๅษี - สภาพป่า ในชุมชนเป็นป่าดงดิบ - มีสัตว์ป่า เช่น กิ้ง	- วัฒนธรรมชุมชนป่าเมี่ยง - พิธีแต่งงานแห่ใบหม่อน	- ยาสมุนไพร - อนุรักษ์สมุนไพร - อาหารพื้นถิ่น เช่น ยำใบเมี่ยง แกงต้นกล้วย แกงแคดอกกลอง ลาว ฯ เป็นต้น	- ชมนก (นกป่า)		- ผักออแกนิก - เมี่ยง ชา กาแฟ - พลับ
หมู่ที่ 6 บ้านดง	- น้ำตกเทพเสด็จ - ป่าไม้ - จุดชมวิว - ป่าสมุนไพร - หมู่บ้านต้นน้ำ	- วัฒนธรรมชุมชนป่าเมี่ยง - แห่ไม้ค้ำ - ทุกวันพระจะไม่ทำงาน - ความเชื่อเรื่องผี	- หมอพื้นบ้าน - แนวป้องกันไฟป่า	- ดอกเสี้ยวบาน (เดือนกุมภาพันธ์)		- เมี่ยง ชา กาแฟ - ขนมทองม้วน - ไม้กวาดดอกหญ้า - น้ำผึ้งธรรมชาติ - ดอกลิงลาว - ลูกพลับ - ลูกท้อ
หมู่ที่ 7 บ้านปางไฮ	- น้ำตก - ป่าไม้	- ศูนย์รวมการแสดงวัฒนธรรม	- สมุนไพรห้วยข้าวเย็น (ต้านมะเร็ง)		โฮมสเตย์	- กาแฟ - เห็ดหอม - หมอนใบชา

ตารางที่ 1 แสดงทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกและผลิตภัณฑ์ชุมชนในพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ (ต่อ)

ตารางที่ 1 ชุมชน	ประเภททรัพยากรการท่องเที่ยว			กิจกรรม	สิ่งอำนวยความสะดวก	ผลิตภัณฑ์ชุมชน
	ธรรมชาติ	วัฒนธรรม	ภูมิปัญญา			
หมู่ที่ 8 บ้าน กำแพงหิน	- ทาง ขึ้นดอย ลังกา - ถ้ำ - น้ำตกภูลังกา - ดอยผาตั้ง	- พระธาตุภู ลังกา - วัดกำแพงหิน	- การเลี้ยงผึ้ง ธรรมชาติ ผึ้ง โพรง - วงเกษตร สวน เมี่ยงและกาแฟ ผสมผสาน - กลุ่มนวด สมุนไพร	- ปั่นหน้าผา - จุดถ่ายภาพการ ตากกาแฟ		- น้ำผึ้งธรรมชาติ - เมี่ยง ชา กาแฟ

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าชุมชนพื้นที่วิจัยทั้ง 8 แห่ง มีทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หลากหลาย ซึ่งอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสภาพภูมิประเทศของตำบลเทพเสด็จที่ตั้งอยู่บนภูเขาสูง ที่นอกจากจะมีป่าไม้สมบูรณ์เป็นป่าต้นน้ำหลายสายแล้ว ยังมีอากาศที่เย็นสบายจนกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งโอโซนที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ ในขณะที่ฐานทุนด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนพื้นที่วิจัยทั้ง 8 แห่ง นั้น พบดังนี้คือ

1) **พื้นที่ป่าธรรมชาติ** พบได้ในชุมชนทั้ง 8 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่มีสภาพเป็นพื้นที่ป่าสมบูรณ์ ถูกรบกวนหรือแผ้วถางน้อยกว่าพื้นที่อื่น ๆ

2) **จุดชมวิว** พบในชุมชนบ้านน้ำเค็งหมู่ที่ 2 บ้านป่าปานหมู่ที่ 3 และชุมชนบ้านดงหมู่ที่ 6

3) **แหล่งชมนกและสัตว์ป่า** พบในชุมชนบ้านพงษ์ทองหมู่ที่ 5

4) **จุดชมป่าพญาเสือโคร่ง** พบที่ชุมชนบ้านป่าปานหมู่ที่ 3

5) **น้ำตก** พบน้ำตกเทพเสด็จ หรือ ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมเรียกชื่อน้ำตกตาดเหมย พบที่ชุมชนบ้านดงหมู่ที่ 6 เป็นน้ำตกที่มีความสูงใหญ่สวยงามตระการตา และยังคงอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ มีความหลากหลายทางชีววิทยา เป็นน้ำตกธรรมชาติ ที่มีความสวยงามท่ามกลางป่าเขา มีทัศนียภาพที่สวยงาม มี

ความร่มรื่น ล้อมรอบด้วยต้นไม้ นักท่องเที่ยวได้สัมผัสบรรยากาศสายน้ำตกธรรมชาติที่สวยงามได้ ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 30 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังพบน้ำตกห้วยแก้วบ้านปางงหมูที่ 1 น้ำตกตาดหมอกที่ชุมชนบ้านปางไฮหมู่ที่ 7 และน้ำตกภูลังกาที่ชุมชนบ้านกำแพงหินหมู่ที่ 8 ตามลำดับ

6) แหล่งสมุนไพร พบว่ามีแหล่งสมุนไพรขนาดใหญ่ที่ชุมชนบ้านพงษ์ทองหมู่ที่ 5 โดยประชาชนในพื้นที่เรียกว่า มอนฤๅษี หรือ มอนพระฤๅษี

7) เส้นทางท่องเที่ยวเดินป่าดอยลังกาหรือภูลังกา เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวแล้ว โดยพบเส้นทางขึ้นดอยลังกาในชุมชนบ้านแม่ต๋อนหมู่ที่ 4 และชุมชนบ้านกำแพงหินหมู่ที่ 8 ดอยลังกา ดอยลังกาหลวง² หรือภูลังกา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมีพื้นที่เป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติขุนแจ ครอบคลุมบริเวณรอยต่อ 3 จังหวัดคือเชียงราย - ลำปาง - เชียงใหม่ ติดเขตจังหวัดเชียงใหม่ บริเวณพื้นที่ของอำเภอดอยสะเก็ดตามเส้นทางที่มุ่งไปยังจังหวัดเชียงราย อุทยานแห่งชาติขุนแจมีสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง ในสวนของดอยลังกาหลวงมียอดดอยอื่นๆ ที่อยู่ในเส้นทางเดินป่าเส้นทางเดียวกันคือ ดอย ผาโงม (1,764 เมตร), ดอยลังกาน้อย (1,600 เมตร) และดอยลังกาหลวง (2,031 เมตร) เปรียบเทียบแล้วก็เหมือนกับดอยหลวงเชียงดาวที่มียอดดอยหลวงเชียงดาวสูงสุดและยังมียอดดอยอื่นๆ ที่น่าสนใจอีกหลายยอด ชื่อที่เรียกมาจากยอดดอยที่สูงที่สุด อย่างดอยลังกาหลวงนี่ก็เป็นยอดเขาที่สูงที่สุดของเทือกเขาแห่งนี้ มีความสูงถึง 2,031 เมตร สูงเป็นอันดับ 6 ของยอดเขาสูงเมืองไทย ลักษณะป่าจะเป็นป่าดิบเขาที่มีความอุดมสมบูรณ์และยังเป็นป่าต้นน้ำของแม่น้ำลาว

จุดเด่นของดอยลังการะการแรกคือ ความสวยงามของเส้นทางเดินเท้าและมีจุดชมวิวที่มองเห็นทัศนียภาพได้ในระยะไกล กล่าวคือตลอดจนการเดินทางตามแนวสันดอยไปตลอดเส้นทางได้พบได้เห็นป่าสภาพต่างๆ มีทั้งป่าดิบเขา ป่าสน และทุ่งหญ้าบนดอยสูง ป่าที่นี่มีความหลากหลายทำให้นักเดินทางไม่รู้สึkBเบื่อหน่าย ตลอดเส้นทางเดินบนสันดอยจะมองเห็นภาพวิวที่สวยงาม พบดอกไม้ป่าหลายชนิด โดยเฉพาะ ดอกกุหลาบขาวดอยลังกาที่มีลักษณะเฉพาะ ดอกมีขนาดเล็ก สีสวยงาม จะเริ่มออกดอกตั้งแต่ฤดูหนาวไปจนถึงเดือนมีนาคม นอกจากนี้ยังมีกล้วยไม้อีกหลายชนิดซึ่งจะออกดอกในช่วงฤดูแล้ง รวมทั้งยังพบดอกหรีดดอยลังกา ที่พบมากบริเวณทุ่งโล่งบนสันดอย และยังมีดอกไม้สวยอีกหลายชนิดซึ่งสามารถพบเห็นได้ตลอดเส้นทางเดิน ทำให้นักท่องเที่ยวตื่นตาตื่นใจไม่เบื่อหน่าย

จุดเด่นประการที่สองคือ นอกจากดอยลังกาจะมีสภาพป่าเป็นป่าดิบเขาแล้ว ดอยลังกายังมีป่าโบราณหรือป่าดึกดำบรรพ์อีกด้วย หายของเส้นทางเดินที่ดอยลังกาน้อยสภาพป่าจะเปลี่ยนไปเป็นป่าสนเขา มีต้นสนคล้ายๆ ภูกระดึงแถวส่นที่นี้จะขึ้นตามแนวหน้าผาดูน่าทึ่งมากกว่าที่อื่นๆ

² <http://www.tourdoi.com/doi/langkaluang/general.htm>

เส้นทางเดินป่าดอยลังกาเป็นเส้นทางที่ไม่ย้อนกลับทางเดิม เริ่มจุดหนึ่งแล้วเดินไปจุดสิ้นสุดอีกจุดหนึ่ง โดยจะเริ่มเดินจากสถานีทวนสัญญาณหรือมักจะเรียกกันว่า สถานีเรดาร์ เดินไปจบเส้นทางที่บ้านแม่ตอนหลวง หรือจะเริ่มเดินจากทางขึ้นบ้านแม่ตอนหลวง มาสิ้นสุดเส้นทางที่สถานีเรดาร์ก็ได้ ระยะทางเดินทั้งสิ้น 17 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง 3-4 วัน แล้วแต่จะว่าจะรีบเร่งหรือว่าจะเดินเพื่อชมธรรมชาติไปเรื่อยๆ บนสันดอยมี จุดพักแรมเป็นจุดๆ และมีแหล่งน้ำซึ่งอยู่ห่างออกไปไม่กี่กิโลเมตร รายละเอียดของเส้นทางเดินป่าดอยลังกา ประกอบด้วย

ระยะที่ 1 (กิโลเมตรที่ 1 - 2) เส้นทางเดินประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นที่ราบสำหรับภูเขา สูงชัน เดินไต่ระดับความสูงตามสันเขาจิกจ่อง อาจสร้างความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าให้กับนักเดินทางพอสมควร แต่มีจุดหยุดพักผอนเป็นระยะ ต่อเมื่อเดินไต่ระดับไปยังจุดที่สูงขึ้นเรื่อยๆอากาศจะเริ่มเย็นสบาย มองเห็นภูมิประเทศอันเป็นเขาสลับซับซ้อน และผืนป่าอันกว้าง โดยมีบ้านแม่ตอนหลวงซ้อนตัวอยู่อย่างเงียบท่ามกลางหุบเขา ในช่วงเดือนธันวาคม-มกราคม อากาศจะหนาวเย็นโดยเฉพาะบริเวณยอดดอย เป็นฤดูกาลที่ดอกกุหลาบ พันธุ์ดอกดก จะเริ่มเบ่งบานตาม 2 ข้างทางตามหุบเขาด้านล่าง ต้นซากุระออกดอกสีชมพูบานสะพรั่งกระจายอยู่ทั่วไป จากจุดสูงสุดของดอยจิกจ่องเดินต่อไปอีกไม่กี่กิโลเมตรจะบรรจบกับดอยลังกาน้อย

ระยะที่ 2 (กิโลเมตรที่ 2 - 3) ดอยลังกาน้อย เป็นยอดเขาหัวโล้นสูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ 1,600 เมตร บนยอดดอยปราศจากไม้ใหญ่ เนื่องจากกระแสลมที่พัดค่อนข้างแรงประกอบกับทาง ธรณีวิทยาของดอยลังกาน้อยเป็นหินแกรนิต รากของต้นไม้ใหญ่ จึงยากที่จะกีดเซาะผ่านหินลงไปได้ลึก เส้นทางเดินขึ้นจากด้านล่างสู่ยอดดอยยาวประมาณ 300 เมตร ค่อนข้างสูงและลาดชัน เป็นจุดที่อันตรายที่สุดของทางเดิน นักท่องเที่ยวต้องอาศัยการปีนป่ายไปตามโขดหิน ใช้เวลาเดินทางค่อนข้างนานและเพิ่มความระมัดระวังเป็นพิเศษ ในทิศทางตรงกันข้าม หากวันใดที่ฟ้าเปิดไม่มีเมฆฝนก็จะสามารถมองเห็นตัวเมือง เชียงใหม่และดอยสุเทพได้อย่างชัดเจนทางด้านทิศใต้ นักท่องเที่ยวมักจะค้างแรมคืนแรกที่ดอยลังกาน้อย เนื่องจากใกล้แหล่งน้ำและยอดดอยอันเป็นจุดชมวิว

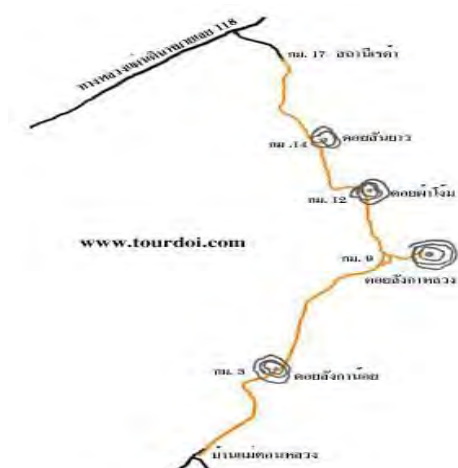
ระยะที่ 3 (กิโลเมตรที่ 3 - 5) จุดตั้งแคมป์พักแรม บริเวณดอยลังกาน้อยมีจุดตั้งแคมป์พักแรมอยู่ 3 แห่ง แห่งแรกและแห่งที่ 2 ห่างจากยอดดอยลงไปประมาณ 200 เมตร มีแหล่งน้ำซับที่ไหลออกมาจากใต้หินมีชื่อเรียกว่า “ท้องลังกาน้อย” แต่ไม่มีน้ำไหลตั้งแต่เดือนธันวาคม-เมษายน แต่จะมีเพียงน้ำขังเท่านั้น ถัดออกไปอีกประมาณ 200 เมตร เป็นจุดพักแรมแห่งที่ 3 ซึ่งอยู่บริเวณหุบเขาดอยลังกาน้อยมีธารน้ำไหลตลอดปี

ระยะที่ 4 (กิโลเมตรที่ 5 - 6) จุดชมนก ชมวิวพระอาทิตย์ขึ้น-ตก และชมทะเลหมอก บริเวณนี้เป็นจุดที่มีสภาพป่าอุดมสมบูรณ์ที่สุดมีร่องรอยของสัตว์ป่าอาศัยอยู่อย่างชุกชุมบริเวณใกล้แหล่งน้ำ เช่น หมูป่า เก้ง หมี และนกนานาชนิด บริเวณดอยลังกาน้อย นอกจากเป็นจุดชมวิวพระอาทิตย์ขึ้น-ตกและทะเลหมอกแล้ว การส่องนกเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่น่าสนใจ

ระยะที่ 5 (กิโลเมตรที่ 6 - 9) เข้าสู่ดอยลงกาหลวง จากดอยลังกาน้อยสู่ดอยลงกาหลวง เส้นทางเดินเริ่มสะดวกสบาย เดินลัดเลาะไปตามสันเขามีช่วงเดินขึ้นลงเขาไม่มากนัก ผ่านป่าสนป่าดงดิบขึ้นตลอดจนสองข้างทางมีพันธุ์ไม้นานาชนิด ยิ่งเดินเข้าใกล้ดอยลงกาหลวงมากเท่าใดสภาพป่าเริ่มสมบูรณ์ขึ้นเรื่อยๆ ดอยลงกาหลวงห่างจากดอยลังกาน้อย 6 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินเท้าประมาณ 3-4 ชั่วโมงดอยลงกาหลวงเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดของอุทยานฯ นักเดินทางส่วนใหญ่มักเลือกตั้งแคมป์พักแรมทิวเขาทางด้านล่างห่างจากยอดดอยประมาณ 800 เมตร ซึ่งเป็นป่าดงดิบเขาเหมาะสำหรับใช้เป็นที่พักบังลมหนาวที่ค่อนข้างแรงอีกทั้งไม่ไกลจากแหล่งน้ำตานล่างนัก

ระยะที่ 6 (กิโลเมตรที่ 9 - 12) ดอยผาโงมหรือดอยแม่โถ จากดอยลงกาหลวงไปสู่ดอยผาโงมหรือดอยแม่โถประมาณ 3 กิโลเมตร โดยบริเวณ กิโลเมตรที่ 10 จะผ่านสันเขาภูหลาบพันปี ซึ่งจะเริ่มผลิดอกราวเดือนธันวาคม-มกราคม ขึ้นอยู่กับสภาพความเย็นหากปีใดอากาศหนาวเย็นเร็ว ภูหลาบพันปีจะผลิดอกเร็วกว่าปกติดอยผาโงมหรือดอยแม่โถ เป็นยอดเขาหินที่มีลักษณะโงมตามชื่อสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,764 เมตร ตั้งอยู่ห่างจากดอยลงกาหลวง ประมาณ 3 กิโลเมตร ทางด้านทิศตะวันตก พื้นที่ราบด้านบน ยอดดอยผาโงมมีน้อย จึงไม่เหมาะแก่การพักแรมค้างคืนบนยอดดอย เหมาะสำหรับเป็นจุดชมวิวและชมพระอาทิตย์ขึ้น-ตก จากที่พักเส้นทางเดินขึ้นและลงค่อนข้างลื่นและลาดชันทางเดินค่อนข้างเล็กคล้ายกิวสันดาบ ในฤดูฝนการเดินขึ้นและลงจะยากลำบากมาก ต้องใช้ความระมัดระวังมากยิ่งขึ้น

ระยะที่ 7 (กิโลเมตรที่ 12 - 17) ดอยสันยาว จากดอยผาโงมถึงดอยสันยาว หรือสถานีวิจัย สัญญาณประมาณ 5 กิโลเมตร ต้องเดินไต่เขาลงสันเขาเป็นส่วนใหญ่สภาพภูมิประเทศเป็นป่าดิบเขาที่มีความสมบูรณ์ไปจนถึงสิ้นสุดเส้นทางเดินป่าที่สถานีวิจัยสัญญาณของการสื่อสารแห่งประเทศไทยที่ดอยสันยาวซึ่งเป็นจุดที่รถยนต์สามารถเขาไปจอดรับได้ถึงไควเป็นจุดสิ้นสุดของการเดินทางลุยป่าดอยลงกาหลวง

ภาพที่ 1 แสดงเส้นทางเดินป่าดอยลังกา

(ที่มา: คัดลอกจาก เว็บไซต์ [www. Tourdoi.com](http://www.Tourdoi.com))

สำหรับระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเที่ยวดอยลังกามีทั้งแบบ 4 วัน 3 คืน หรือแบบ 3 วัน 2 คืน สิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินป่าดอยลังกาหลวงยังมีไม่มากนักเนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การเที่ยวบนดอยลังกาหลวงเป็นลักษณะเที่ยวแบบเดินป่าตงแคมป์พักแรม โดยที่นักท่องเที่ยวจะต้องเตรียม เต็นท์เครื่องนอน และอาหารไปให้พร้อม การแบกสัมภาระขึ้นดอยลังกาหลวงจะมีลูกหาบไว้บริการ โดยจะต้องแจ้งความต้องการล่วงหน้าเพื่อให้ทางอุทยานแห่งชาติขุนแจจัดหาลูกหาบไว้พร้อมในวันเดินทาง โดยติดต่อได้ที่ อุทยานแห่งชาติขุนแจ ต.แม่เจดีย์ใหม่ อ. เวียงป่าเป้า จ. เชียงราย

อย่างไรก็ตามจากการสนทนากับผู้เข้าร่วมประชุมในวันที่ 25 ตุลาคม 2555 พบว่าประชาชนตำบล เทพเสด็จมีความประสงค์จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ดอยลังกา เนื่องจากที่ผ่านมาการจัดการท่องเที่ยวดำเนินการ โดยอุทยานแห่งชาติขุนแจ ชุมชนเป็นเพียงเส้นทางผ่านของนักท่องเที่ยวเท่านั้น นอกจากนี้นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จยังได้เสนอความเห็นต่อที่ประชุมว่าควรดำเนินการจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก โดยเฉพาะห้องน้ำบริเวณจุดพักแรมบนยอดดอยลังกาในขณะที่ประชาชนที่เข้าร่วมประชุมเสนอความเห็นเพิ่มเติมว่าควรปรับปรุงเส้นทางเดินบริเวณชุมชนบ้านแมตตอนหลวงให้สามารถเดินเท้าได้สะดวกมากขึ้นด้วย

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวตามวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษาประวัติศาสตร์และความเป็นมาของพื้นที่ตำบลเทพเสด็จพบประเด็นสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรกช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 ตำบลเทพเสด็จเป็นส่วนหนึ่งของตำบลเชิงดอย แยกออกมาเป็นตำบล ปาเมียงในปี พ.ศ. 2515 ต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงได้แบ่งเขตการปกครองแยกออกมาเป็นตำบลเทพเสด็จในปี พ.ศ. 2537 สำหรับความเป็นมาของชื่อตำบลเทพเสด็จนั้นสืบเนื่องมาจาก เมื่อปี พ.ศ. 2524 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินตรวจเยี่ยมราษฎรในพื้นที่บ้านโป่ง ทรงทราบถึงความเดือดร้อนของการประกอบอาชีพทำสวนเมี่ยงที่ตกต่ำ จึงทรงมีพระเมตตาพระราชทานค่าใช้จ่ายเป็นเงิน ประมาณ 300,000 บาท สำหรับการปลูกสร้างศูนย์พัฒนาโครงการหลวงป่าเมียง บนพื้นที่ 60 ไร่ในเขต หมู่บ้านปางบง โดยศูนย์พัฒนาโครงการหลวงป่าเมียง จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์สาธิตและส่งเสริมการเพาะเห็ดและ กาแฟแก่เกษตรกรในพื้นที่ มีพื้นที่รับผิดชอบ 120 ตารางกิโลเมตร หรือ 75,504 ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติดอยสะเก็ดและอุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ ครอบคลุม 8 หมู่บ้าน คือ บ้านปางบง บ้านน้ำโค้ง บ้านป่าป่าน บ้านแมตตอนหลวง บ้านพงษ์ทอง บ้านดง บ้านปางไฮ และบ้านปางก่าแพงหิน ภายหลังการตั้งศูนย์พัฒนาโครงการหลวง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จมาเยี่ยมโครงการนี้ ถึง 2 ครั้ง ในระหว่างการเดินทางการแบ่งเขตการปกครองใหม่สภาตำบลจึงได้ตั้งชื่อเป็นตำบลเทพเสด็จเพื่อเป็นสิริมงคล มีเขตการปกครอง 8 หมู่บ้าน และเกษตรกรได้รับการส่งเสริมให้ปลูกกาแฟทั้ง 8 หมู่บ้าน

สาระสำคัญประการที่สอง คือ จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าเดิมประชาชนในพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ เป็นเกษตรกรที่ปลูกเมี่ยง ต่อมาได้รับการส่งเสริมให้เพาะเห็ดและปลูกกาแฟ และจากสภาพภูมิประเทศและ

ภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยจึงทำให้พื้นที่ตำบลเทพเสด็จเป็นพื้นที่ปลูกกาแฟที่ได้ผลผลิตและมีรสชาติเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง

ในการทำความเข้าใจวิถีชีวิตเพื่ออธิบายถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของประชาชนในพื้นที่ตำบลเทพเสด็จจึงจำเป็นต้องสามารถอธิบายถึงรากเหง้าของผู้คน การดำรงชีวิตและการเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลา องค์ความรู้ แบบแผนวิถีคิด ความเชื่อ ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1) การก่อตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ

ประวัติศาสตร์การก่อตั้งถิ่นฐานของพื้นที่ตำบลเทพเสด็จ³ ตามคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้าน บอกว่า เมื่อประมาณ 200 กว่าปีที่ผ่านมานี้ **มีเงี้ยว** (กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่) เป็นผู้เข้ามาบุกเบิก โดยมีชื่อว่าลุงมั่ง ได้มาอาศัยอยู่ก่อน หลังจากนั้นอีกประมาณ 20 ปีก็ได้มีลูกหลานเพิ่มขึ้น ทำให้มีหลายครอบครัว ก็ได้ตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้นมา ส่วนที่มาของชื่อหมู่บ้าน ลุงมั่ง เห็นว่าที่ตั้งหมู่บ้านอยู่บนที่ราบสูงมีภูเขาล้อมรอบขวางทางเดินทางน้ำ จึงทำให้น้ำไหลโคงอ้อมหมู่บ้าน จึงตั้งชื่อว่า **(1)บ้านน้ำโคง** ในอดีตบ้านน้ำโคงเป็นหมู่ที่ 15 ขึ้นกับตำบลเชิงดอย โดยมีอาชีพทำสวนเมี่ยงและทำข้าวไร่ ประกอบด้วย 8 ปอก(กลมบ้าน) คือ ปอกหวายตาด, ปอกแมหวานปางกลาง, ปอกห้วยควบ(มาจากคำว่า ถ้วยควบ), ปอกน้ำโคง, ปอกห้วยผาขวาง ,ปอกกองงะ(มาจาก กองหะ), ปอกบ้านเปียน(มาจากบ้านเปลี่ยน)และปอกท่าทราย โดยมีผู้ใหญ่บ้านคนแรก ชื่อ **นายถา โชติทะวงค์** และมีผู้ใหญ่บ้านคนต่อมาดังนี้

นายถวิล โชติทะวงค์ (พ .ศ .2500-2504)

นายอ้าย จินาแดง (พ .ศ .2504-2520)

นายตีบ ลากตา (พ.ศ.2520) นาย

ถนอม ตอมแก้ว (พ.ศ.2520- 2523)

นายแก้ว เทพจา (พ .ศ .2523-2533)

นายทวีศักดิ์ ชัดทะจักร (พ.ศ.2533-2539)

นายอุทัย พลหาญ (พ.ศ.2539-2550)

³ <https://sites.google.com/site/yoxnlin/tabl-the-ph-sedc>

โดยในปี พ.ศ.2515 ได้มีการแยกตำบลปายเมืงออกมาจากตำบลเชิงดอย บ้านน้ำโค้ง เปลี่ยนมาเป็นหมู่ที่ 6 ขึ้นตรงกับตำบลปายเมืงและในปี พ.ศ.2535 ผู้ใหญ่ สว่าง จันทรเที่ยง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 12 บานปางไฮ ได้ขอแยกออกมาจากตำบลปายเมืงเป็นตำบลใหม่และตั้งชื่อว่าตำบลเทพเสด็จ

นอกจากนี้ยังมีคำบอกเล่าเกี่ยวกับการก่อตั้งชุมชนอื่น ๆ ในตำบลเทพเสด็จอีกว่า **(2)บ้านปางบง** จัดตั้งเมื่อปี 2498 เดิมชาวลัวะจะมารับจ้างเก็บเมืง และได้มาตั้งถิ่นฐานในบ้านปางบงจนถึงปัจจุบัน ต่อมา มีคนพื้นเมืองเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อทำการเกษตร ปัจจุบันประกอบด้วย 4 กลุ่มบ้าน ได้แก่ บ้านปางสูง บ้านปางบง, บ้านหอยมะเกลี้ยง และบ้าน กิวต้า สำหรับ **(3)บ้านปายาน** เป็นหมู่บ้านเก่าแก่อายุประมาณ 100 กว่าปีมาแล้ว เดิมหมู่บ้านแห่งนี้เป็นของชาวเขาเผ่าขมุซึ่งได้มาตั้งรกรากอยู่เป็นพวกแรก ต่อมา มีชาวพื้นราบ เข้ามาติดต่อค้าขายของป่ากับชาวขมุมีการถางป่าเพื่อตั้งบ้านเรือนที่ทำกินและแต่งงานกับชาวขมุสืบลูกสืบหลานสืบต่อกันมาจนมา ปัจจุบันหมู่บ้านปายานประกอบด้วยกลุ่มบ้าน 5 กลุ่ม คือ กลุ่มบ้านปายานปางนอก กลุ่มบ้านปายานปางใน กลุ่มบ้านปางมะกล้วย กลุ่มบ้านน้ำตัน และกลุ่มบ้านฟามุ่ย ตามลำดับ นอกจากบ้านปายานแล้ว **(4)บ้านแม่ตอนหลวง** ซึ่งในอดีตเป็นพื้นที่ป่า มีชนเผ่าขมุอาศัยอยู่ก่อน ต่อมาชาวพื้นเมืองได้เข้ามาติดต่อค้าขายเมืงและของป่าและตั้งถิ่นฐานอยู่ปะปนกับชนเผ่าขมุ มีการตั้งชื่อหมู่บ้านตามชื่อลำห้วยที่ไหลผ่านหมู่บ้าน คือ ลำห้วยแม่ตอน รวมไปถึงจนถึง **(5)บ้านพงษ์ทอง (6)บ้านดงและ(7)บ้านปางไฮ** ได้ก่อตั้งขึ้นในช่วง ปี พ.ศ. 2430 และ ปีพ.ศ. 2480 โดยเผ่าขมุเข้ามาบุกเบิกอาศัยทำกินก่อน ต่อมา มีชาวพื้นเมืองในอำเภอดอยสะเก็ด ได้เข้ามาจับจองและประกอบอาชีพทำสวนเมืงและค้าขายของป่า โดยเฉพาะบ้านปางไฮ ในอดีตเป็นทางผ่านและที่พักของพวกพ่อค้าเมืง ต่อมา ได้มีการตั้งบ้านเรือนของราษฎรซึ่งอพยพมาจากหมู่บ้านปางฮู ชาวบ้านได้เล่าว่าแต่เดิมตรงบริเวณกลางหมู่บ้านมีต้นไม้ใหญ่ซึ่งมีร่มเงาร่มรื่น พวกพ่อค้าเมืงและชาวบ้านใช้เป็นที่พักหลบแดดหลบฝนเวลาเดินทางผ่าน ชาวบ้านเรียกว่าไม้ไฮ และเมื่อมีการตั้งหมู่บ้าน จึงตั้งตามชื่อต้นไม้ต้นเอง

สำหรับ**(8)บ้านกำแพงหิน**มีความเป็นมาการตั้งหมู่บ้านตามคำบอกเล่าความว่า มีนายเสาะเดินทางมาจากเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว ได้มาตั้งรกรากเป็นคนแรก ต่อมาได้มีนายสน นายแสน นายแก้วเข้ามาอยู่รวมโดยได้พาญาติพี่น้องมาอยู่ด้วยเดิมที่บ้านปางกำแพงหินเป็นหมู่บ้านที่รวมเข้าด้วยกันกับบ้านแม่ตอน ปัจจุบันคือ หมู่ที่ 4 ตำบลเทพเสด็จ โดยในช่วงนั้นเป็นหมู่ที่ 17 ตำบลเชิงดอย และเปลี่ยนมาเป็น ตำบลปายเมืง และตำบลเทพเสด็จ ในเวลาต่อมาปัจจุบันบ้านปางกำแพงหิน ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลเทพเสด็จ การตั้งชื่อหมู่บ้านนั้น นายเสาะได้เห็นหินเป็นแนวคล้ายกำแพง เลยตั้งชื่อว่า ปางกำแพงหิน นั่นเอง

2) ยุควัฒนธรรม ภูมิปัญญาชุมชน “ปายเมืง”

2.1) วัฒนธรรมชุมชน “ปายเมืง”

จากเรื่องราวการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ตำบลเทพเสด็จที่ส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าขมุ เงี้ยว และลาว ตามลำดับ ภายหลังการตั้งถิ่นฐานได้ประกอบอาชีพ ปลูกเมืง ส่งผลให้เกิดการติดต่อค้าขายเมืงและมี

ประชาชนพื้นราบเขามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกันเป็นชุมชนที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รูปแบบการดำรงชีวิตในช่วงการก่อตั้งชุมชนจึงตั้งอยู่บนฐานวัฒนธรรมเมืองอย่างชัดเจน ซึ่ง Preechapanya, (1996)⁴ ได้อธิบายไว้ว่า ชาวบ้านป่าเมี่ยงดั้งเดิมมีเชื้อสายของขมุที่มาจากจังหวัดบอแก้ว ในประเทศลาว อพยพมาบุกเบิกปลูกข้าวไร่เป็นอาหาร และเก็บใบชาเมี่ยงจากป่าขายเป็นรายได้ และพัฒนาขึ้นมาเป็นสวนเมี่ยงนานกว่า 150 ปี ในระยะแรกเก็บใบชาจากป่า และต่อมาเริ่มการปรับปรุงพื้นที่ให้เป็นสวนโดยการตัดต้นบางส่วนเพื่อให้ต้นชาเมี่ยงเป็นพุ่มเตี้ย และเก็บได้สะดวก ต่อมาจึงมีการป้องกันไฟป่า และกำจัดวัชพืช จากนั้นจึงมีการแบ่งตนชากันเพื่อแสดงความпенเจ้าของ และแบ่งที่ดินกันออกเป็นสวนเมี่ยง อย่างไรก็ตามการแบ่งสวนกันก็ยังมีขอบเขตไม่แน่นอนชัดเจน สวนใหญ่ยึดเอาต้นเมี่ยง ต้นไม้ ลำธาร หรือสันเขาเป็นหลัก การครอบครองให้ความสำคัญกับต้นไม้มากกว่าพื้นที่ดิน สวนชาวไทยพื้นราบได้อพยพขนไปบนภูเขาภายหลัง (Keen, 1978) โดยเหตุผลทางเศรษฐกิจเพื่อต้องการมีที่ดินทำกิน หรือไปรับจ้างเป็นคณงานเก็บใบเมี่ยง ในช่วงฤดูกาลที่ว่างเว้นจากการทำนาและบางส่วนก็แต่งงานกับคนในหมู่บ้าน (Castillo, 1990; Preechapanya, 1996) เนื่องจากความสัมพันธ์ของชนสองกลุ่มมีมานาน จึงทำให้ชาวป่าเมี่ยงในปัจจุบันเป็นกลุ่มคนที่มีอุปนิสัย และวัฒนธรรมเดียวกัน โดยวัฒนธรรมที่เด่นกว่ากลิ่นวัฒนธรรมเดิม ทำให้ชาวป่าเมี่ยงกลายเป็น 'คนเหนือ' พูดภาษาไทยเหนือ (คำเมือง) มีวัฒนธรรมทุกอย่างเหมือนคนเหนือ เรียกพวกตัวเองว่า 'ชาวป่าเมี่ยง' หรือ 'ชาวสวนเมี่ยง' น้อยคนนักสามารถพูดหรือใช้ภาษาเดิมได้ เช่นที่ Preechapanya พบที่หมู่บ้านแม่ตอนหลวง เชียงใหม่ เมื่อประมาณ 70 ปีที่ผ่านมาได้มีการอพยพของคนไทยจากอำเภอดอยสะเก็ด และสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ขึ้นไปปะปนแต่งงานกับคนที่อพยพขึ้นไปก่อนจนกลายเป็นคนเมืองทั้งหมู่บ้าน

เมี่ยง หรือ ชา⁵ มีชื่อวิทยาศาสตร์คือ *Clamellia sinensis* (o.Kuntz จัดอยู่ในวงศ์ Theaceae) เมี่ยงเป็นชาพื้นเมืองชนิดหนึ่งที่พบในประเทศไทย และเป็นชาชนิดเดียวกันกับ ชาตระกูลอัสสัม มีลักษณะเป็นไม้พุ่มขนาดใหญ่ (หรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก) ดอกสีขาวมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ ออกดอกเป็นช่อคล้ายดอกสม ในใบเมี่ยงมีคาเฟอีน 3 – 4 % แทนนิน 7 – 8 % และมีน้ำมันหอมระเหยรวมอยู่ด้วย เมี่ยงเติบโตได้ดีในสภาพป่าดิบเขาและป่าดิบแล้งที่มีความชื้นและร่มเงาการปลูกเมี่ยงพบมากในบริเวณป่าดิบเชิงเขาทางภาคเหนือ เช่น จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และน่าน ซึ่งดำเนินมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน เนื่องจากเมี่ยงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนสวนใหญ่ในภาคเหนือ หรือกล่าวได้ว่าเมี่ยงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการกิน

⁴ http://www.baanjomyut.com/library_2/extension-2/pa_miang/03.html

⁵ <http://www.gotoknow.org/posts/439406>

ของชาวล้านนา (รวมไปจนถึงพม่าตอนบน โดยเฉพาะเมืองพุกาม ดังบทความของ Mi Mi Khaing เรื่อง ม่านกินเมี่ยง)⁶ โดยจัดได้ว่า เมี่ยง เป็นของว่าง ทุกบ้านจะมีเมี่ยงไวบริโภคนานาอาหารว่างต้อนรับแขก หรือ ญาติที่มาเยี่ยมเยือน โดยจะถูกจัดไว้เป็นชุดคือ ห่อเมี่ยง ชันหมากและโปยาขึ้น (กระป๋องใส่บุหรี่ยี่) และหากย้อนไปในช่วงก่อนการก่อรูปอาณาจักรล้านนา เมี่ยงจัดเป็นสินค้าในระบบเศรษฐกิจพื้นฐานเพื่อการยังชีพที่มีการแลกเปลี่ยนกัน ดังบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่ ได้กล่าวถึงการค้าแลกเปลี่ยนสินค้านานาชาติระหว่างชาวเมืองเชียงใหม่และเมืองน่าน (ราวปี พ.ศ. 1881) เพราะทั้งสองเมืองเป็นเมืองในหุบเขาผลผลิตทางการเพาะปลูกจึงมีปริมาณน้อย ชาวเชียงใหม่กับชาวน่านแลกเปลี่ยนสินค้าบางชนิดที่ชุมชนภายในแต่ละแห่งผลิตไม่ได้ ตัวอย่างการแลกเปลี่ยนสินค้าในล้านนา ได้แก่ ข้าวเปลือกแลกกับผ้าฝ้ายทอมือ ข้าวเปลือกแลกกับใบยาสูบ ผ้าฝ้ายทอมือ แลกกับใบชาเพื่อทำเมี่ยง เป็นต้น⁷

ปัจจุบันแม้ว่าเมี่ยงจะถูกลดทอนบทบาทลงในวัฒนธรรมล้านนาที่มีชาแบบขงคี่เข้ามาใช้ในการต้อนรับแขก อย่างไรก็ดีเมี่ยงยังคงอยู่ในงานบุญและพิธีกรรมโดยเฉพาะการเลี้ยงผีในหมู่บ้านหลายแห่งในภาคเหนือ สำหรับตำบลเทพเสด็จจะมีการผสมกลมกลืนของกลุ่มคนชาวพื้นเมืองและมีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับหมู่บ้านพื้นราบในภาคเหนือทั่วไป แต่การวิจัยในครั้งนี้ยังพบว่าชุมชนทั้ง 8 แห่งยังคงปลูกเมี่ยงหรือชาอยู่ และพบว่าเมี่ยงยังดำรงอยู่เป็นส่วนหนึ่งทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะชุมชนบ้านแม่ตอนหลวงหมู่ที่ 4 ที่มีการฟอมน้ำใบชา และชุมชนบ้านพงษ์ทองหมู่ที่ 5 มีพิธีแต่งงานแห่ใบหมอน ซึ่งพบให้ได้น้อยลงในปัจจุบัน

2.2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชน “ปาเมี่ยง”

การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น คณะผู้วิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนพื้นที่วิจัยทั้ง 8 แห่ง ได้ผ่านการผสมกลมกลืนกับชุมชนพื้นราบในภาคเหนือมานาน ทำให้แบบแผนการดำรงชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความคล้ายคลึงกับชุมชนอื่น ๆ เช่น การจักสาน การทำปลอกมิดจากหวาย การทำไม้กวาดดอกหญ้า หมอพื้นบ้านและการใช้สมุนไพรเป็นอาหารและยา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย

(1) ภูมิปัญญาการนึ่งใบชา และการเก็บรักษาใบเมี่ยง พบในชุมชนบ้านน้ำโค้งหมู่ที่ 2

(2) ภูมิปัญญาการผลิต หรือหมักดองเมี่ยง พบในชุมชนบ้านป่าป่านหมู่ที่ 3

(3) อุปกรณ์การผลิตเมี่ยง ได้แก่ หนึ่งเมี่ยงและเตาดินสำหรับนึ่งเมี่ยง พบในชุมชน

บ้านแม่ตอนหมู่ที่ 4

⁶ <http://www.ubmthai.com/leksoundsmf3/index.php?topic=9647.0;wap2>

⁷ ขวีสรา ศิริ, 2550. การค้าของอาณาจักรล้านนาตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22.

วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

(4) การปรุงอาหารจากเมี่ยง เช่น ยำใบเมี่ยง พบในชุมชนบ้านพงษ์ทอง หมู่ที่ 5

(5) แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมผสมผสานป่าเมี่ยงและกาแฟ พบในชุมชนบ้านกำแพงหิน

หมู่ที่ 8

3) ยุควัฒนธรรมชุมชนกาแฟเทพเสด็จ

ประวัติศาสตร์การปลูกกาแฟในพื้นที่ตำบลเทพเสด็จนั้นจากบันทึกของพระสาสนศาสตร์พลชั้น (นาย จรีณี) (องค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จ, 2549: 9 – 11) ได้กล่าวไว้ว่า ประเทศไทยเริ่มปลูกกาแฟอาราบิก้า มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 สวนพันธุ์โรบัสต้าปลูกครั้งแรกในปี 2547 แล้วแพร่หลายไปยังจังหวัดต่าง ๆ ของ ประเทศไทย สำหรับการปลูกกาแฟที่ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เริ่มเมื่อ พ.ศ. 2521 โดยหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ผู้อำนวยการโครงการหลวง ได้นำกาแฟพันธุ์อาราบิก้ามาแจกฟรีให้เกษตรกรบ้านปาง บง หมู่ที่ 1 ตำบลเทพเสด็จเพื่อนำไปปลูกจำนวน 40 ครอบครัว ๆ ละ 100 ต้น โดยมีอาจารย์สุนันท์ ละอองศรี เป็นผู้วางระบบการส่งเสริมให้คำแนะนำและถ่ายทอดความรู้ให้เกษตรกร ต่อมาในปี พ.ศ. 2524 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรที่อำเภอดอยสะเก็ด ทรงทราบถึงความ เดือดร้อนของราษฎรที่ทำสวนเมี่ยง เนื่องจากมีราคาตกต่ำ ทรงมีพระเมตตาพระราชทานทรัพย์ให้จัดตั้งศูนย์ พัฒนาโครงการหลวงป่าเมี่ยง โดยมีพระราชประสงค์ดังนี้

(1) เพื่อเป็นศูนย์ถ่ายทอดและสาธิตกาแฟ ตลอดจนพืชที่สูงต่าง ๆ

(2) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาอาชีพแก่เกษตรกรให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำสวนเมี่ยง

(3) เพื่อให้เกษตรกรใช้พื้นที่อย่างถูกต้อง มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้และ ต้นน้ำ รวมทั้งปรับปรุงสภาพแวดล้อมและส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในปี พ.ศ. 2535 โครงการหลวงได้ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกกาแฟอาราบิก้า โดยจำหน่ายต้นกล้าราคา 2 – 3 บาท ซึ่งได้แพร่ ขยายไปสู่หมู่บ้านอื่น ๆ เช่น บ้านกัวดำ บ้านปางกาง และบ้านแมตตอนหลวง เป็นต้น ในระยะแรกเป็นสายพันธุ์ แคททูรา ผลสีแดงและเหลือง และสายพันธุ์คาทุย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 ได้ส่งเสริมโดยเฉพาะสายพันธุ์คาติมอร์ เพื่อทดแทนสายพันธุ์เดิมที่ไม่ต้านทานโรคราสนิม ปัจจุบันตำบลเทพเสด็จมีพื้นที่ปลูกกาแฟอาราบิก้า 7,364 ไร่ และให้ผลผลิต 4,175 ไร่ ในปี พ.ศ. 2548 มีผลผลิตของกาแฟสด จำนวน 626,250 กิโลกรัม เกษตรกรสวน ใหญ่จะขายผลผลิตในรูปของกาแฟผลสดและกาแฟกะลา โดยจำหน่ายกาแฟผลสดกิโลกรัมละ 10 – 12 บาท

⁸ ราคากาแฟกะลาซื้อขายกิโลกรัมละ 70 – 80 บาท และราคาสารกาแฟกิโลกรัมละ 100 – 200 บาท

⁸ ถาวร สุภาวงศ์, 2550. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มผลิตกาแฟคั่วบดของเกษตรกรผู้ปลูก กาแฟอาราบิก้า ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

จากการสัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จ (25 ตุลาคม 2555) พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จมีนโยบายส่งเสริมอาชีพการปลูกกาแฟของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลเทพเสด็จมาโดยตลอด ในการนี้ได้มีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มเกษตรกรแปรรูปกาแฟคั่วบดเทพเสด็จ ขึ้นในปี พ.ศ. 2546 ด้วยการสนับสนุนของสำนักงานเกษตรอำเภอดอยสะเก็ดและองค์การบริหารส่วนตำบลเทพเสด็จ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ประกอบด้วย

- (1) เพื่อเป็นการยกระดับหมู่บ้านให้มีมาตรฐานยิ่งขึ้น
- (2) เพื่อให้มีการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรที่ทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร
- (3) เพื่อช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น
- (4) เพื่อลดปัญหาการว่างงาน
- (5) เพื่อส่งเสริมความรู้ให้เกษตรกรแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้มีมาตรฐานมากขึ้น
- (6) เพื่อเป็นการขยายตลาดของเกษตรกร โครงสร้างของกลุ่มมีลักษณะคล้ายกับกลุ่มชุมชน

ทั่วไปคือมีกรรมการกลุ่มที่ประกอบด้วย ประธาน

⁹ รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก ประชาสัมพันธ์ และแบบบทบาทการทำงานออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่

- ฝ่ายบริหารและการเงิน
- ฝ่ายจัดซื้อวัตถุดิบ
- ฝ่ายส่งเสริมการผลิต
- ฝ่ายผลิตและการตลาด
- ฝ่ายควบคุมการผลิต

ในการนี้มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของพื้นที่ปรึกษาและให้การช่วยเหลือ ดำเนินการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปจากแพคั่วบดทั้งป्लीก และสง โดยมีแหล่งจำหน่ายทั้งการฝากขายที่อบต. รานคาของกลุ่มฯ การออกร้าน รวมทั้งมีพ่อค้ามารับซื้อแปน ประจำ และพ่อค้าที่มารับซื้อทั่วไป ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์เข้ามาสนับสนุนการ ดำเนินการของกลุ่ม ฯ แต่ต่อมาภายหลังได้เกิดปัญหาคือ สมาชิกของกลุ่ม ฯ บางส่วนได้แยกตัวออกไป ประกอบเป็นธุรกิจส่วนตัว ทำให้การดำเนินการยังไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ (นายกองค์การ บริหารส่วนตำบลเทพเสด็จ, 25 ตุลาคม 2555)

ภาคผนวก ง

แนวทางการเพิ่มขีดความสามารถชุมชน

แนวทางการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตามแนวพระราชดำริ

การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ประชาชนในชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น ทั้งทางตรงและทางอ้อม การเป็นเจ้าของการท่องเที่ยวทางตรงคือการที่ประชาชนเข้ามารวมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น เป็นผู้นำเที่ยวชุมชน เป็นเจ้าของบ้านพัก เป็นผู้จำหน่ายสินค้าของที่ระลึกต่างๆ ในชุมชน ในขณะที่เดียวกันชุมชนควรสนับสนุนการท่องเที่ยวทางอ้อมที่จัดโดยองค์กรอื่นในพื้นที่ เปรียบเสมือนการเป็นเจ้าของการท่องเที่ยวทางอ้อมนั้นคือการที่ประชาชนที่ไม่ได้เข้ามารวมในการดำเนินการ/กิจกรรมการท่องเที่ยวขององค์กรอื่น ยังคงทำหน้าที่การเป็นเจ้าของบ้านที่ดีให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ และได้รับการจัดสรรผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในรูปแบบของกองทุน หรือ เงินปันผลที่กำหนดไว้ในการจัดการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ๆ Ffpli6x

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดทิศทาง/เป้าหมาย/กิจกรรมการท่องเที่ยวในทุกขั้นตอน

2. การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ช่วยสนับสนุน/สร้างความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์และตัวตนดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งในกรณีตำบลเทพเสด็จ การท่องเที่ยวที่จะได้ร่วมกันตัดสินใจ ดำเนินการ ควรมีส่วนร่วมช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้กับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนเช่น การเป็นชุมชนที่อยู่รวมกับป่าได้อย่างยั่งยืน ส่งเสริมความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตการเป็นชุมชนเมือง/ชา โดยเฉพาะการเป็นแหล่งผลิตสารกาแฟที่มีคุณภาพอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย เป็นต้น

3. การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ไม่เฉพาะแค่เพียงการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวควรเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน กระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ส่งเสริมการจัดการตนเอง ครีวเรือน และชุมชนมีสิ่งแวดล้อมและสุขภาวะที่ดีซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งการ สร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวและคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ดีขึ้น เป็นต้น

4. การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องช่วยสร้างความยั่งยืนให้กับสิ่งแวดล้อม มีระบบการทั้งบริหาร (ระดับตำบล) และการจัดการ (การปฏิบัติในระดับชุมชน) เพื่อบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว เช่น ขยะ ของเสีย เสียงรบกวนจากการสัญจรของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

5. การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องไม่ก่อให้เกิดการปรับแต่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมทั้งการปกป้องมิให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมจาก นักท่องเที่ยว เช่นการแต่งกายที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น

6. การท่องเที่ยวโดยชุมชนหัวใจสำคัญที่ เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้ระหว่างความต่างทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ต้องสามารถนำเอา วิถีชีวิต ความเป็นตัวตน ความคิด ความเชื่อ ระบบนิเวศ การผลิต ฯ ซึ่งสั่งสมอยู่ในชุมชน ออกมาสื่อสารให้นักท่องเที่ยว/ผู้มาเยือนได้มีโอกาสเรียนรู้ได้อย่างประทับใจ เช่น การไล่ชิงช้าของชนเผ่าอาข่า ย่าเมี่ยงที่แม่กำปอง วิธีการกินข้าวเขาเหือน เป็นต้น

7. มีการถ่ายทอดประสบการณ์การสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวกับชุมชนอื่น